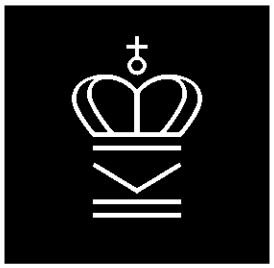

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

VERDENSKRIGEN 1914-18

8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130019385982

0739

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Da den store Verdensbrand antændtes.

Minder fra Avgustdagene 1914.

1915. 88 872

Særtryk af „Dybbøl-Posten“
Sønderborg
1924

Da den store Verdensbrand antændtes.

Minder fra Avgustdagene 1914.

Særtryk af „Dybbøl-Posten“
Sønderborg
1924

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Tirsdag den 4. Avgust 1914.

Jeg var i Dag sammen med mange flere Landmænd tilsagt til at møde paa Slotspladsen i Sønderborg med de fire Aars Heste til Krigsbrug. — Da jeg i Formiddags Kl. 9 sad inde paa Gæstgivergaarden »Kolosseum«« og fik mig en Kop Kaffe, kom Gendarm Engel fra Skovby ind og arresterede mig og Christian Lassen fra Østerby samt Peter Volff fra Sadbjerg. Vi maatte straks følge med Gendarmen over til »Sønderborghus«. Undervejs fortalte han os, at saa snart de havde alle de danske Førere samlede paa »Sønderborghus«, vilde man paa en let Maade skille sig af med alle disse Danskere med samt deres kære »Sønderborghus«, idet man simpelthen lagde nogle Dynamitpatroner under Bygningen og sprængte det hele i Luften.

Da vi var bleven afleverede paa »Sønderborghus« var vi med det samme indespærrede som paa en lille Fæstning. I Lokalet til venstre for Hovedporten, var der bleven indrettet en Militær-Vagtstue, og ved begge Udgangene var der sat dobbelt Poster, med skarpt ladte Geværer og opplantede Bajonetter. Desuden gik der Patroljer uden om Bygningen og gennem alle Værelserne, baade Dag og Nat.

Jeg følte mig særlig de første Par Dage noget modfalden. Hvad vilde der ske med os? Hvordan vilde min Familie derhjemme kunde klare sig nu i den travle Høsttid? Den ældste af mine Sønner, som var hjemme, var kun 17 Aar. Hjælp var ikke let at faa, thi alle vaabenføre Mænd var jo indkaldt.

Onsdag den 5. Avgust.

I Efterm. kom min Kone med et andet Sæt Tøj til mig. Vi fik Lov til at tale sammen i 10 Minutter i Overværelse af en Underofficer, der forstod Dansk. Jeg søgte i forblommede Udtryk, at forklare for min Kone, at hun endelig maatte sørge for, at faa vore Danebrogsflag og danske Billeder gemt væk, og jeg mærkede, at hun forstod mig, da hun svarede, at det altsammen var besørget.

Den 5. og 6. Avgust blev der indbragt nogle nye Fanger, saa vi nu var over 100 Personer samlede.

Torsdag den 6. Avgust.

Hen paa Eftermiddagen blev der slaaet Alarm nede i Vagtstuen, og oppe fra Borgerforeningens Lokale saa vi at Vagten raabtes ud, for i en rivende Fart at blive opstillet paa to Geleder og med Geværerne rettede op i Luften. Der var nemlig kommen Telegram om, at man ventede engelske Flyvere. Mens vi nu stod deroppe og kikkede ned paa Soldaterne, saa vi paa éngang, at Vagtkommandøren sprang omkring og truede op imod os, men vi blev staaende, da vi jo forholdt os ganske rolige. Straks efter kom imidlertid en Soldat op til os og raabte, at enhver, der viste sig ved Vinduerne, vilde blive skudt. Man mærkede, at der var en vis Nervøsitet over de militære Befalingsmænd. Rygter kom og Rygter gik om. At vi ikke skulde forblive her, vidste vi, men hvor skulde vi føres hen?

Fredag den 7. Avgust.

I Aften overtog det gamle Mandskab Vagten her paa »Sønderborghus«. Garnisonen sendes til Fronten. Da jeg ikke spiller Kort, er det lange Dage at tilbringe i en saadan Uvirksomhed.

Lørdag den 8. Avgust.

Man fortalte straks til Morgenstunden, at vi i Dag skal flyttes ned paa Slotskasernen. Kl. 11 blev vi allesammen kommanderet ned i Gaarden med alt vort Tøj. Vi blev opstillet i Geleder med 4 Mand i hver Række. Da dette var i Orden holdt Løjtnant Schmidt, som var

vor Kommandant, en kort Tale til os, idet han bl. a. sagde, at vi nu vilde blive ført ned paa Sønderborg Slot. Vi vilde under Marchen derned blive bevogtet af en Militærafdeling med skarpladte Geværer og opplantede Bajonetter, og Mandskabet havde Ordre til over for enhver af Fangerne, som enten gjorde Forsøg paa at flygte, traadte ud af Geledet, gjorde Tegn til Folk, som vi mødte undervejs, eller paa anden Maade gjorde sig mistænkelig — at bruge Vaabnene. En mindre Afdeling Soldater marcherede foran, en halv Snes Stykker langs med hver Side af Fangerne og en mindre Afdeling bagefter.

Ved Ankomsten til Slottet fik vi anvist de Værelser, hvor vi indtil videre skulde bo. Jeg kom sammen med 23 Personer ind paa Stue Nr. 121.

Den første Aften da vi skulde i Seng, forefaldt der en Del Morsomheder. Der er jo altid blandt saa mange nogle, som kan fortælle Historier.

Vi har her mere Frihed; vi maa spadsere ude paa den lange Gang saa meget vi vil. Fra denne Gang ser man ned i den indre Slotsgaard. Vi kan ogsaa, naar det tiltrænges, komme ned i den ydre Slotsgaard, som vender ud imod Stranden, 10 Mand ad Gangen, men kun i 10 Minutter. Det er alligevel haardt at være tvungen til at gaa her saa ganske uvirksom, mens man nu i den travle Høsttid trænger saa haardt til en derhjemme.

Søndag den 9. Avgust.

Kl. 8½ kom min Kone for at besøge mig; hun havde nogle Spisevarer med til mig, som var særdeles kærkomne. Hun kom i Følgeskab med P. S. Paulsens, A. Christiansens og H. Blads Hustruer. Alle havde de Spisevarer med til deres Mænd. Vel fik vi Kaffe og den samme Middagsmand udleveret som Soldaterne fik, der laa paa Slottet, men fik Soldaterne t. Eks. et Rundstykke udleveret til Middagsmaden,, saa fik vi intet. Alt hvad der hed Brød, Smør og den Slags Ting, maatte vi selv købe eller faa sendt hjemmefra.

I Dag blev gamle Chresten Schmidt fra Kettingskov, kaldt hen til Kommandanten i Sønderborg, Hauptmann

la Motte, og blev straks givet fri.

P. Grau, Pol, fik Lejlighed til at fortælle Hauptmann la Motte, hvor forholdsvis faa Folk, der sad her fra Nørreherred og Sundved. Hr. la Motte mente, at det var den subjektive Opfattelse paa de vedkommende Steder, der var Skyld deri.

Om Aftenen Kl. 6 blev vi allesammen ført ned i Underofficerskasinoet til Gudstjeneste. Her holdt Pastor Jørgensen under lydløs Stilhed en Prædiken for os paa Dansk over Jesu Ord til sine Disciple: »Min Fred lade jeg Eder. Jeg giver ikke som Verden giver. Eders Hjerter frygter ikke og forsager ikke.«

Mandag den 10. Avgust.

For et Par Dage siden blev vi enige om, at vi — de fleste af os i hvert Fald —vilde give en Skærv til »Røde Kors«, for at hjælpe til med at lindre Noden nu i Krigen. Jørgen Mathiesen, Græshoi, afleverede Pengene. 302 Mark, til Hauptmann la Motte. I Dag blev der meddelt J. Mathiesen, at han, hvis han kunde faa en tysk Mand til at sige god for sig, kunde komme hjem straks. Der kom ogsaa en Mand og sagde god for ham, men efter en kort Betænkning svarede Mathiesen, at han ikke ønskede, alene at komme hjem, da hverken han eller nogen af hans Medfanger havde gjort nogetsomhelst imod den tyske Stat. Han vilde blive sammen med sine Kammerater. Paa lignende Maade gik det ogsaa Dr. Sarauw fra Avgustenborg. Han kunde ogsaa være bleven fri, men ogsaa han foretrak, at blive hos os.

I Formiddags sejlede tre flensborgske Dampskibe, »Mærkur«, Venus« og »Polluks« ud af Havnen forbi Slottet med Pontonbroen paa Slæb, delt i tre Dele. Der fortælles, at den skal til Slien.

Tirsdag den 11. Avgust.

I Dag har en Del af Fangerne faaet Ordre til at melde sig i Flensborg til Militærtjeneste, nemlig Hans Thomsen, Kajnæs, Chr. Ernst Christensen, Asserballe, Jens Andresen, Jestrup, Aarø Hansen, Tandslet, Redaktør Svensson, Chresten Nielsen, »Sønderborghus«, Nicolai Nielsen, Asserballeskov, Mads P. Nielsen, Søn-

derborg, Andreas Madsen, Blans, med flere.

Kl. 4 Eftmd. fik vi Ordre til at stille ude paa Gangen. Vi blev raabt op og opstillet paa to Geleder, derefter højre om — march!, ned i Slotsgaarden ved Stranden for at spadsere i 1½ Time. Derefter blev vi atter raabt op, opstillet paa to Geleder og marcherede op paa vore respektive Værelser.

Om Aftenen naar vi skal i Seng er der særlig to Personer, som ligefrem sprudler af Vittigheder, nemlig Drogist Schiøtt og en dansk Rejsende Skifte. Disse to kan hitte paa de utroligste Løjer. Kl. 10 blæses Tappenstreg nede i Slotsgaarden, Lyset slukkes og saa er der Ro paa vor Stue.

Onsdag den 12. Avgust.

Kl. 10½ kom Løjtnant Schmidt og raabte os alle ud paa Gangen, hvor vi, som sædvanlig, tog Opstilling i to Geleder, dernæst raabte han Navnene op paa 20 Personer, som straks fik Ordre til at melde sig hos Hauptmann la Motte og senere hos Landraaden, for saa at blive givet fri.

Kl. 3½ Eftmd. blev vi atter kommanderet ud paa Gangen og ført ned i Gaarden til Spadseretur. Dernede fortalte Løjtnant Schmidt os, at der muligvis efterhaanden vilde blive givet nogle flere fri. Det hele var kun forsøgsvis, sagde han.

Der hvilede den Aften en lidt mere trykket Stemning over de fleste af os, muligvis fordi vi ikke var blandt de Lykkelige, som kom hjem.

Torsdag den 13. Avgust.

Kl. 8½ den sædvanlige Appel ude paa Gangen. Mens vi stod opstillet der, blev Jakob Bonefeld, Tandslet, ført ind til os, han blev i Morges arresteret i sit Hjem.

Om Morgenen Kl. 9 fik jeg Besøg af min Kone. Det glæder mig overordentlig hver Gang hun besøger mig, saa at vi kan faa talt om Forholdene i Hjemmet, om Høsten m. m.,

Paa Spadsereturen nede i Slotsgaarden om Eftermiddagen meddelte Løjtnanten os, at da en af Fangerne i Gaar

havde begaaet den Uagtsomhed at springe op paa Muren omkring Slotsgaarden ved Stranden, vilde det ved en eventuel Gentagelse føre til at Vagtposterne, som stadig patrouilerer omkring os, fik Lov til at skyde Vedkommende ned.

Fredag den 14. Avgust.

Op hver Dag Kl. 6 om Morgenen. Vi har skiftevis Stuetjeneste. Der vaskes, fejes og gøres rent over alt, mens der nynnes en Morgensang. Sengene redes og sættes paa Plads.

Dernæst hentes der en Spandfuld Kaffe og denne drikker vi saa i Fællesskab. Vi har jo selv vore Kaffekopper, Brød og Smør parat.

Kl. 9 blev vi raabt ud paa Gangen til Appel. Løjtnanten opraabte atter 20 Personer, som derefter blev ført ned paa Slotspladsen, hvor Hauptmann la Motte gav dem fri, men samtidig paalagde dem, at naar de nu kom hjem, maatte de forholde sig rolige og ikke fornærme nogen af deres tysksindede Naboer. Om Eftmd. mødte de saa 3 og 3 ad Gangen hos Landraaden, som sikkert ogsaa har formanet dem inden de blev givet fri. Om Eftmd. kom der atter en Fange, nemlig Kontrolassistent Simonsen fra Lysabild Kontrolforening.

Lørdag den 15. Avgust.

Ved Appellen Kl. 9 Formd. meddelte Løjtnanten os, at nogle af Fangerne havde sendt Ansøgning om at blive fri til Hauptmann la Motte, hvilket ikke nyttede noget. Saadanne Andragender skulde rettes til de respektive Amtsforstandere og Borgmestre. Der blev atter i Dag givet to Mand fri, nemlig en Fisker fra Horuphav og en ældre Mand helt nede fra Elsas.

Der gaar Rygter om, at vi snart skal sendes ned til en stor Samlelejr nede i Meklenborg. Ingen véd noget bestemt. Løjtnanten siger, at Resten nu skal sidde indtil Krigen er forbi.

Søndag den 16. Avgust.

Kl. 4 Eftmd. Appel ude paa Gangen. Løjtnanten meddelte os, at der fra nu af kun vilde blive givet Til-

ladelse til at komme ned i Gaarden en Gang i hver Time, selvfølgelig med nødvendige Undtagelser. En Glarmestersvend fra København, som ogsaa er interneret, fik i Dag telegrafsik Indkaldelsesordre fra København. Han skulde melde sig der ved Infanteriet. Han fik Ordre til straks at rejse.

Kl. 6 Eftmd. blev vi ført ned i Underofficerernes Spisesal, hvor Pastor Jørgensen holdt en Prædiken over Apostlen Paulus Ord: Værer glade i Haabet, taalmodige i Trængsler og varagtige i Bønnen«. Man kunde mærke, paa den lydløse Stilhed, at Forsamlingen fulgte med.

Mandag den 17. Avgust.

Fra Kl. 10—12 blev vi udkommanderet til Spadseretur i Slotsgaarden. Kl. 2¼ blev vi en for en kaldt ind paa Vagtstuen for at afgive en Forklaring over, hvilken Dato vi blev arresteret og af hvem. Alt blev ført til Protokols.

Der bliver for Tidsfordriv spillet meget Kort paa de forskellige Stuer. En Spadsmager har uden paa en Stuedør skrevet med Kridt: »Monte Carlo«.

Tirsdag den 18. Avgust.

Vi venter og haaber —. Baade Morgen, Middag og Aften spiser vi en 5—6 Personer i Fællesskab ved et Bord, slipper der noget op for en eller anden af os, det være sig hjemmebagt Kage, Brød eller Paalæg etc., deler vi broderligt med hverandre. Jeg sætter hver Morgen Honning paa Bordet til fælles Afbenyttelse.

Onsdag den 19. Avgust.

Kl. 10 Appel paa Gangen, hvorefter vi blev omfordelt i Værelserne. Vi blev nu kun 11 Personer paa vor Stue, hvor vi først var 24.

Torsdag den 20. Avgust.

Intet af væsentlig Betydning. Min 17-aarige Søn, Chresten, som er hjemme, besøgte mig, og spurgte om forskelligt angaaende Høsten. Om Eftermiddagen Oplæsning af »Julestuen«.

Fredag den 21. Avgust.

Kl. 11 blev vi af Løjtnanten ført ned i Slotsgaarden til almindelige Spadsereture. Løjtnanten meddelte os, at det herefter ikke nyttede at søge om at blive fri, hverken hos Amtsforstanderne eller Borgmestrene; hvis nogen mente at have en god Grund til at andrage om Frihed, maatte Andragendet sendes direkte til Generalkommandoen i Altona, Hs. Eksellence, General von Roehl i Altona.

Om Eftmd. var der Solformørkelse, omtrent ⅘ af Solens Skive var formørket. Vi fik et Stykke Glas farvet over en Lampe, og saa sad vi os næsten skæve i Kroppen ud af Vinduerne for at se Formørkelsen. Kl. 3 kom Gendarm Engel fra Skovby med en ny Mand til os, Gaardejer Jørgen Kryhlmand fra Lysabild.

Lørdag den 22. Avgust.

Der gaar Rygter om en stor tysk Sejr. Vi faar hver Dag »Sonderburger Zeitung« bragt ind paa Stuerne. Jeg holder selv »Berliner Morgen Zeitung«, en Aflægger af »Berliner Tageblatt«. Jeg har Indtryk af, at de, som kun læser »Sonderb. Zeitung« ikke er særlig godt underrettede.

Kl. 2 fik jeg uventet Besøg af min Søn Hans. Han kom nede fra Provins Saksen, hvor han har været paa en større Gaard mellem Magdeburg og Halle. Han havde cyklet hele Vejen hertil. Det var i Dag den 5. Dag siden han cyklede fra den Gaard, hvor han var.

Søndag den 23. Avgust.

Kl. 8½ blev det os meddelt, at vi herefter kun maatte komme ned i Gaarden hver anden Time, og at Besøg indtil videre var helt forbudt.

Vi var en Snes Personer, med Dr. Sarauw fra Avgustenborg som Ordfører, der meldte os hos Vagten for at protestere. Resultatet blev, at vi fik Tilladelse til at gaa ned i Gaarden, da en Del af os endnu slet ikke havde været nede om Morgenen.

Kl. 6 om Eftermiddagen blev vi ført ind i Kirken, hvor Pastor Jørgensen prædikede over Ordene: »Salige

ere de rene af Hjertet, thi de skulle se Gud«. Som sædvanlig sang vi et Par Salmevers før og efter Prædiken.

Mandag den 24. Avgust.

Lidt før Middag, mens vi spadserede nede i Slotsgaarden kom min Kone sammen med flere Besøgende, bag om Slottet ved Havnen, hvor vi saa staaende en paa hver Side af Stakittet, kunde tale sammen. Det gør godt, saaledes engang imellem at faa talt sammen om Hjemmet og hjemlige Forhold.

Naar man i disse smukke Aftener kommer i Seng og alt er roligt, hører man ind gennem de aabentstaaende Vinduer, der vender ud imod Stranden, Bølgernes sagte, melodiske Skvulpen imod Strandbredden, og man hører Vagterne gaa frem og tilbage, frem og tilbage med monotone Fodslag der neden under. Hele Naturen aander Fred. Der er intet, som taler om Krig; undtagen vort uforskyldte Fangenskab.

Onsdag den 26. Avgust.

Ved den sædvanlige Appel om Morgenen blev det os meddelt, at vi herefter ikke mere vilde faa Lov til at spadsere i den ydre Slotsgaard, thi vi kunde gennem Gitteret sætte os i Forbindelse med civile Personer; vi maatte herefter kun spadsere i den indre Slotsgaard.

Der gaar Rygter om, at General von Roehl fra Altona kommer her til Byen i Morgen. Rygtet blev naturligvis sat i Forbindelse med vor, maaske nær forestaaende Frigivelse.

Torsdag den 27. Avgust.

Paa Løjtnant Schmidts Forbon fik vi atter Lov til at spadsere under Opsigt nede i den ydre Slotsgaard, kun maatte vi ikke komme i Nærheden af det farlige Stakitværk ved Havnepladsen. Vi maa atter faa Besøg af vor Familie, de skal henvende sig paa Vagtstuen, hvorfra der saa bliver sendt Bud efter os, og vi maa saa tale Dansk sammen i Overværelse af en Underofficer, der forstaar Dansk.

Fredag den 28. Avgust.

Det er min Hustrus Fødselsdag i Dag. Det blev besluttet paa vor Stue, at den eller de, som hjemme har

faaet »Fokken« i Hus, giver Kaffe med to Kager til hver. Kaffen kan vi faa sendt fra Hotel »Rondeel«, den koster 50 Pf. pr. Portion. Bordene rykkes sammen og man har saa et gemytlig fælles Kaffebord.

Lordag den 29. Avgust.

Om Morgenen, saa snart man vaagner, fortælles der om, hvem der sidste Nat talte højt i Søvne eller paa anden Maade forstyrrede Natteroen. Derefter tages der fat paa den almindelige daglige Rengøring. Dette gaar paa Omgang. 3—4 Mand besørger det hver Dag. Der hentes Vand nede i Gaarden til Opvaskning m. m. Gulvet overstænkes med Vand, Borde og alt andet vaskes og gøres rent, der fejes ud, det skidne Vand bæres ned osv. Naar alle er færdig med at gøre Toilette, drikker man Kaffe i Fællesskab.

Kl. 9 kom min Søn Andreas og meldte sig nede i Vagtstuen; jeg blev kaldt derned og talte med ham en lille halv Time.

En Mathiesen fra Sandager talte med Peter Grau. Vi fik derved lidt Efterretning fra Omverdenen.

Søndag den 30. Avgust.

Kl. 9½: Den almindelige Spadseretur i Slotsgaarden. Saa snart de nye Aviser kommer bliver de vigtigste Telegrammer angaaende Krigen læst højt af pensioneret Lærer Andresen fra Broager. I de Par Timer, vi hver Dag tilbringer nede paa Slotspladsen, leger vi mere end i Begyndelsen af Fangenskabet. Vi spiller Fodbold, og søger at forkorte Tiden paa alle mulige Maader, thi intet er næsten værre end Uvirksomhed. Kl. 6 mødte Pastor Jørgensen paa Stue Nr. 123 og holdt en Prædiken for os over Ordene: »Vi er ikke mere som Børn«.

Mandag den 31. Avgust.

Under Spadsereturen i Slotsgaarden om Morgenen er det noget af en Begivenhed, et Pust fra Omverdenen, naar Dampskibe eller Motorbaade sejler forbi. De bliver betragtet med Nysgerrighed og stor Opmærksomhed. Kl. 3½ fik jeg Besøg af min Søn Hans, hvis Tøj nu var ankommen til Statsbanegaarden fra Calbe i Saksen.

I Dag er man i Færd med paa to sammentøjrede Jagter at overskibe fra Sundvedsiden til Sønderborg et Damptærskeværk, et Lokomotiv og en Halmpresser.

Tirsdag den 1. September.

Jeg har i Dag Stuetjeneste sammen med Zachariassen, Dybbøl, og Duus, Viby. Ved Opvaskningen og Rengøringen om Morgenen ser man straks, at Zachariassen, Dybbøl, er gammel Mejerist, han forstaar bedre end vi andre at vaske og gøre rent.

Kl. 8: Den almindelige Spadseretur i Slotsgaarden. Hvor er Timerne og Dagene dog alligevel lange, og man spørger saa tit: H v o r n a a r ? Hvornaar vil den Time komme, da vi atter som frie Mænd kan faa Lov til at gaa ud ad Kaserneporten?

Onsdag den 2. September.

Drogist Schiøtt var i Dag stævnet for Amtsretten angaaende en Fornærmelsessag. Ellers intet af Betydning.

Torsdag den 3. September.

Gangen foran Stuerne slides tidligt og sent. Den er ca. 45 Skridt lang. Der spadseres tit af en halv Snes Personer ad Gangen.

I Dag kom der en halv Snes russiske Polakker, de blev internerede paa en Stue tæt ved os. I »Flensborg Avis«, som i Dag kom til Sønderborg, stod der i en Beretning fra Berlin, at Overpræsidenten i Slesvig havde givet Ordre til at alle de i Sikkerhedsarrest værende danske Nordslesvigere skulde løslades, og at alle de Aviser, der udkommer paa Dansk i det tyske Omraade, igen regelmæssigt maa udkomme paa Dansk. Vi vil nu sé om det gaar i Opfyldelse. Vi har jo faaet en ny Overpræsident i Slesvig, tidligere Statsminister von Moltke; saa det er ikke umuligt at der snart kan ske en Forandring til det Bedre.

Der blev i Aften af Medlemmer af Ullerup Sangforening sunget nogle smukke flerstemmige svenske Sange inde paa Stue Nr. 123.

Fredag den 4. September.

Rygter om vor snarlige Løsladelse kommer og gaar, men man tror ikke længere paa dem.

Søndag den 6. September.

I Gaar var der i »Sonderburger Zeitung« i en længere Artikel, en skarp Kritik over Overpræsidentens Anordning om Løsladelse af de i Sikkerhedsarrest værende Nordslesvigere samt i Anledning af de danske Avisers Frigivelse. Der har i nogle Dage siddet 16 galiziske Arbejdere i streng Arrest paa Vand og Brød og lidt Middagsmad. — Dr. Sarauw bad i Formiddags nede i Slotsgaarden Løjtnant Schmidt om at give disse stakkels Folk bedre Forhold at leve under. Følgen heraf blev at Galizierne blev indkvarteret paa Stue Nr. 122. Vi gav dem lidt Mad.

Kl. 6 Gudstjeneste af Pastor Jørgensen over Ordene: »Bunden og Fri. Hvem er bunden og hvem er fri?«

Mandag den 7. September.

Kl. 11 fik Valdemar Ludvigsen fra Nybøl telegrafisk Ordre straks at melde sig i Slesvig. Samtidig fik de galiziske Arbejdere, som i Gaar kom op paa Stue Nr. 122, Kontraordre til straks at tage deres Sager med ned i Slotskasernens Arrest. Kl. 4 blev der sendt Bud efter 7 af os. De skulde møde hos Hauptmann la Motte og efter at de dersteds havde underskrevet et Dokument blev de givet fri. Disse 7 er P. Kaad, Vollerup, Hans Bladt, Tandsgaard, Nicolai Frederiksen, Nordborg, Peter Iversen, Avnbøl, P. Phillipsen, Nybøl, Hymøller, Blans og Brag, Skelle.

Tirsdag den 8. September.

I Formiddags intet af Betydning. Mens vi i Eftermiddags fik vor almindelige Spadseretur, kom Hauptmann la Motte, Løjtnant Schmidt og en Feldwebel og vi fik streng Ordre til straks at gaa op paa vore respektive Værelser og lukke Dørene og forholde os rolige. Hvad skulde der mon ske?

Der blev saa paa Stue Nr. 123 af la Motte holdt Forhør over de der boende Personer. Man skulde nemlig fra

denne Stue Søndag Morgen Kl. 6½, mens Dampskibet til Flensborg sejlede forbi, fra Dampskibet have set, at en Person havde sat sin Bagdel ud imod Vinduet som en Haan imod det tyske Flag og de tyske Rejsende. Dette var bleven meldt til Generalkommandoen i Altona. Stuens Beboere tilbodt imidlertid straks at aflægge Ed paa at det ikke var sket. En Protest med sidstnævnte Sætning som Grundlag blev straks opsat og underskrevet af alle Stuemedlemmer og blev af P. Grau, Pol og Lærer Andresen, Broager endnu samme Aften overbragt Hauptmann la Motte.

Onsdag den 9. September.

Der blev i Dag bragt en ny Mand ind til os, Møller Martin Petersen fra Lebolgaardsmølle. Ellers intet Nyt.

Torsdag den 10. September.

Møller Martin Petersen blev i Dag taget i Forhør hos Hauptmann la Motte og derpaa givet fri.

Fredag den 11. September.

Efter Anmodning fik Duus, Viby, Christiansen, Holballe, Bonefeldt, Jestrupgaard, Hansen, Kettingskov og jeg Lov til, at overvære Hestemonstringen paa Slotspladsen, da vi havde hver en Hest med der. Man kan i Dag mærke, at Ringen om os begynder at slappes, vi kunde bevæge os frit derude paa Pladsen indtil Kl. 5 Eftermiddag.

Om Aftenen gav Duus, Viby, Bertelsen, Tandslet og P. Bladt, Skovby hver to Mark til en Bolle Puns paa vor Stue. Vi var 14 Personer, der deltog i Gildet.

Lørdag den 12. September.

Kl. 9 i Formiddags kom Løjtnant Schmidt og raabte os alle ud paa Gangen, hvor vi tog Opstilling som sædvanlig. Her meddelte han os nu den glædelige Nyhed, at vi alle vilde komme hjem i Dag. De første 25 Personer, hvoriblandt jeg var, fik straks Ordre til at møde hos Hauptmann la Motte for at underskrive en Erklæring om, at vi vilde forholde os rolige, ikke tage Del i danske Møder eller andre danske Forsamlinger og ikke forulempe nogen af vore tysksindede Medborgere saa længe Krigen

varede. Saa var j e g f r i. Vi var en 4—5 Personer, der lejede en Bil til at køre os hjem.

At denne Fængselshistorie fra Myndighedernes Side var planlagte i Forvejen, havde jeg hele Tiden haft Indtryk af. Den 2. Avgust var jeg hos Kommuneforstanderen, for at hente en Nummerseddel, som skulde paabindes den Hest, jeg skulde møde med paa Slotspladsen i Sønderborg den 4. Avgust. Kommuneforstanderen og hans Stedfortræder var tilstede. Den ene af dem sagde saa til mig: Ja, nu vil der snart ske store Ting, der vil blive arresteret Folk saa vel om Dagen som om Natten. Det bliver ikke saa morsomt for Vedkommende. Saa smilede de og vekslede Øjekast, som ikke var til at tage fejl af.

Peter Andersen Andresen, Lysabild.

Henimod Aften om Lørdagen den 1. Avgust 1914 naaede Meddelelsen vort Hus, at Tyskland havde udstedt Mobiliseringsordren. Tre unge Karle, to ved Landvæsenet og en i Mejeriet skulde herefter møde 3. Dagen, det samme gjaldt en gift Fodermester. De Unge forstod dog ikke, hvad dette havde at betyde, det var vel godt at de endnu ikke den Gang vidste, hvad de gik ind til. Der blev spøgt paa den ene og anden Maade med, hvad der forestod dem, og Dagen efter da de samlede deres Ejendele sammen for saa at benytte den levnede Tid til at sige Farvel til Slægtninge og Venner, beklagede de os, der blev tilbage, hvorledes vi skulde faa Høstarbejdet udført. Det saa jo broget nok ud, men værre blev det for dem der blev tilbage da jeg om Mandagen, efter at have faaet Selvbinderen i Gang, om Aftenen blev afhentet og arresteret. Der var dog endnu Hjælp at faa til Arbejdet, da al Byggearbejde standsedes, og saaledes blev alle dermed i Forbindelse staaende Haandværkere arbejdsløse, men de var mere eller mindre fremmede for Arbejdet paa Landet. Alt imens svirrede de værste Rygter om, hvad der skete, hvor Krigen allerede rasede, og om hvad der skete og vilde ske med dem, der var arresterede, hvilke Rygter Tyskerne og de Tysksindede gav Næring ved deres vilde Opførsel paa forskellig Maade.

Alt dette havde de derhjemme at trækkes med foruden forskellige Bekymringer for Børn og Svigerbørn og Slægtninge, der var indkaldt eller kunde blive indkaldte. Vanskeligheden ved at faa Sagerne ordnede hjemme var saaledes store og den Haandsrækning, vi der sad arresterede havde kunnet give dem ved at sige dem Besked, blev os nægtet. Der var næppe nogen blandt os, der magtede at skrive til Konen og Familien om hjemlige og

huslige Sager paa Tysk, og paa Dansk maatte vi ikke skrive hjem.

Selve min Arrestation maa jeg sige var fuldtud standsmæssig. Der mødte 2 Gendarmer i hver sin Bil, for at afhente mig. Klokken var da mellem 7 og 9. De skulde dog have flere med og saaledes naaede vi først til Sønderborg ved Midnatstid, skønt der ikke levnedes os Tid til at skifte Tøj eller sige dem hjemme Besked, ja ikke engang ordentlig Farvel. Men vi naaede saaledes ikke til Sønderborg før alle Fængsler var fyldte; ogsaa det nye Forsamlingshus var annekteret til Fængsel. Vi blev saaledes lukket ind i vort eget Hus. Det blev os forbudt at tale sammen paa Dansk, men dette blev dog kun overholdt naar der stod en Soldat ved Siden af. En overspændt Vagtkommandør løb en Dag rundt imellem os med Hanen spændt paa den ladte Revolver, saa det var et Held at ingen blev skudt. Transporten fra »Sønderborghus« til Slottet er velkendt. Skønt det var af Naboer og Bekendte, at vi blev ført ned paa Slottet, var den prøjsiske Disciplin saa stor, at det kunde ske paa den Maade. Men det var interessant at se, hvorledes denne Disciplin svandt efterhaanden, efter at de aktive Officerer og Befalingsmænd var borte. Imens jeg var arresteret naaede Rygtet mig, at Mejeristen var falden; det viste sig senere, at det var hans Broder, der var falden, og underligt nok blev han den eneste, der kom hjem af 7 Unge, der efterhaanden drog ud fra vort Hjem, deriblandt vor Søn.

J. Zachariassen, Dybbøl.

Mit første Indtryk fra Verdenskrigens Udbrud modtog jeg i Modsætning til mange af mine Venner i Hjemmet, idet jeg først blev arresteret den 6. Avgust om Formiddagen. Jeg havde den Gang allerede hørt, at dem, der var arresteret før mig, sad fangen paa »Sønderborghus«. Derfor blev jeg egentlig ikke saa overrasket da min Kone kom ud og fortalte, at nu var Gendarmen der. Han kom da ogsaa hen og lagde Haanden paa Skulderen af mig og sagde meget højtideligt: »Im Namen des Generalkommandos sind Sie verhaftet!« Jeg fik Lov til at klæde mig om, og bevæbnet med et Tæppe marcherede vi ad Sønderborg til. Da vi kom et Stykke hen ad Vejen kom Overvagtmesteren fra Sønderborg ridende. Han spurgte om det var mig, der var Formand for Forsamlingsgaarden i Vester Sottrup, hvilket jeg bekræftede. Han gjorde mig opmærksom paa, at jeg var Arrestant og at jeg nu havde at gaa mellem disse to blankklædte Herrer. Da jeg saadan under stærk Bevogtning var naaet et Stykke ud ad Landevejen, spurgte han, om jeg vidste om Pastor Eriksen var hjemme. Jeg svarede, at det vidste jeg ikke. Overvagtmesteren sporede nu Hesten og for i fuld Karriere ad Kirkebakken til. Eriksen var imidlertid bleven indkaldt, saa den Fugl var fløjet.

Da Gendarmen og jeg nu blev ene, begyndte han at blive underholdende. Først beklagede han sig over den Travlhed han havde med at faa alle disse »Wühler« under Laas og Slaa, men trods det var det »eine herrliche Zeit«. Krigen vilde være forbi i Løbet af en Maanedstid. Den engelske Flaade var allerede den sidste Nat skudt i Sænk, saa Brudet med England betød ingenting. Med en meget alvorlig Mine spurgte han om jeg vidste, at Peter Christensen fra Nybøl ellerede var skudt; med ham var det

en meget alvorlig Sag; det var bleven meldt, at han havde gaaet paa Landevejen ved Nybol med en Kikkert og spejdet ud over Nybolnor; han kunde da ikke forstaa at han kunde være saa uforsigtig, det var paa høje Tid. Folk fik at føle, at det var Krigstilstand i Landet. Forsamlingsgaarden vilde blive Regeringsbygning. Jeg tillod mig at sporge, hvad Regeringen kunde bruge den til. Det vidste han ikke, men hvis de ingen Anvendelse havde for den, vilde den blive sprængt i Luften, og det mente han ogsaa var det rigtigste. Ved Ankomsten til »Sønderborghus« blev jeg visiteret og maatte aflevere Kniv, Lommebog og andre Papirer, jeg tilfældigvis havde i Lommen. I Salen, hvortil jeg blev ført, traf jeg sammen med alle de andre Lidelsesfæller, hvoriblandt ogsaa Peter Christensen, som trods Gendarmens Skydning endnu var spillevende. Den næste Dag var det vi blev ført til Sønderborgs gamle Slot, som nu var rømmet for Soldater, hvis Kvarterer vi nu indtog. Den Dag da vi blev ført som Storforbrydere mellem blanke Bajonetter gennem Sønderborgs Gader, var for mig den bitterste Dag i mit Fangenskab, tilmed hørte vi den Dag om Tyskernes hurtige Fremmarche gennem Belgien. Det ene med det andet gjorde, at Humøret sank betydelig. Opholdet i Slottet vil jeg ikke skrive nærmere om; det vil der nok være andre, der gør. Mit Slotsophold varede godt 4 Uger, idet jeg den 7. September fik Ordre til at møde »sofort« i Slesvig. Efter at jeg var bleven forestillet Kommandanten rejste jeg hjem, og var hjemme den Nat. Næste Dag gik Turen til Slesvig og straks videre til Fronten i Nordfrankrig. I Noyon meldte jeg mig syg, og var efter 3 Ugers Forløb igen hjemme paa midlertidig Orlov.

Langballegaard, Nybol. **Vald. Ludvigsen.**

Da i de sidste Julidage i 1914 de tunge Uvejrsskyer var ved at trække sammen paa den evropæiske politiske Himmel, opholdt jeg mig paa et 8 Dages Kursus for Mejeribestyrere paa Dalum Landbrugsskole. Kursuset blev for samtlige Sønderjyder brat afbrudt. Fredag den 31. Juli var vi indbudte til Chokolade i Hans Appels Hjem, hvor vi tilbragte en rigtig hyggelig og fornøjelig Aften, som de fleste af os vel dog ikke havde den Glæde af, som den fortjente og som var tilsigtet med den paa Grund af den Uro, som laa i vore Sind. Aftenbladene kom med den Meddelelse, at Posten fra Sønderjylland var udeblevet, da Togene løb med flere Timers Forsinkelse som Følge af Troppetransporter i Sønderjylland. Hans Appel kimede flere Gange paa Telefonen for at høre Nyt om Stillingen. Men der kunde ikke meddeles noget, da Telegrafforbindelsen med Tyskland var afbrudt. Mens vi senere hen paa Aftenen sat ude i Hans Appels Have og hørte paa Musikken fra »Fruens Bøge«. Det var én af disse vidunderlige Aftener, — som denne ellers saa triste Sommer 1914 var saa rig paa, — da holdt Musikken pludselig op og satte lidt senere ind med: »Der er et yndigt Land« og flere af de andre kendte Melodier til vore skønne Fædrelandssange, som det var os forbudt at synge, undtagen inden for de fire Vægge i vort Hjem. Og jeg glemmer aldrig, men formaar ikke at udtrykke det Indtryk, som det gjorde paa mig at høre de dejlige Toner gennem Guds frie og skønne Natur. Noget, der indtil da saa at sige aldrig var bleven os forundt.

Inden vi tog Afsked med Hans Appel blev vi enige om at lade en Bil køre os til Odense samme Aften, saa at vi kunde tage med Nattoget hjem. Vi frygtede nemlig for at Damperen fra Sønderborg ikke vilde komme til

Faaborg Dagen efter, hvilket den dog gjorde. De danske Tog og Færgerne var denne Nat næsten overfyldt af tyske Rejsende og Badegæster, der søgte hjem under Indtrykket af det optrækkende Uvejr. Da vi om Morgenen den 1. Avgust kom tilbage til Sønderjylland var alt tilsyneaaldende stille og roligt, kun var Banegaardene besat med militære Poster og behængt med disses Plakater, der var et Varsko om Mobiliseringen Dagen derefter. Søndag den 2. Avgust kom som bekendt Mobiliseringsordren. Om Mandagen blev det fortalt, at Lejmand i Avgustenborg var bleven arresteret fordi han havde sagt noget, som han ikke maatte. Min Kone bad mig indtrængende om at passe paa, hvad jeg sagde og det lovede jeg, og saa troede jeg at der var ingen Fare. Men ved Midnatstimen Natten mellem den 3. og 4. Avgust blev vi vækket ved at en Avtomobil kørte ned og blev holdende paa Pladsen foran Mejeriet. Jeg stod op og kunde høre nogen tale foran Mejeriet, og vilde til at gaa uden for, da jeg hørte en Stemme uden for Sovekammervinduet raabe mit Navn. Jeg aabnede Vinduet. Manden præsenterede sig som Gendarmen fra Avgustenborg og beordrede mig til at klæde mig paa for at tage med til Avgustenborg. Min Kone, (der var svagelig, navnlig meget nervesvag), de største af Børnene, der ogsaa blev vaagen ved dette, (de to mindste sov), samt en ung Pige fra det gamle Land, som vi havde i Huset, blev meget forskrækket. Og det kneb med at komme løs fra dem. Børnene havde vel nok ikke den fulde Forstaaelse af det hele, men Instinktet sagde dem, at det ikke var noget godt, naar der var en prøjsisk Gendarm med i Spillet. Jeg trøstede dem saa godt jeg kunde og maatte saa lystre Ordre og følge med, hvilket jeg kunde gøre med den allerstørste Frimodighed, da jeg ikke var mig nogen Brøde bevidst. Da jeg kom ud til Avtomobilet erklærede Gendarmen mig for Arrestant. Vi kørte saa til Mjang, hvor daværende Gaardejer, nu Aftægtsmand og Sogneraadsformand Niels Kr. Nielsen, der dengang var Formand for Mejeriet, blev taget med i Avtomobilet paa samme Vis. Nielsens gamle Fader, der vaagnede ved Støjen, tiltalte Gendarmen

i en noget brydsk Tone paa Dansk, hvilket denne ikke forstod. I sin Forfippelse begyndte den Gamle, der havde været i Amerika i mange Aar i sine unge Dage at tale Engelsk til Gendarmen, hvilket denne endnu langt mindre forstod. Men omsider fik han dog fat paa det Plattyske. Saa gik det! Da vi havde faaet N. Kr. Nielsen paa, gik det afsted til Avgustenborg. Gendarmen sad uden for ved Chaufføren og Nielsen og jeg inde i Vognen. Vi blev ligesom andre Forbrydere puttet ind i Fangehullet. Hvorvidt man nu har anset mig for den værste véd jeg ikke. Vist er det, at jeg blev sat ind i en enkelt Celle mens Nielsen blev stukket ind til Dr. Sarauw, Avgustenborg, der allerede var taget i Forvaring kort i Forvejen. Forinden vi blev overgivet til Ensomheden, blev det meddelt os, at vi skulde staa op Kl. 6, da vi skulde føres til Sønderborg Kl. 6½ næste Morgen. Der var vel nok ingen af os, der sov ret meget denne første Nat i et prøjsisk Fængsel. Desuden var der en ulidelig Stank i Cellen. Jeg stod en lang Tid med Ansigtet ved Vinduet og indaandede den friske Natteluft. Da vi om Morgenen havde drukket Kaffen, der iøvrigt var meget pænt anrettet af Arrestforvarerens Kone i hendes Dagligstue, (hendes Mand havde allerede maattet melde sig til Krigstjeneste og vi mærkede nok, at hendes Sindsstemning var nedbøjet), kørte vi, i en øsende, men mild Sommerregn til Sønderborg i Avtomobil. Det var som Himlen fældede stille Vemodstaarer til det sørgelige Drama, der nu var ved at oprulles.

Der blev ikke talt meget paa Vejen, ikke fordi vi frygtede Fangenskabet, men vi havde vel alle paa Fornemmelsen, at vi gik meget tunge Tider i Møde. Først blev vi ført hen til Battailonskommandanten. Da denne kom ind, slog Gendarmen Hælene og meldte »drei Gefangene«. Denne viste os hen paa Politivagten. Efter at Gendarmen havde været inde her for at melde vor Ankomst, skulde vi føres til Amtsretsfængslet.

Men da vi paa Vejen derhen mødte en Vagtmester, blev vi af denne beordret til det danske Forsamlingshus, da der ikke var mere Plads i Amtsretsfængslet. Det var

vi ikke kede af, da det jo var et Sted, vi var vant til at komme. Hele Huse var taget i Besiddelse af Militæret og Gæstestuen blev anvendt som Vagtstue. Husets to Udgange var bevogtet af Militær og Vagter patrollerede frem og tilbage alle Vegne i Huset hele Tiden.

Ved vor Ankomst til Forsamlingshuset var der allerede indleveret en Del Fanger, alle kendte danske Mænd fra By og Omegn. Nogle var allerede kommet om Aftenen, andre i Morgenstunden. Ja endog to unge Piger maatte dele Fangenskab med os, nemlig Frk. Svenson fra Kajnæs, en Søster til Redaktør Svenson, og Frk. Brunten fra Jestrup. Vi nød efter Omstændighederne en ret udstrakt Frihed. Kunde bevæge os, hvor vi vilde i Huset, ryge, læse og skrive hjem (paa Tysk) og lade os bringe, hvad vi ønskede af Vagten. Det Vagtmandskab, der havde Vagten den Dag, vi blev indleveret, var meget forekommende. Behandlingen vekslede dog meget stærkt med de forskellige Afløsninger af Vagten, der vel nok afhang af den Mening, som den Vagthavende dannede sig om vor Farlighed. I Dagens Løb blev der stadig bragt flere og flere til, saa vi inden Aften var cirka 40. Jeg har gjort en Del Dagbogsoptegnelser under Fangenskabet, som jeg dog ikke vil anføre her da der var flere, der førte Dagbog, og det saaledes kun bliver Gentagelser. Desuden er det vel bedst at lade disse komme fra Folk, der var der hele Fangetiden. Det blev os ogsaa tilladt at modtage Besøg af vore Paarørende til en 5—10 Minutters Samtale, som skulde føres paa Tysk i Overværelse af en af Vagterne. Vi talte dog sædvanligvis Dansk saadan i en lidt dæmpet Tone.

Gentagende Gange lød det saa fra Vagten: »D e u t s c h s p r e c h e n!« Andre af Vagtmandskabet, der vel ikke har anset os for at være saa farlige, gik lidt til Side og lod os snakke løs. En Dag skulde min Hustru have lidt Oplysninger hos mig angaaende Regnskabet paa Mejeriet, som de unge Folk, jeg havde, ikke var ganske klar over. Hun havde da en lille Lap Papir med ud til mig med nogle Tal paa. Det var en farlig Historie, men heldigvis havde vi da faaet en til at overvære vor Samtale,

der var sig sit Ansvar bevist. Førend jeg kunde faa fat i Sedlen, sprang han til og rev den ud af Hænderne paa min Hustru og undersøgte den fra alle Ender og Kanter og holdt den op for Lyset for at der ikke skulde findes noget mistænkeligt ved den. Han maa vel saa være kommen til den Overbevisning, at den ikke var saa farlig endda; thi han gav den omsider tilbage, saadan at jeg kunde faa kigget lidt paa den.

Da Garnisonen var rykket bort fra Sønderborg den 8. Avgust om Middagen blev vi transporteret ned paa Slottet under militær Eskort med skarpladte Geværer og opplantede Bajonetter. Den 12. Avgust om Formiddagen maatte vi træde an paa Gangen. Feldweblen kom med en Navneliste paa 20 Mand, deriblandt ogsaa mit Navn. Vi maatte saa træde ud efter Haanden, som vi blev raabt op. Feldweblen og en Gefrejter satte sig i Spidsen for os og førte os ud paa Pladsen uden for Slottet. Her blev det meddelt os, at vi kunde slippe ud (entlassen werden) imod at afgive en højtidelig Erklæring om, at vi ikke vilde foretage os noget fjendtlig imod den tyske Stat. Kommandanten, la Motte, kom selv til Stede og tog Løftet af os.

Dette Løfte kunde vi alle give af et oprigtigt Hjerte, da sikkert ikke en eneste af os har næret fjendtlige Planer mod den tyske Stat. Desuden maatte vi forpligte os til hverken i Ord, Skrift eller Handling at krænke de kære Tysker. Bagefter skulde vi saa i Hold paa 3 ad Gangen af en Soldat, der fik Ordre til at holde sig paa 10 Skridts Afstand fra os, føres hen paa Landraadskontoret, hvor vi kom ind en ad Gangen til Kredssekretæren, der oplæste Betingelserne for vor Løsladelse, der jo bestod i de før angivne Løfter. Desuden meddelte han os, at naar vi kom hjem, vilde vi blive stillet under Politiltilsyn. Det blev os meddelt, at vi ikke maatte forlade Amtsdistriktet uden at melde os af ved Kommuneforstanderen. og saa melde os til naar vi kom tilbage. Og naar vi vilde forlade Kredsen skulde vi melde os fra ved Amtsforstanderen og melde os til, naar vi kom tilbage igen. Dette maatte vi

saa skrive under paa. Jeg var i det tredje Hold, som fik fri og blev ført ud af Slottet ud i Friheden Kl. 3½ om Eftermiddagen. Men det er aldrig nogensinde bleven mig fortalt, hvorfor jeg blev arresteret.

H. M. Prinds, Mejeribestyrer, Hørup.

Til Trods for, at vi saa ofte havde sagt til hinanden: »Krigen skal komme, den væbnede Nevtralitet kan ikke vedblive, der maa komme et Opgør«, var der dog ingen af os, der troede at Krigen kom i 1914. Først de sidste Par Dage forend Krigserklæringen var en Kendsgerning, gik det op for os at der var Fare paa Færde. Den 29. Juli besøgte min Hustru og jeg, sammen med en anden Familie her fra Sognet, gamle Venner i Angel. Da vi kom til Flensborg traf vi en Bekendt paa Gaden, der med Bestemthed udtalte, at nu kom Krigen. Da vi om Aftenen rejste tilbage mødtes vi med en af vore polske Arbejdere ved Flensborgs Sporskifte, som fortalte, at Krigen var ved at udbryde mellem Tyskland og Rusland, og at han havde haft vanskeligt ved at komme over Grænsen Dagen i Forvejen, men da han ikke vilde med som russisk Soldat under Krigen, skyndte han sig bort. Dagen efter traf jeg to unge Borgere i Sønderborg, som talte om, at nu skulde de nok i Krig. Begge havde de været Soldater for faa Aar siden og vidste naar det gik løs var de af de første, der skulde møde. Humøret var det smaat bevendt med. Jeg indrømmede at det selvfølgelig ikke var morsomt at gaa i Krig for Tyskerne, men tilføjede at her er ingen Vej uden om, idet dette, at Tyskerne taber Krigen, er den eneste Mulighed for os til at slippe fra dem.

Saa kom Krigserklæringen Lørdag den 1. Avgust.

Søndag den 2. Avgust skulde vi have haft Gudstjeneste paa »Sønderborghus« om Eftermiddagen, hvilket vi havde den første Søndag i hver Maaned. Min Hustru og jeg rejste derud, men der kom ingen andre. Om Mandagen var der Hestemønstring i Sønderborg. Hestene skulde afleveres til Militæret og der var en hel Del Mennesker i Byen. Jeg var inde paa »Sønderborghus«, hvor Værten

meddelte mig, at der var noget usædvanligt paa Færde. Soldater og Politi snusede omkring alle Vegne i og uden for Huset, og det Hele var ved at blive ubehageligt. Vi blev saa enige om, at naar der var spist til Middag, skulde han lukke Portene, baade for og bag, og afvente roligere Forhold. Naar den første Tids Spænding havde lagt sig kunde vi maaske atter lukke op. Henimod Aften blev der banket ret stærkt paa Porten ved Gaden. En af Pigerne, som sad inde i Gaardpladsen, raabte: »Hvem er der?« Der blev ikke svaret, men banket stærkere. Pigen raaber igen: »Sig hvem I er, ellers lukker jeg ikke op.« Saa kom Svaret: »Det er Militæret, der forlanger at komme ind.« Pigen lukkede saa op. Soldaterne tog Restavrationslokalet i Besiddelse som Vagtstue, satte dobbelt Post i Porten, beordrede Værten med Familie op i deres private Lejlighed og Tjenerpersonalet samt Pensionærerne op i deres Stuer. Kort efter begyndte man at sætte civile Fanger ind paa »Sonderborghus«, et Arbejde, hvormed der fortsattes det meste af Natten, idet hele 1. Sal blev stillet til Raadighed til det Brug.

Jeg gik løs lige til Tirsdag Aften. Vi havde i Ulkebøl Sogn en bosiddende Gaardmand som Amtsforstander, en Mand, der vel var tysksindet, men som i Modsætning til de indvandrede tyske Amtsforstandere ikke saa sin Opgave i at forulempe sine Undergivne selvom de var danske, og min Arrestation skyldes sikkert højere Ordre. Hele Tirsdagen gik jeg og ventede efter at blive afhentet. Mit Søndagstøj hang rede til at springe i det naar Bilen kom. Endelig henimod Aften løstes Spændingen. Gendarmen traadte ind i Stuen og meddelte mig, at jeg var Arrestant og skulde følge med. Han var iøvrigt meget hensynsfuld, gav mig god Tid til at faa andet Tøj paa, og vi fulgtes saa ad til Stationen, hvorfra vi korte med Tog til Sønderborg. Her afleverede han mig til Vagten paa »Sønderborghus«, som sendte en Soldat med mig op paa første Sal, hvor jeg i Borgerforeningens Lokale traf mange gamle Venner, der bød mig Velkommen som Medlem af Selskabet. Min Svoger N. Kr. Nielsen, Mjang, var ogsaa i denne Stue og vi holdt trofast sammen under hele

Fangenskabet. Der vankede ikke ret megen Søvn den Nat. Der var nok at tænke paa. En af Sønnerne var Soldat i Altona. Mon man atter vilde faa ham at se? Han blev derude! En Svoger skulde møde næste Dag. Han blev der ogsaa. Vi var midt i Høsten hjemme, havde begyndt at høste Hvede. To Daglejere havde været Soldater og skulde møde. Hvordan kunde de klare Høsten hjemme naar jeg var borte? Lejet var daarligt, enten paa et Par Stole eller det bare Gulv. Senere fik vi et Læs Halm fra Zachariassen, Dybbøl, som vi brugte til Natteleje. Jeg gaar endnu ved Lejlighed op paa Galleriet over Salen i »Sønderborghus« og mærker mig den Pille, ved hvilken vi laa, min Svoger og jeg, én ved hver Side, de Dage, vi sad som Fanger derude.

En af mine Sønner, som var hjemme, var en Aften ude i Sønderborg for at sporge sig til Raads hos mig om noget derhjemme, men han kunde ikke faa Lov til at tale med mig. En ung Alsinger, der som Soldat hørte til Vagtmandskabet, fortalte mig, at han havde været dér, men hvad han vilde vidste han ikke. En Dag hørte Vagtkommandoren, en ung Løjtnant, at jeg talte Dansk. Jeg havde ikke lagt Mærke til at han var i Nærheden. Han skældte mig Huden fuld, idet han stod og fingererede med Revolveren for Næsen af mig. Helt hyggeligt var dette ikke, heldigvis gik Revolveren ikke af. Vi blev i det Hele taget ret uforskammet behandlet under vort Fangenskab paa »Sønderborghus«. Allehaande Rygter spredtes mellem os, ingen vidste, hvor de kom fra. En Dag fortaltes det at Danmark gik med i Krigen paa Tysklands Side. Vi var som slaaede af Skam, men Rygtet var der. Vi syntes det var en Umulighed, at vort eget Folk kunde nedværdige sig i den Grad, men vi vidste jo ikke, hvad der maaske kunde være Grunden. Aa' hvor det lettede da vi hørte det var Løgn. En anden Dag fortalte man, at Grev Schack og Bankdirektør Rossen var bleven skudt. Snedkermester Hans Nielsen mødte et Par Dage senere end vi andre. Han kom med den Nyhed, at England havde sendt Krigserklæringen. Da faldt Tyskernes Humør adskillige Grader, fortalte han, vort derimod steg. Lørdag

den 8. om Formiddagen kom Rygtet om, at vi skulde flyttes. Hvorhen vidste ingen. Ved Middagstid kom der en Løjtnant med en Afdeling Soldater ind i »Sønderborghus«s Gaard. Vi fik Ordre til at møde i Gaarden med alle vore Sager, parat til Afmarche. Løjtnanten holdt en Tale til os om, at nu skulde vi følge med fire og fire i Geled, idet han mindede om, at vi var i Krigstilstand og enhver Modstand vilde blive straffet efter de militære Love. Naar vi gik ned ad Gaden maatte vi hverken ved Tale eller Tegn gøre os forstaaelige for Vagtmandskabet eller Folk, vi mødte. Han oplyste, at Soldaterne gik med skarptladte Geværer og havde Ordre til at skyde enhver, der gjorde Forsøg paa at undvige. Man fik af denne Tale Indtryk af at Løjtnanten var en rigtig Bulbider, der ønskede os alt ondt. Senere lærte vi ham at kende som et udmærket Menneske og vi kunde næppe have faaet en bedre Vagtkommandant under vort Fængselsophold paa Slotskasernen end netop ham. Saa marcherede vi da ud af »Sønderborghus«s Gaard ned til Slotskasernen, hvor vi kom ind paa Belægningsstuerne. Jeg kom sammen med 23 andre ind paa Nr. 122, hvor enhver fik sin Seng og sit Skab. Her lagde man øjeblikkelig Mærke til, at dem, der havde været Soldater i deres unge Dage, straks følte sig som hjemme, mens vi, der aldrig havde haft Trøjen paa, ikke engang kunde rede vor Seng ordentlig; men lad det være sagt til deres Ros, at de villig gav os alle Oplysninger om, hvordan vi skulde arte os paa en Kaserne, særlig skal Nikolaj Frederiksen, Nordborg, nævnes som den, der altid holdt paa, at alt skulde være som det sømmede sig, og ingen af vi andre fik nogensinde lært at rede en Seng saa glad som han.

Til at begynde med var alt optaget paa Nr. 122. 24 Mand var alt, hvad der kunde være, og Sengene maatte staa 2 og 2 oven paa hinanden for at der kunde være Plads, men da vi havde været paa Slottet en Ugestid kom 14 Mand ud, dels Fiskere, som man nu turde lade gaa løse, dels Mandskab, der skulde møde ved Hæren, og vi 10, der blev tilbage, begyndte at indrette os det saa hygge-

ligt som muligt, da ingen vidste, hvorlænge det skulde vare. De Sengesteder, som ikke blev brugte, fik vi flyttet ind i et Hjørne, og al den Halm, der var i Madrasserne, blev stoppet ind i vore. Tæpper havde vi nu faaet hjemme fra, Madrasser tildels ogsaa, Middagsmad fik vi som Regel sendt fra Byen, Kaffe kunde vi faa i det militære Køkken, saa nu havde vi det efter Forholdene godt og Tiden faldt os i Virkeligheden ikke lang. Kl. 6 om Morgenen stod vi op, det første var at faa Stuen gjort ren, et Arbejde, som P. Grau og N. Frederiksen var særlig flinke til. Saa skulde Sengen redes, Støvlerne pudses, Klæderne børstes osv., og inden vi saa fik os vasket og Morgenkaffen drukket var Klokken henad 8 da vi mødte paa Gangen og blev raabt op af Løjtnanten, for at kontrollere om vi var der allesammen. Naar vi var færdige dermed fik vi Lov til at spadsere en Timestid og ofte to i den bagerske Slotsgaard, hvorefter vi kom op paa Stuerne og læste en Timestid. Kl. 12 spiste vi Middag, saa et Par Timers Middagssøvn, atter en Timestid eller to i Slotsgaarden, og Resten af Dagen gik saa med at læse, spille Kort, Skak eller Dam, og saa i Seng igen Kl. 9. P. Grau, Dr. Sarauw, N. K. Nielsen, Chr. Hanssen og jeg drev det til at danne en L'hombre-Klub med Chr. Hanssen som Læremester; men enten har vore Evner til at lære været slette eller Chr. Hanssens Evne til at lære fra sig været daarlig; thi vi fik det aldrig ordentlig lært. Hver Morgen kom en Soldat og stak Hovedet ind i Stuen, det han raabte: »Alles gesund?«, men han havde næppe raabt det før han havde smækket Døren i og man maatte være hurtig i Vendingen hvis man vilde have sig sygemeldt. Heldigvis havde vi paa vor Stue ingen Syge med Undtagelse af Dr. Sarauw, der en Tidlang gik med en stærk Forkølelse, som dog hverken han eller vi tog særlig alvorlig. Hver Dag blev der stillet en Soldat, som skulde gaa Ærinder i Byen for os naar vi manglede noget, hvilket nærmest var Fødevarer og Tobak, men disse Soldater havde en slem Tilbøjelighed til at være længe om at besørge et Ærinde og vi lagde Mærke til, at naar J. Jacobsen, Løkkegaard, var »Kalfakter«, som vi kaldte disse Sol-

dater, og han blev sendt ud i et Ærinde, gik der Timer inden han kom tilbage.

Da vi havde været arresteret en tre Ugers Tid oplæste Løjtnanten en Morgen ved Appellen en Bekendtgørelse om, at hvem, der havde Sønner ved Fronten, kunde komme hjem hvis de vilde sende et Andragende derom til den kommanderende General i Altona, og for at vi kunde faa Adressen rigtig, stavede han os hans Navn: B-o-e-h-l. Da vi kom ind paa Stuen igen blev der holdt Raadslagning om, hvad vi skulde, men vi kom dog ret snart til det Resultat, at dem, der havde sat os ind, helst selv maatte sætte os ud igen og ikke være dem behjælpelige i den Retning. Dette havde til Følge, at der blev taget noget strengere paa os. Vore Koner havde under vort Ophold paa Slottet haft Lov til at besøge os to Gange om Ugen, men den paafølgende Søndag blev der nægtet dem Adgang. Nu vidste de, at vi om Eftermiddagen gik en Tur i Slotsgaarden, og da vi kom derned, stillede de uden for Plankeværket, og vi talte med dem gennem Tremmerne. Nogle Dage senere fik min Kone Lov til at komme ind paa Kasernen, men kun til Vagtstuen, hvor jeg saa kom ned for at tale med hende. Et Besøg af ens Hustru paa en prøjsisk Vagtstue, hvor der sidder en halv Snes Soldater og hvor man skal tale Tysk med hende for at Soldaterne kan forstaa, hvad der tales om, er imidlertid ikke særlig morsomt. Den følgende Søndag fik de dog Lov til at besøge os paa Mandskabsstuen igen.

Pastor Jørgensen i Sønderborg kom hver Søndag Eftermiddag og holdt Gudstjeneste med os paa Kasernen, en Gerning, vi var ham meget taknemmelige for, og vi længtes altid efter disse opbyggelige Timer.

Vi vidste, at H. P. Hanssen gjorde et stort Arbejde for at faa os fri og at Regeringen i Berlin misbilligede, at man vedblivende holdt os arresterede til Trods for at alt værnepligtigt Mandskab fra Nordslesvig var mødt ved deres Afdelinger, men med Krigstilstanden var baade den Civile saavel som den militære Magt gaaet over til Generalkommandoen i Altona og over for den stod selv Ministrene magtesløse, og Slutresultatet blev, at selve Kej-

seren maatte bevæges til som den øverste Krigherre at give den kommanderende General i Altona den bestemte Ordre, at vi skulde løslades.

Mod Slutningen af Avgust Maaned fik P. Grau en Dag Brev fra sin Kone om, at de havde faaet Fokken hjem og han gav i den Anledning Kaffe med Kager til os alle paa Stuen. De følgende Dage fik vi andre Landmænd Besked om, at ogsaa vi havde Fokken hjemme og selvfølgelig maatte vi saa give Kaffe. Da vi var Omgangen rundt kom Turen til de andre. Svensson gav Kaffen for de mange Høstberetninger, vi havde sendt til »Dybbøl-Posten«, M. P. Nielsen for alt det Korn, han nu kunde købe hos os, Bankdirektør Nielsen for de mange Penge, som nu vilde gaa ind i Folkebanken osv. Det viste sig, at vi havde Anledning nok til at glædes over Høsten og vi fik Kaffe med Kager hver Eftermiddag i 10 Dage.

Endelig den 7. September hen paa Eftermiddagen kom der Ordre til mig og 6 andre Fanger om at stille hos Kommandanten, og efter at have underskreven en Erklæring om ikke saa længe Krigen varede at foretage os noget fjendtligt over for den tyske Stat, fik vi vor Frihed med Besked om, at vi for Fremtiden stod under Politiopsyn og ikke maatte foretage Rejser uden Politiets Tilladelse.

Resten af Fangerne slap fri 5 Dage senere paa de samme Betingelser.

Den Gang var det ikke særlig lysteligt, men de allerfleste af os tog dog Sagen med Ro. Vi havde en god Samvittighed og den er rar at have ved en saadan Lejlighed. Vi vidste, at man trængte haardt til vor Hjælp hjemme, men heldigvis var det fint Vejr hver eneste Dag i disse 5 Uger og Høsten gik derfor trods alt godt.

Det var nedslaaende at høre Tyskernes Pralen over de mange Sejre, (og de tyske Soldater var meget velvillige til hver Dag at meddele os, hvor langt de tyske Tropper nu var fremme, hvor mange Mil der var tilbage til Paris ifølge de sidste Beretninger, som var et Par Dage gamle). En Dag udsendtes de tyske Blade med Billeder af de store Kvæghjorde, som blev drevet ind i Paris for at tjene som Føde under Belejringen, en Forholdsre-

gel, som ifolge Tyskernes Beretninger dog nærmest var vanvittig, da Paris straks vilde falde ligesom de belgiske Fæstninger naar den kom under de tyske Kanoners Ild. En anden Dag kom der et Billede med en Snor, hvorpaa der hang en Del Rotter, som de hungrige Franskmænd stod paa Tæerne for at kunne faa en Mundfuld af osv.

Nu bagefter er det interessant nok at have været med i disse trange Tider, da det at være Dansk nærmest var en Forbrydelse. Det er nu allerede 10 Aar siden. Man undres over, at den Tid er gaaet saa hurtigt. Det gamle Ord: Hovmod staar for Fald har atter bekræftet sig. Det blev Tyskerne der først blev hungrige og de Underlegne. Morsomt er det at lægge Mærke til, at der nu ikke findes en eneste af Tyskerne, der vil godkende vor Fængsling i de første Krigsuger, ikke en Gang Amtsforstanderne. Efter at den tyske Storhed er sunket i Grus, kan alle indse, at vi blev daarligt behandlede af Tyskerne, selv Generalsuperintendent Godt taler nu i sine Erindringer om den skæbnesvangre Anordning af 18. December 1888. De havde set bedre ud, om han havde støttet de 77 nordslesvigske Præster og faaet Anordningen taget tilbage.

Nu er Udlændighedstiden forbi og vi er kommen hjem til vort Folk. Lad være at heller ikke her hjemme er alt som det skal være, men ser vi ud over den hele, vide Verden, maa vi skønne, at der er faa Steder, hvor man har det saa godt som vi har det herhjemme i vort lille Land, og er der noget galt herhjemme, er det i hvert Tilfælde vor egen Skyld, saa der er ikke noget at beklage sig over.

»Vi har det godt i Grunden her saa vel som vore Fædre,
vil Gud, den Dag tør være nær vi faar det end lidt bedre!«

P. Kaad, Vollerup.

Vistnok den 30. Juli 1914 om Aftenen var vi til Kommuneraadsforsamling hos Kommuneforstanderen i Østerby. Da vi gik hjem fra Forsamlingen passerede vi forbi Østerby Kro, og vi blev da enige om, Jørgen Nielsen og jeg, at gaa derind for muligt at høre nyt, thi Krigsrygterne havde allerede begyndt at svirre. Vi var imidlertid næppe kommen ind, før Gendarmen fra Skovby kom ridende og talte højt om »die schwere Zeiten«, der vilde komme og brovtede med den tyske Enighed og den tyske Troskab. Derved lod han adskillige Gange Ytringer falde, som jeg ikke rigtig kunde forstaa, men som ved min senere Fængsling gik op for mig. Det berygtede Mode, hvor det bestemtes, hvem der skulde fængsles, maatte allerede have fundet Sted før denne Aften. Lidt senere kom Smed Rochler fra Sønderborg med Besked om at der var erklæret Belejringstilstand i Tyskland, men ved denne Herres Ankomst blev Luften mig hurtigt for lummer og jeg forsvandt saa snart som muligt.

Søndag den 2. Avgust var første Mobiliseringsdag. Denne Søndag glemmes vist aldrig af dem, som har oplevet den. De ældste Aargange af Landstormen skulde møde samme Eftermiddag paa Kasernen i Sønderborg. Ved Opslag paa alle mulige Steder paa Papir i alle mulige Farver bekendtgjordes, hvor de forskellige Aargange af uddannede Soldater skulde møde. Der var en Forvirring uden Lige; dem, der lige havde overskredet det 45. Aar, saa mest tilfredse ud og blandt disse var jeg. Vor Formand paa Mejeriet skulde stille samme Eftermiddag, og jeg telefonerede derfor til ham, om der var noget Mejeriet vedkommende, som jeg skulde overtage. Ved denne Telefonsamtale blev det mig klart, at der vilde

passere noget med os, som havde været fremtrædende i Arbejdet for Danskhedens Bevarelse.

Den 4. Avgust om Morgenen skulde vi stille med Heste paa Slotspladsen i Sønderborg paa et meget tidligt Tidspunkt. En Nabo og jeg kørte sammen i en Skylregn hele Vejen, men der var selvfølgelig intet at gøre. Ordren maatte efterkommes og ved Ankomsten var vi fuldstændig gennemblødte. Men hvem kunde kende Sønderborg den Morgen. Mange kendte Mænd var allerede »i Tøjet«, andre skulde stille i Flensborg, Forvirring var der overalt. Ved vor Ankomst til Slotspladsen med Hestene blev vi ordnede kommunevis i vedblivende Regnvejr. Da kom Peter Wolf fra Sadbjerg hen til mig og sagde: Der fortælles, at en Del Mænd fra Tandslet er blevne arresterede i Nat, men der er ingen, der véd hvor de er bleven af. »Naa«, svarede jeg, »saa gælder det for os to om at holde om at holde Mund«. Regnvejret blev ved, og det blev befalet, at vi skulde stille med Hestene igen senere paa Formiddagen. Efter en Del Besvær fik vi Plads til dem hos en Hestehandler; thi, som sagt, Byen var overfyldt. Nu gjaldt det om at faa noget at spise, for dengang var vi endnu ikke vænnet til at tage vort Brød med i Lommen. Alle Lokaler var overfyldte, vi havnede tilsidst paa »Colosseum«, hvor vi fandt et ledigt Hjørne. Frokosten blev bestilt, men næppe var dette besørget, før Gendarmen fra Skovby traadte ind i Lokalet, gik hen til Peter Wolf og erklærede ham for arresteret. Jeg sad ved samme Bord, og fik den Besked, at jeg kunde ogsaa følge med. Gendarmen saa sig søgende omkring, fik saa Øje paa Gaardejer P. A. Andersen fra Lysabild, som ogsaa fik Ordre til at følge. Der blev Dødsstilhed; thi ingen følte sig sikker, atter her et Bevis for, at det har været bestemt, hvem der skulde arresteres; thi der sad Mænd i dette Lokale, der havde været mindst lige saa virksomme i Arbejdet for Danskheden som os. Da vi kom uden for erklærede Gendarmen, at nu skulde vi hen et Sted, hvor vi gerne vilde opholde os. Vi blev førte over Jernbanestien, og Maalet blev det lige indviede »Sønderborghus«. Paa denne korte Vandring fik vi forskellige Elsk-

værdigheder af Gendarmen, som at »Sønderborghus« skulde herefter bruges til Daareanstal, eller der skulde sættes en Dynamitpatron under Huset, for at »saadan et Hul kunde ryge i Luften«, for Resten rare Udsigter, naar vi skulde opholde os der. Til sidst fik vi dog den Trøst, at naar han havde afleveret os, vilde han hente nogle flere fra Kajnæs.

Ved Ankomsten til »Sønderborghus« var det første vi bemærkede, at der stod Dobbeltpost foran Indgangen. Vi blev førte ind i Restavrationen, som var bleven omdannet til Vagtstue. Her opholdt der sig nogle Soldater og vore Navne blev noterede, derefter førtes vi oven paa, men her traf vi Venner fra Tandslet og Sundved, maaske 20—30 Mænd og et enstemmigt Velkommen lød os i Møde. Dette optoges lidt skeptisk af os, da det just ikke var paa den Maade, vi ønskede at gæste vort Forsamlingshus. Denne Dag gik meget roligt og fredeligt, kun afbrudt hvert Øjeblik ved Ankomsten af flere Venner, som for de flestes Vedkommende saa lidt betuttede ud i den uvante Situation at være arresteret. Kosten var sløj, Humøret ikke saa højt, men henimod Aften kom jeg alligevel i Tanker om at det var bedst at sørge for et Natteleje, og jeg bemægtigede mig en Sofa i Læsestuen, som jeg beholdt saa længe vi opholdt os paa »Sønderborghus«. De følgende Dage gik ganske fredeligt, med Undtagelse af at det pludseligt kunde lyde: »Auseinandergehen« eller at man stak os en ladt Revolver op under Næsen.

Lørdag Morgen svirrede mange Rygter blandt os. Forsamlingen var efterhaanden bleven saa stor, at vi var henimod hundrede Mænd og to Kvinder; de fleste fra Peter Kjers Amtsdistrikt, hvilket viser at det her drejede sig om en Hævnakt. Før Krigen kunde ingen ramme os fordi vi stadig holdt os inden for Lovens Rammer, men nu var det anderledes og nu skulde vi bøde. Som sagt, Rygterne havde den Morgen travlt, nogle sagde, vi skulde til Magdeborg, andre sagde, vi skulde til Rygen, men vi vilde alligevel helst blive, hvor vi var naar vi ikke kunde komme hjem. Hen paa Formiddagen fik vi

Ordre til at pakke vort Tøj for vi skulde flytte, men vi fik ingen Besked om hvorhen. Ved Ellevetiden blev vi opstillet paa Gaardspladsen, fire i hver Række. Førend vi afmarcherede holdt vor Løjtnant, en hidtilværende Toldbetjent fra Kajnæs, en lille Tale paa Tysk til os, som i Hovedsagen gik ud paa, at der ikke maatte tales i Rækkerne under vor Transport. Soldaterne havde streng Ordre til at skyde dem ned som forsøgte at flygte. Jeg kom ved denne Tale til at se paa den Soldat, der stod ved Siden af mig. Men hvad i Alverden er dog det, tænkte jeg, der stod jo min Fætter, mindst lige saa dansk som jeg, nuværende Sognefoged Chr. Jakobsen i Ertebjerg. Dette var mig uforstaaeligt. Vistnok i Nattens Løb var det faste Mandskab bleven afløst og flere kendte Ansigter saa jeg nu ved nøjere Eftersyn blandt Soldaterne. Saa begyndte den kendte Tur gennem Sønderborg til Kasernen eller Slottet. Faa Mennesker var der paa Gaden, de fleste undsaa sig dog ved, omend de var tysksindede, til at gaa med til dette, men enkelte var der dog, som glædede sig af Hjertens Lyst. Man kunde mærke, at de pegede ad os og at de skød Genveje ned gennem Byen for at se os flere Gange, men kunde det glæde dem, os skadede det ikke. Ved Ankomsten til Slotspladsen viste Slotsuret fem Minutter før Tolv.

Vi blev nu fordelte i de forskellige Stuer i Fløjen mod Alssund paa tredje Etage med Vagtkommandant og Vagtstue for os alene, saa vi kunde være ganske rolige, for vor Sikkerhed var der sørget. Kort efter vor Ankomst var det, at Peter Møller, Skovbyballe, og flere, som hidtil havde siddet i Enkeltcelle og havde haft det meget strengt, blev ført op til os; deres Ankomst glemmer jeg ikke saa let, da de saa meget forstyrrede ud efter det haarde Fangenskab, ved hvilket vort kun havde været Børneleg.

Den 11. August blev nogle Medfanger sendt til Flensborg. De skulde være Soldat, tre af dem kom tilbage til os igen, de var foreløbig bleven erklærede for uduelige, den 12. og 14. August blev der sendt 30—40 Mand hjem, som vistnok ansaas for mindre farlige tilligemed de to

unge Piger. Resten af Fangerne blev fordelte paa nogle flere Stuer for at vi kunde faa bedre Plads og alt indrettedes som til et længere Ophold, hvilket vi sandelig ikke var glade for nu i Høstens travleste Tid; men hvad brød Magthaverne sig om det; dengang var der endnu Overflod af alt, hvilket tit nok blev os forklaret. Vi blev som sagt fordelte paa nogle flere Stuer og jeg var af de heldige, der kom ind i en anden Stue. Men, hvor her saa ud, alt laa og stod som Soldaterne havde forladt det da de rejste i Krigen. Der var ingen Vej uden om, vi smed Trojen og saa gik vi los paa Sagerne med godt Humor. Rygterne gik, at vi skulde blive der til Krigen var forbi og vort Ophold blev nu mere mildnet med smaa Sikkerhedsforanstaltninger, f. Eks. en Soldat med opplantet Bajonet naar vi skulde ned i et vist Ærinde.

Nu indløb de første Sejrsmeldinger og næsten hver Dag var Flaget hejst paa Slottet til liden Glæde for os; men det var gode danske Mænd, der var bleven tilbage, og de forstod at støtte hverandre; thi vi vidste, at skulde vort Haab opfyldes, maatte det ske nu. Vandt Tyskland denne Krig var det forbi; thi kun et slaget Tyskland kunde tvinges til at opfylde Paragraf 5.

Af Aviser kunde vi kun faa »Sonderburger Zeitung«, idet de danske, nordslesvigske Blade var forbudte. De fleste vil vistnok kunne huske Oplæsningen af denne Avis og hvad der kunde lægges ind deri. Efterhaanden fik vi andre Aviser indsmuglede, af h v e m vidste ingen, men det var ogsaa ligegyldigt, blot de kom, »Nationaltidende«, »Berlingske Tidende« og flere; men gennem dem lød der andre Toner, hvilket vi bedre kunde lide.

Tiden gik og den 12. September blev det os betydet, at vi kunde komme hjem naar vi vilde underskrive en Erklæring om, at vi herefter vilde afholde os fra enhver Indblanding i politiske Sager for Fremtiden, og ved Paalæg om, at vi kun maatte færdes frit i vor egen Kommune; skulde vi overskride denne, maatte vi have et Bevis fra Kommuneforstanderen for at vi havde Lov til at rejse til et bestemt angivet Sted. Heldigvis var der ikke meget at rejse efter i denne Tid, saa det hele blev ikke

saa slemt. Efter at vi havde afgivet denne Underskrift og erklæret os for Stavnsbundne, forlod vi vort ufrivillige Fængselsophold paa Sønderborg Slot.

Chr. Lassen, Østerby.

Ved Verdenskrigens Udbrud opholdt min Hustru og jeg os paa en Ferietur i en af Norges Fjorddale. Efterretningen om Krigserklæringen traf os i Bygland i Sæterdalen. Straks med første Tog begav vi os paa Hjemvejen. Mange Tanker gennemstrømmede vort Sind. Blandt andet fæstnede sig den Tanke, at vort altid vaagne, kostelige Haab nu endelig vilde gaa i Opfyldelse, og at denne vor Hjemtur vilde ende med en glad og lykkelig Hjemvenden til vort gamle elskede Fædreland. At denne Tanke ogsaa næredes af andre, ses deraf, at en Englænder, som vi traf sammen med i Christianssand, ytrede: Nu vil De faa Sønderjylland tilbage!

Tirsdag Morgen Kl. 4 naaede vi Vamdrup. Toget til Flensborg afgik herfra et Par Timer senere. Det blev en drøj Tur. Paa flere Stationer var der Undersøgelse og Visitation. Paa alle Stationer vrimlede det med unge Mennesker, der var indkaldte, og deres Paarørende, der med tunge Hjerter tog Afsked med dem. Al Glæde syntes slukt. — Først ved Middagstid naaede vi Flensborg. En Kending, jeg traf paa Gaden, kunde bevæget meddele, at Rossen i Tønder Dagen i Forvejen var bleven skudt, og at to af »Flensborg Avis's« Personale lige i dette Øjeblik var ført op i Kasernegaarden paa Duborg for at skydes. — Alt imens dette blev fortalt, drog en større Skare Militær forbi os ad Fronten til, hvoriblandt flere Slægtninge og Kendinge. Alt dette fik Hjertet til at gyse og Tanken dirrede.

Hen paa Eftermiddagen naaede vi til Broager. Paa Vejen hertil havde man fortalt os hvad der var passeret i den senere Tid, navnlig fremhævedes de mange Arrestationer, der havde fundet Sted. Jeg tvivlede nu ikke længere paa, hvilken Modtagelse jeg vilde faa. Vor Pige vidste da ogsaa at fortælle, at »gode« Venner og

»trofaste« Naboer i de sidste Dage havde interesseret sig stærkt for os og jævnlig spurgt efter vor Hjemkomst. — Jeg var da ogsaa kun lige naaet hjem, havde skiftet Klæder o. s. v., da Gendarmen med raske Skridt nærmede sig Huset; til yderligere Sikkerhed havde han posteret en Politibetjent ved en Bagdør. Jeg tænkte dog ikke paa at flygte, men gik ham i Møde, da han kom ind; han meddelte mig straks, at han af Landraaden havde Ordre til at bringe mig til Sønderborg. Knive og andre Ting burde jeg ikke medtage; nogle Penge kunde jeg beholde. Saa førte han mig som enhver anden simpel Forbryder gennem Byens Gader ned i Arresten i Broager. Her sad jeg vel en halv Times Tid bag Slaa og Lukke, saa holdt Vognen for Arresten. Døren til mit Fængsel blev laaset op, og paa Sæde sammen med Gendarmen kørte jeg til Sønderborg. Ved »Sønderborghus« holdt vi. Gendarmen førte mig ind i Vagtstuen, og afleverede mig med den Rapport: »Ein Gefangener!«

Jeg husker ikke, om der foretoges Optegnelser over mig her; thi ret snart førtes jeg til de øvrige Fanger, af hvilke de fleste allerede var komne Dagen i Forvejen. Flere Venner og Kendinge af mig modtog mig med et venligt Haandtryk som Lidelsesfælle.

Og saa begyndte Fængselslivet: Tiden blev lang. Det blev os forbudt at tale Dansk; vi maatte ikke sætte os og se ud af Vinduet. Vi maatte ikke staa i Smaaklynger og tale med hinanden. Vor Mad blev os bragt fra Fattiggaarden. Til Natteleje havde jeg en Seng hjemmefra. Hver Nat kom Vagten, en to, tre Mand stærk, hveranden Time med dundrende Trin gennem alle Stuerne, hvor Fangerne sov. Enhver Fare for det tyske Rige maatte jo afværges. Af den Grund blev vist ogsaa mangt et anmeldt Besøg hos Fanger pure afvist. Under Tiden blev et Besøg paa nogle faa Minutter tilladt, men i Overværelse af en Vagtmand og selvfølgelig med: »deutsch sprechen!« —

Det var alt andet end hyggeligt. Men saa forlod det, at vi skulde flyttes, hvorhen var usikkert. Snart hed det, at vi skulde transporteres til Magdeburg, snart til

Rügen, snart at vi skulde her, snart derhen. —

Da, Lørdag den 8. Avgust lige efter Middag blev vi beordret ned i Gaarden og opstillede i Rækker, fire Mand i hvert Geled. (Vi var henved en 120 Personer). Saavel for som bagved Rækkerne anbragtes 4 Soldater, og ligeledes ved begge Sider af Rækkerne, en spredt Kæde af Soldater, alle ved opplantet Bajonet og skarpladt Bøsse. Saa skulde Marchen gaa los, hvorhen vidste vi ikke. Men vi fik følgende tydelige Forskrift at rette os efter: »Under Marchen gennem Byens Gader maa Fangerne ikke tale med hinanden indbyrdes, ej heller maa de veksle Ord eller Blik med nogensomhelst af Husenes Beboere eller Gadens Publikum; thi den, der gør det, »wird niedergeschossen!« Turen gik dog kun til Kasernen (Slottet), og ingen blev skudt undervejs. Vi blev indkvarterede i Stuerne paa overste Stokværk. Et Hold paa ca. 10 (blandt hvilke jeg) fik Stue Nr. 123. — Men du kære, hvilket Svineri. Det varede flere Dage, inden vi fik den taalelig ren. Støvet trængte ind i Næse og Mund, saa man blev ilde tilpas. I disse Omgivelser efterlod Løjtnanten os med de Ord: Her finder nu hver et Sengested, et lidet Skab og en Skammel. »Amüssieren Sie sich!« — Jeg maatte søge ud for at drage Aande, men næppe havde jeg aabnet Døren, for et Bajonet, der holdtes mig hen for Brystet og et Udbrud: »dableiben!« fik mig til at trække mig tilbage. —

Saa sad vi nu som Fanger her, hvor Valdemar Atterdag havde oplevet sin lykkeligste Dag, men ogsaa, hvor Kristian II. havde tilbragt mange, trange Aar. Hvor længe skulde vel vi sidde her? Til Freden blev sluttet, eller hvor længe? Ingen vidste det; og det pinte ikke mindst; thi det Uvisse tynoer altid haardt. — Tiden blev lang. Vel kortede nogle af os Tiden med Kortspil, andre med Læsning, nogle syslede vel ogsaa med skriftlige Arbejder. En Time om Formiddagen og en Time om Eftermiddagen havde vi under Bevogtning Lov til at bevæge os i det Frie bag ved Kasernen ud mod Sundet. Paa den ikke ret høje Mur, som her findes, vippede en Dag en af Fangerne op, og hvilede lidt siddende der. Tænk,

hvilken Forbrydelse! Det blev os straks meddelt, at »ein gewisser Grau« havde gjort sig skyldig i ovennævnte Forseelse, og hvis saadant forekom igen, blev Fritimen os fratagen. Saa skete det jo ikke tiere. Og Dagene gik; men lange blev de; thi »trange Tider langsomt skrider«, og tung var Tiden for mig, fuld af sjælelige Lidelser. At tænke sig sine Frænder, Venner, Bekendte kommanderede bort til fjerne og fjerneste Slagmarker og kæmpe, lide og dø under de tungeste Tilskikkelser, og saa næsten hver Dag fra Fængslets Vinduer se den tyske Sejrsfane smelde i Vinden. Det var tunge Tider for Sind og Hjerte. Og selv berøvet Friheden. Fangenskabet var vel ret set vistnok ikke af det værste; men allerede er det for en fribaaren Mand trykkende, at være hæmmet i sin frie Bevægelse.

Et Lyspunkt var det jo for os, naar vore Kære fik Lov til at besøge os; thi det er jo Gammen at være sammen, hvor Ja og Ammen er Kærlighed. — Men ellers gik Tiden ensformigt nok. Hvorlænge kunde man holde Tanken fast ved noget bestemt. Ak, altid og altid fløj den tilbage til det, der var det dyreste for os. Vore Kære derude, vort Lands og vort Folks og vor egen Skæbne efter Krigen. Hvor tit trængte ikke Haabet til at afstives. Hver Aften fik vi jo »Sonderburger Zeitung«, for den maatte vi nok læse; jeg var sædvanligt den, der læste højt for. Under Kæmpebogstaver: »Der Krig« — var jo en udforlig Meddelelse. Det var altid Sejr paa Sejr: 3000 Franskmænd tagne til Fange — 10,000 Russere indbragt. Fæstning saa og saa erobret. Vejen til Konstantinopel fri, »Fortschritte im Priesterwalde« m. v.

Saadan gik Dag efter Dag. Kom saa ikke den Tanke eller det Spørgsmaal op i os: Skal Tyskerne da virkelig vinde Krigen og vi for stedse skuffes i vort Haab? Kan være, men fæstnet sig har det aldrig: Et Folk, som Tyskerne viste sig at være, kan aldrig være udset til at regere over Jorden.

Chr. Ferd. Andresen, Broager.

Den truende Orkan kastede sine Slagskygger forud, og Folk stod i bange Forventning over for de Ting som ske skulde i de sidste Julidage 1914. Man havde Følelsen af, at den sig nærmende Jættekamp mellem Verdens Mægtige vilde styrte en Uendelighed af Familielykke og Velfærd i Grus, vilde bringe Nød og Død, Sorg og Taarer ogsaa til mange danske Hjem i vor Landsdel.

Den 31. Juli om Aftenen var der berammet Festlighed i Avnbøl Kro. Stemningen var naturligvis trykket. Jeg talte med en god dansk Mand, som et Par Dage senere blev min Lidelsesfælle paa Sønderborg Slot, ganske sagte om det som vi haabede maatte ske: Rettens Sejr.

Hen paa Aftenen kom naturligvis den nye Gendarm Pein fra Ullerup. Han var ovenud fuld af Krigsgalskab, og kunde næppe afvente Tiden til at faa Lov til at slaa løs. Et Selskab af dem der ellers gik for at være Danske, men som hurtigt blottede sig ved at falde fra straks der var Udsigt til tysk Sejr, og som altid brugte Ordet »vi« naar Talen var om Tyskerne, søgte at overbyde ham i Krigshumør. Denne Gang skulde Franskmændene ikke slippe med 5 men maatte betale 50 Milliarder. En aktiv Landstormsmand havde stor Lyst til at være med og knalde ned af Russerne sagte han, men de var vel saa dumme, at de ikke forstod at falde om naar de var skudt.

Som bekendt fik de ældste Aargange af de aktive Værnepligtige først Ordre til at møde, og da han uventet den følgende Dag modtog en saadan om at møde ved Kasernen i Sønderborg græd han som et Barn. Jeg harmedes over dem, og gik bort. Tirsdag Formiddag rygtedes det i Byen at enkelte af vore danske Landsmænd rundt paa Egnen var blevne arresterede Natten forud, der-

iblandt ogsaa tre fra Avnbøl. Læreren udtalte til én af Naboerne sin Forundring over, at jeg ikke var iblandt dem. Der var ogsaa flere som sagde til mig, at jeg nok skulde blive afhentet. Jeg havde ikke rigtig Ro paa mig, og min Hustru var bange, hver Aften naar vi gik til Sengs. Onsdag den 4. Avgust var jeg gaaet hen paa Stationen i et Ærinde. Da Formiddagstoget holdt, sprang Togføreren af og raabte, at der var opslaaet i Flensborg at England havde erklæret »os« Krig. Stationsforstanderen og flere Folk af dem som var ved at blive gode tyske Patrioter, blev som lammede af Skræk. Inde i mig jublede det. Jeg følte nu at Fenrisulven havde faaet Lænken lagt om sin Hals.

Man vilde ikke tro Rygtet, og forbandede Englænderne. Jeg sagde ikke et Ord, men skyndte mig fra dem, for at gaa hjem, mens Stationsforstanderen laante mig nogle Øjne saa spidste som Naale. Faa Skridt henne paa Vejen mødte jeg en Del Kirkegængere, deriblandt ogsaa danske Folk, som havde deltaget i en anordnet Bedegudstjeneste for de tyske Vaabens Sejr. — — —

Fredag, den 7. Avgust høstede vi Hvede. Hvor Folk traf hinanden, fortaltes de utroligste Rygter. De ivrigste Tyskbegejstrede skiftedes til at cykle til Sønderborg, for at hente den ene Løgn større end den anden. Danmark gik med »os«, og det var ogsaa ret, sagde man. Jeg sagde at en dansk Regering, der tillod sig en saadan Skændsel, straks vilde blive fejet bort. Saa hed det, at Amerika havde erklæret England Krig, og at »Vaterland« var undervejs til Tyskland med Frivillige amerikanske Tropper. Danskheden i Nordslesvig var knust for bestandig osv. Samme Dags Aften ved Sengetid cyklede den prøjsiske Gendarm Drave forbi, og saa skummelt ned efter mig om jeg var i Værkstedet, hvor jeg endnu arbejdede, da der var travlt med Vognarbejde til Høsten. Han havde været hos Kommuneforstanderen, hvor han rekvirerede et Køretøj og vendte kort efter tilbage, slog mig paa Skulderen og erklærede mig for Arrestant i Generalkommandoens Navn. Han raabte at der var Krigstilstand i Landet, jeg havde nøje at følge

hans Anordninger, og ved Tegn til Flugt skød han mig. Han forbød mig at tale Dansk til Hustru og Børn, og da de græd, da jeg gav dem Haanden til Farvel, sagde jeg til mine Drenge, om de vilde huske dette alle Dage, hvad jeg er sikker paa de nok skal. Ude paa Vejen mødte vi Smed P. Brodersen, som jeg bad om at hjælpe min Kone med at bjerge Høsten. Gendarmen for nu ind paa mig, og lod mig vide, at næste Gange jeg talte Dansk, skød han mig.

Oppe i Byen holdt et Køretøj parat. Kusken, én af dem der hele Krigen igennem var ægte tysk, var øjensynlig glad for at han ikke var saadan en Forbryder. Mellem Ullerup og Sottrup mødte vi en ridende Patrulje med spændte Karabiner. De brølte »Halt«, og Gendarmen instruerede Kusken om straks at lystre Parole, ellers fik vi en Kugle gennem Hovedet, sagde han.

Kusken svarede: Jawohl!, og fik Ordre til at køre til Købmand Nissen i Sottrup, der fik samme Medfart som jeg. Dernæst gik Turen til Stenderup, hvor vi skulde have haft Hans Petersen med. En Vagtpost sagde, at han var afhentet. »Das war schön«, sagde Gendarmen.

Maalet for vor Rejse var »Sønderborghus«. Her blinkede det af Pikkelhuer og blanke Bajonetter. Det var nu bleven Midnat og vi førtes mellem to Vagtposter op gennem den store Sal. Her laa de fangne danske Landsmænd i lange Rækker og sov i Halm. Valdemar Ludvigsen rejste sig, da han saa mig og sagde: Velkommen i vor Lejr!, og den Hilsen glemmer jeg aldrig. Jeg saa straks, at det var Folk af Staal, Mænd med faste Hjerter og ingen Vendekaaber jeg var iblandt. — Jeg fik saa noget Halm — et Tæppe havde jeg med — men Søvn gav det ingen af den Nat. Jeg hørte hele Tiden Vagtposternes monotone Trin; jeg laa og tænkte paa min Hustru med 6 Børn hjemme, tænkte paa hvorledes de skulde faa Høsten bjerget, og saa hele Pladsen med Høstvogne som skulde repareres endnu.

Dagen efter, den 8. Avgust, var min Fødselsdag. Jeg fyldte da 45 Aar — desværre 7 Dage for sent til at være fri for at høre til Landstormen. Kl. 11½ førtes vi, som

nævnt i alle Beretninger, under opplantede Bajonetter til det gamle Slot. P. Kjer og Degn Petersen fra Sottrup stod paa øverste Trappetrin ved Amtsforstanderens Bolig, og iagttog den lange Fangetransport, men gik ind da vi nærmede os.

Jeg kom til at ligge paa Stuen Nr. 123, hvor vi til at begynde med var 39 Personer. Den første Aften hørtes stærk Kanontorden i Retning af Kiel. Vi talte om at det muligvis var Englænderne, men det har vistnok været fra Forterne ved Frederiksort man skød.

Søndag Morgen vækkedes vi ved 4-Tiden ved en uhyggelig Tuden lige under Vinduerne. Det var fra 3 flensborgske Dampere »Mars«, »Venus« og »Pollux« med Pionerer samt Staaltrosser og Bjælker om Bord. Soldaterne opstillede foran »Hotel Danmark«, og gav sig saa i Færd med at løsne Pontonbroen, som man arbejdede med hele Søndagen. Tidlig næste Morgen slæbte man afsted med Broen i 3 Dele. Man fortalte, at den skulde til Arnæs ved Slien.

Søndag Eftermiddag Kl. 6 var vi til Gudstjeneste i det prøjsiske Underofficerskasino paa Slottet. Alt straalede her i tyske og prøjsiske Flagdekorationer, samt blanke Sabler og Bajonetter. Vore Hustruer var tilsagte til at deltage heri, og der var ogsaa Altergang, hvad jeg dog ikke syntes om under saadanne Forhold. Vi havde ventet en Straffeprædiken om at være Øvrigheden underdanig, men Pastor Jørgensen talte under lydløs Stilhed om det skrækkelige, der nu skete, at Mennesker, skabte i Guds Billede, nu skulde slaa hinanden ihjel, og bad Gud om at Kejseren maatte være sig det store Ansvar bevidst der var lagt paa hans Skuldre. Det var modige Ord under saadanne Forhold.

Paa Landet fortalte man, at vi skulde skydes paa Mandag, men slet saa galt blev det da nu ikke.

Vi havde det iøvrigt helt godt, og jeg har aldrig haft saadan en Høstferie før eller senere. Vi tog en stor Middagssøvn, røg Tobak, spillede Kort og læste. Vi kunde jo ogsaa gaa ind paa de andre Stuer og tale med vore Lidelsesfæller saa ofte vi vilde. Kun naar vi vilde ned i

Gaarden, skulde vi have Vagtposterne med. Vore Hustruer kunde besøge os et Par Gange om Ugen, og vi blev efterhaanden mere vante til at finde os i Skæbnen.

Paa Stuen, den største af dem alle, vandt jeg mig mange gode Venner og vi drøftede hver Dag det som altid var vort fælles Haab, det som senere gik i Opfyldelse. Hver Eftermiddag fik vi den nye »Sonderb. Zeitung« bragt, og Lærer Andresen, Broager, læste med en vis Ironi Beretningerne om de mange store tyske Sejre. Fjendernes Tab var altid overordentlig store, hvorimod »unsere Verluste nur sehr geringe«.

Jeg kom især til at holde meget af den gamle Bødkermester H. Petersen, Guderup. Han var altid overbevist om at Tyskerne vilde blive slaaet, thi Hovmod gør blind og staar for Fald, sagde han. Han var ofte syg og døde nogen Tid efter sin Løsladelse.

Onsdag den 12. August fyldte Jørg. Mathiesen fra Græshøj 46 Aar, hvorfor han spenderede Kaffe og Kager til Stuen. Under Appellen om Formiddagen opraabte Løjtnanten 20 Navne, hvoriblandt ogsaa mit. Stadskommandanten meddelte os, at vi kunde komme hjem paa visse Betingelser om at forholde os rolige. Om Eftermiddagen fortes jeg sammen med Mejeribestyrer Prinds af Horup og Gaardejer Duus, Skovby, af en Vagtpost til Landraadskontoret, hvorefter vi løslodes og anmodedes om at tage fra Byen med første Tog.

Der blev Glæde hjemme. Chr. Nissen og gode Naboer havde hjulpet min Kone at faa Hveden hjemkørt. Det gik alligevel næsten bedre, end det somme Tider saa ud til. Det lille Folk i Fjendevold blev ikke glemt af Evropas Mægtige, det stolte Frankrig glemte ikke det lille Danmark, som før stod ved dets Side i onde Dage. Vi genvandt vor Frihed, mit Lys fagreste Haab, at se Dannebrog vaje paa Dybbøl, gik i Opfyldelse, og man kan kun skamme sig ved at høre den Vrøvl, Kritik og Egoisme, som kommer til Orde i vide Kredse. Som om Penge og denne Verdens Goder er det eneste der er værd at leve for. Gud ske Lov at Lænken brast. Den Pris det har kostet, Tabet af saa mange danske Landsmænd, er det

som nager værst; det øvrige maa vi finde os i, thi hvor er det vel godt og som før efter et saadant Ragnarok.

Vi maa glædes ved
at Trolden han er bunden
Sønderjylland vunden
Danmark har sin gamle Grænse vunden
— men desværre kun tildels.

Jørg. Petersen, Avnbøl.

Allerede i længere Tid, siden Mordet i Serajevo, havde Dagbladene jævnligt meldt truende Krigsfare, og Samtalen Mand og Mand imellem var ofte: hvordan vil det gaa, bliver der Krig, og hvordan vil den forme sig? Disse Spørgsmaal besvaredes i Almindelighed med, at hvis der kom Krig, vilde den blive skrækkelig men kortvarig paa Grund af de moderne, morderiske Vaaben.

Den 1. Avgust var Dr. Sarauw, Avgustenborg, paa Sygebesog i mit Hjem; da vi drøftede Stillingen sammen, fortalte han mig, at de allerede havde begyndt at møde med de røde Plakater, og at det vilde give Krig. Tankerne gik først til de nærmeste i Familien, en Svoger der skulde møde én af de første Dage og to Svogres Sønner der aftjente deres Værnepligt henholdsvis i Altona og Neumünster. Til den ene af dem skrev jeg et Brev om Aftenen, hvori jeg ønskede ham at Vorherre vilde bevare ham i de Farer han vilde gaa ind til, men opfordrede ham samtidig til, da der ingen Vej var udenom, at gøre sin Pligt. Dette Brev kom tilbage til mig efter at være aabnet i Altona.

Den anden Avgust havde vi travlt med at høste Byg; begge mine Heste skulde stilles til Hestemønstring i Sønderborg den 4. Avgust og hvem vidste, da det var et Par unge kraftige Heste, om de straks blev tagne til Krigsbrug. Om Middagen var jeg hos min Svoger, der skulde møde om Onsdagen, og hvem jeg havde lovet at hjælpe med Driften af hans Gaard for at faa lært at bruge hans Selvbinder. Da vi kørte med Hestene ud til hans Hvedemark, sagde hans lille Søn, som var med og hørte at vi talte om Krigens Farer: Ja, men Fa'r, du kan jo bare dukke dig, naar de skyder, saa gaar Kuglerne ovenover. Han anede ikke den Fare der forelaa. Sidst i November

1914 fik hans Moder Brev at han var kommen paa et Lazaret, han havde meldt sig syg 5 Dage i Træk; de første 4 Dage fik han Ordre til at gaa til Tjeneste, den femte Dag blev han meldt syg og blev fra russisk Polen fort til Beuthen i Slesien. To Dage efter var han død, pint til døde paa Grund af, at han ikke kom under Lægebehandling rettidig, og hans lille Dreng der tog saa let paa det, uden at ane Faren, var faderløs.

Mandag, den 3. Avgust, var Dr. Sarauw atter paa Sygebesøg. Han fortalte, at Leimand, Avgustenborg, var bleven arresteret Søndag Aften; jeg sagde til Dr. Sarauw, at hvis det blev galt med Arrestationen, vilde han sikkert ogsaa blive arresteret paa Grund af den Dygtighed hvormed han havde ledet de politiske Valg og i det hele taget ledet Danskheden i Avgustenborg. Han mente dog at det kunde være at det ikke blev slemt med Arrestationer, men, tilføjede han: Bliver jeg arresteret, bliver De det ogsaa, hvad jeg dog ikke kunde tænke mig. Dagen gik forøvrigt med travlt Høstarbejde. Om Aftenen, da jeg laa i min bedste Søvn, blev jeg pludselig vækket ved, at min Hund, der laa ved Siden af Sengen, gav sig til at gø meget stærkt og fare hen imod Vinduet. Jeg sprang straks henimod Vinduet, hvor der samtidig blev banket paa. Da jeg aabnede det, blev jeg modtaget af Gendarmerivagtmesteren, der modtog mig med Ordene: »Im Namen des Generalkommandos sind Sie verhaftet!« Jeg fik derefter Ordre til straks at klæde mig paa, for at følge med ham. Min Hustru følte sig selvfølgelig meget ulykkelig ved denne Besked; Vagtmesteren har vistnok ment at det var paa sin Plads at berolige hende og udtalte da: at jeg jo ingen Forbryder var men — Danskerne skulde jo have været tro imod Kejseren og Rige, saa vilde vi have været fri for Krigen og Arrestationen. Ja, sikken en Karl han var til at bedømme Stillingen! Omsider var jeg paaklædt, og kom ud til ham, der stadig havde staaet Post ved Vinduet. Da jeg, følte Trang til at ryge, fik jeg endnu Tilladelse til at gaa ind for at tænde en Cigar, og efter en kort Afskedshilsen med min Hustru blev jeg ført ud af Gaardspladsen. Der holdt en

Bil, der var tillukket, da det imens var bleven Regnvejr. Jeg fik Ordre til at stige ind, men da jeg kom ind i Bilen var der allerede en Arrestant der, Mejeribestyrer Prinds. Hvor gik Turen hen — ingen af os vidste det. Efter kort Kørsel kom til Avgustenborg op i Gaarden, ved Palæet blev vi ført op paa første Sal i en Sidebygning. Gendarmen tog et Nøgleknippe frem, aabnede en Dør og Prinds fik Ordre til at tage Cellen i Brug. Han gik til den næste Dør og laasede op. Imens hørte jeg én springe op inde i Cellen. — Hvad mon det nu er for en Fyr du skal dele Celle med, — tænkte jeg. Cellerne var nemlig kun beregnet til Ophold for Landstrygere som sad der indtil de blev overført til et andet Arrestlokale. Gendarmen havde imens tændt en Stump Lys, og hvem saa jeg — min Ven og Bekendt Dr. Sarauw, der modtog mig med følgende Velkomst: Go'aften!, naa skal vi mødes her under disse Forhold! — Gendarmen gik derpaa, efter at have givet os Ordre til at være færdige til at føres videre næste Morgen Klokken 6.

Efter at have orienteret mig lidt om Indretningen af Cellen, hvor de hygiejniske Forhold var under al Kritik, og efter at vi havde fortalt hinanden, hvorledes vor Arrestation var foregaaet, lod jeg en Ytring falde om at Befordringen i hvert Fald var standsmæssig, nemlig i Bil, der dengang ikke var almindelig Befordringsmiddel for Bønder. Dr. Sarauw mente dog at han var bleven smaaligt behandlet, idet han kun var bleven arresteret af en Mand. Da hans Fader i 1864 var bleven arresteret i Løgumkloster, var det sket af et helt Kompagni tyske Soldater. Jeg kan ikke lade være med at fortælle om de Tanker jeg tænkte denne min første Nat som Fange.

Først den Ulykke Krigen vilde blive, dernæst hvordan skulde de nu faa Gaarden passet hjemme, saavel som min Svogers Gaard. Dernæst hvordan vilde det gaa min Hustru og mig selv. Hvad kunde være Aarsag til min Arrestation; jeg havde jo aldrig været i Kollision med de tyske Love, end ikke været mulkteret. Jeg havde altid gjort min Pligt som dansk Mand efter bedste Evne, men havde aldrig følt at jeg havde kunnet vente nogen Aner-

kendelse derfor, og nu var Anerkendelsen der fra Modstanderen om den end kunde betragtes som tvivlsom. Hvordan vilde Krigens Udfald blive? Tysklands Hære var jo berømt, god Disciplin og Mandstugt, gode Vaaben og saavidt Lægmænd kunde skønne, var Hæren fortrinligt organiseret; og dog dæmrede Haabet hos mig om at Tyskland kunde blive slaaet, og at vi Nordslesvigere, der ved Pragfredens § 5 havde Ret til selv at bestemme om vi vilde høre til Danmark, derved kunde blive forenet med vort Moderland. Dette var og blev gennem hele Krigstidens Trængsler, for mig Lyset i Mørket.

Næste Morgen, den 4. Avgust, blev vi derefter alle tre, Dr. Sarauw, Mejeribestyrer Prinds og jeg under Bevogtning ført til Sønderborg, og efter først at være blevne afleverede i Kommandanturbygningen, blev vi ført til Fængslet i Raadhuset, hvor der dog blev meldt »fuldt Hus«; vi korte derefter videre til Amtsretsfængslet, men efter at Gendarmen havde modtaget nærmere Ordre af Gendarmeri-Overvagtmesteren, blev vi ført til »Sønderborghus«, hvor der i Nattens Løb var tilført en hel Mængde Arrestanter. Dagen igennem kom der stadig kendte Ansigter, henimod Aften min Svoger, P. K a a d, Vollerup. Forresten var der særlig 7 af Kredsens Amtsdistrikter, der var rigt repræsenterede, nemlig de 7 Amtsdistrikter, hvor P. K j e r var konstitueret som Amtsforstander, et Tegn paa, at han var særlig bevaagen over for sine Undersaatter, han som ved Krigens Afslutning blev anklaget for at have brugt al sin Flid for at faa danske Mænd i Soldatertrøjen, og særlig for at faa dem til Fronten, og som dengang blev beskyldt for at have udtalt, at han slet ikke kunde forstaa at han kunde blive beskyldt for saadanne Ting, han som hele Krigen igennem havde holdt sin Haand over os. Bevisene var ham dog imod, saa om Domstolen end frikendte ham, vil han aldrig blive frikendt af den danske Befolkning. I de første Dage blev vi paa »Sønderborghus« bevogtede af aktive Soldater. En ung Polak, der bevogtede os, udtalte da: Nu faar Tyskerne Klø, og vi danner saa et Storpolen. Den Dag vi i »Sonderburger Zeitung« læste om Englands Krigser-

klæring udtalte jeg til P. Kaad i Vollerup, at nu vilde Tyskland tabe og vi komme til Danmark, et Haab jeg aldrig mistede.

Om selve Opholdet bliver der jo fortalt af saa mange andre, dog kan jeg ikke lade være med at udtale min Afsky for den hensynslose Maade, hvorpaa vi lige i Middagsstunden blev ført langs ad Hovedgaden i Sønderborg fra »Sønderborghus« til Slottet, hvorfra Soldaterne Natten forud var rykket ud, for at gaa til Fronten. Til Trods for at det var lige i Middagsstunden, lagde jeg Mærke til at kun faa Mennesker var at se. Da et saadant Optog af saa mange Mænd og enkelte Kvinder ført gennem Byen, under en saadan Bevogtning og ved denne Tid af Dagen ellers til enhver anden Tid vilde have bragt Tilskuere frem, antog jeg at Byens tyske Borgere skammede sig over Myndighedernes Fremfærd imod os. En enkelt tysksindet Borger og hans nu afdøde Hustru, kunde dog ikke afholde sig fra den Fornøjelse at følge med lige fra Amtsbanegaarden til Raadhuset, for derefter at være ved Indgangen til Slotspladsen, da vi vandrede derind. Ja, den Mand og hans Hustru har sikkert ikke mange Fornøjelser. Det var sikkert ikke Skam over Myndighedernes Fremfærd eller Medfølelse for de Arresterede der dikterede ham Interessen for os.

Indespærringen varede saa indtil den 12. September.

Hvor var det morsomt at træde uden for Slotsporten efter at have haft ufrivilligt Ophold der i saa lang Tid. Krigen gik sin Gang. Varigheden af Krigen, som vi havde tænkt os vilde blive kort, blev til 4½ Aar. Den ene Skuffelse kom efter den anden, Bud paa Bud kom fra Fronten om Død og Lemlæstelser, jeg selv, der aldrig før havde været Soldat, maatte forlade Hustru og Hjem og trække i Soldatertrøjen i omtrent 3 Aar, og endelig kom Vaabenstilstanden og senere Freden. Tiden havde været ond — 6000 unge Sønderjyders Blod havde vædet Slagmarkerne for en Sag der ikke var vor og deres Sag. Men Pligtens Bud var holdt, og vi kunde kræve vor Ret, selv at bestemme om vi vilde høre til Danmark eller Tyskland, en Ret som vi beseglede den 10. Febr. 1920. Lad os

aldrig glemme Lønnen for vor Udholdenhed og Trofasthed i Kampen for vor Danskhed igennem de mange Udlændighedsaar, lad os aldrig glemme den Lykke der er vederfaret det danske sønderjyske Folk, Genforeningen med Danmark.

N. Kristensen Nielsen, Mjang.

Avgust 1914 kom med rigtig Krigsbegejstring. Om Søndagen, den 2. Avgust, fik man det Indtryk, at alle, der var rigtig patriotisk tysk begejstret, nu havde det Haab, at blive Herre over alt. Da jeg om Aftenen mellem 9—10 gik hjem, kom en Betjent med Rentier Leimann fra Avgustenborg og bragte ham ned paa Slottet. Men der var ingen Plads til ham og han førtes straks tilbage og blev afleveret paa Raadhuset Der kunde ikke være Tvivl om, at det gik videre med Indespærring. Om Mandagen var der Hestemønstring paa Slotspladsen. Det blev fortalt, at Tyskerne havde arresteret nogle Gaardejere fra Kajnæs, som var inde paa »Colosseum«. Hen imod Aften kom der Flyvere over Byen. Mens jeg var nede ved Stranden, havde en Politibetjent været og vilde tale med mig; han havde bedt mig om at komme op paa Raadhuset, det var angaaende Militærindkvartering. Kl. 7½ kom jeg paa Raadhuset og en Hr. Jahn sagde da: De er Arrestant; jeg derimod gjorte Indvendinger; men Hr. Jahn forklarede, at det var Militærkommandoen i Altona som lod mig arrestere. Han gav Politibetjent Lenz Ordre til at bringe mig til Amtsretten, nu Domhuset. Da vi kom i Døren blev Lenz kaldt ind; der var én mere der skulde med samme Transport. Jeg benyttede det Øjeblik til at faa en Hr. P. Mathiesen, Damgade, til at meddele Familien, at jeg var bleven arresteret. I det samme kom Lenz med Bankdirektør H. Nielsen fra Folkebanken.

Da Lenz saa transporterede os om ad Østergade, spurgte jeg ham, hvad det skulde betyde; men Lenz sagde kun, at jeg nok kunde tænke, at det var ubehagelig for ham at arrestere sine Naboer.

Vi kom ind paa Amtsrettens Kontor og blev grundig

visiteret: frataget blev Hat, Ur, Kniv, og en Pung med 15 Mark og 20 Penning.

Vi blev ført op i en Celle der blev benyttet som Lazaret-Stue med 3 Senge. En halv Time efter fik vi Fremmede i Kobmand M. P. Nielsen, som i Forstningen var lidt nervos. Det var dog skændig, mente han, naar Børnene skulde høre, at Deres Fader sad i Arresten. Jeg trøstede ham saa godt jeg kunde, for vi er arresteret af Hævn, vi havde jo ikke gjort noget, som Loven forbyder, vi skulde nok komme los igen.

Tiden var meget lang. Vi skiftedes til at fortælle Historier, og ved 11-Tiden sov vi ind. Allerede Kl. 5 blev jeg vækket af M. P. Nielsen.

Tirsdagen, den 4, var helt uhyggelig, det regnede hele Dagen, om Morgenen Kl. 6 kom vi ud for at vaske os, og der saa vi, at vi havde Lidelsesfæller, det hjalp meget paa Humøret. Kl. 8½ fik vi saa Kaffe serveret, sort Cichorievand med nogle 3 Tommer tykke tørre Stykker Rugbrød. Bankdirektør H. Nielsen var af den Mening, at der var 2 Stykker sammenklæbet.

Torsdag Formiddag blev vi ført ned paa »Sønderborghus«, hvor alle vore Lidelsesfæller fra hele Amtet var indkvarteret. Her traf vi mange Bekendte. Den Nat sov jeg paa Scenen i noget Halm. Om Morgenen Kl. 5 var der en som sagde at der kunde jeg se et mærkeligt Syn. Gaardejer Jørgen Hansen paa Dybbølmark var ved at skrabe sig Halm sammen for at faa et Leje og hjemme havde han hele Læs Halm og en god Seng.

Om Fredagen fik vi en streng Løjtnant, Prahl, fra Reserven i Flensborg, som kommanderede, at alle skulde tale tysk, og da P. Kaad sagde: Hvad behager, blev han saa vred, at han huggede Geværkolben ned i Gulvet og raabte, at ellers blev han skudt, det var i Borgerforeningens Sal.

Lørdag Middag Kl. 11½ blev vi ført ned paa Sønderborg Slot. Jeg kom sammen med 38 til at bo paa Stue 123. Der gik Tiden godt, der var god Underholdning.

Grunden til min Arrestation maa søges i, at jeg har haft flere Sammenstød med de tyske Myndigheder. Ved

Landdagsvalget i 1903 blev jeg indstævnet for Landraaden v. Tschirschnitz, som var meget vred; jeg havde lavet for megen Agitation til Valget mod Tyskerne og i Ordskiftet kom han til at skælde mig ud for »Schuft« og »Lump«, da jeg ikke vilde gaa ind paa alle hans Forskrifter.

Jeg tog saa Kredssekretær Karstens og Amtsforstander Jacobsen, Rumorsgaard, til Vidner paa Landraadens Udtalelse. Jeg indsendte en Besværing til Regeringen i Slesvig; men modtog et Svar undertegnet Willmouski at de fandt ingen Anledning til at give Landraaden en Irettesættelse.

Derefter indgav jeg Klage over Landraaden for Fornærmelse til Amtsretten i Sønderborg hvor Dr. Hahn var Dommer.

For Retten tog Landraaden sine Ord tilbage og gik ind paa at betale Omkostningerne.

Efter den Tid blev jeg forfulgt. En Søn som gik i Realskolen maatte ud af denne, da Rektor Bruun sagde, at han ikke kunde klare sig. Ved en Prøve i Flensborg, vilde den derværende Rektor garantere, at han blev Nr. 3 i Klassen.

Hvilken Magt tyske Embedsmænd havde, beviser følgende: da jeg sad i Fængsel i Avgust 1914, kom min Søn paa Postkontoret for at høre om »Flensborg Avis's« Udebliven. Postassistenten gav ham til Svar, at hvis han ikke gik hjem og forholdt sig roligt, blev han sat i Fængsel lige som sin Far.

P. Bleshøy, Sønderborg.

Mandag Aften, den 3. Avgust 1914. Efter at vi havde kørt Rug ind om Eftermiddagen i ganske dejligt Vejr — med lille Mandskab, thi Carl var om Morgenen rejst til Danmark for at møde til Mobilisering — sad Ada og jeg i Haven. Børnene der sammen med Pigerne havde hjulpet mig i Laden med at tage imod Rugen, var gaaet ned at bade. Far var gaaet i Seng. Jeg var ved at efterse en lille Bønnemaskine, mens Ada ribbede Bønner. Barometret var gaaet noget ned og det saa meget ud til Regn til Natten. Klokken var bleven over 9, da en Mand kom gaaende gennem Alléen ind paa Gaardspladsen. Ada tog imod ham ved Laagen, og førte ham ind i Haven. Det viste sig at være Gendarmen fra Nordborg. »Jeg har faaet Ordre til at anholde Dem og føre Dem med til Nordborg«, sagde han. »Maa jeg tage noget andet Tøj paa«, sagde jeg. »Ja tilvisse, tage det blot roligt og giv Dem Tid, De skuffer mig da ikke?« »Nej, De kan være ganske rolig, jeg skal straks være her igen«. Saa klædte jeg mig om og gik tilbage til Haven, hvor Gendarmen imens havde siddet med Ada. Vi talte sammen et Øjeblik og jeg sagde da Ada lidt Rede paa det ene og andet. »Giv Dem Tid og tal saa længe De vil« sagde Gendarmen. »Jeg er færdig« og saa gik vi. »Det glæder mig, at Deres Hustru tog det saa roligt, der er mange, som ikke kan det«.

Kl. ca. 9½ kom vi til Lorenzens (Fangevogterens) uden at have mødt nogen paa Vejen. Jeg modtoges af Wilhelm Lorenzen, og førtes ind i Varetægtscellen ud imod Bækgade. Fru Lorenzen kom straks efter og lagde rene Lagener og et rent Tæppe i den brede Madrasseng, som stod der. Gendarmen var gaaet og vendte straks efter tilbage med Amtsforstander Klinker. — »Ja, det gør

mig ondt, det sker ikke efter min Ordre«, sagde han. »Har det noget at gore med Mødet i »Nørherredhus« den 28. Juni«? spurgte jeg. »Nej ikke det ringeste, det er efter Generalkommandoens Ordre, der vil komme flere endnu i Aften med Toget, og de vil vist komme til at blive her«. Herredsfogden gik igen, og jeg klædte mig af og gik i Seng. Kl. 10 kom L. Aagesen, Bjerggaarden, med Toget. Han havde været i Sønderborg, og var ved sin Ankomst til Svenstrup bleven anholdt af Gendarmen, som afventede hans Ankomst der, og straks uden at vække Opsigt, førte ham til Nordborg. Vi laa sammen den Nat. Kl. henad 4 hørte vi, at der kom flere. Det viste sig at være Dyrlæge Petersen fra Guderup, Hjuler Christiansen fra Hundslev og Hans Eriksen fra Almsted. Petersen havde ventet et Par Timer i Arresten (Boskammeret) i Guderup, mens Gendarmen hentede Christiansen og Eriksen, der allerede var gaaet i Seng. Vi drak Kaffe, og lidt efter kom Ottilie Witt paa Vej til Pol. Vi droftede, hvad Hensigten kunde være, og var temmelig tvivlraadige allesammen.

Kl. ca. 10 kom Pastor Weber ind, og bad om at tale med mig. Han spurgte om jeg havde noget Bud hjem, eller om han i det hele taget kunde være mig behjælpelig med noget. Jeg takkede ham, men sagde, at jeg allerede havde sendt Bud hjem med min Svigerinde, og at jeg intet onskede. »De maa jo vist se paa dette som en Slags Indkaldelse mens Krigen varer, men for Resten kan den jo snart være forbi«. — Han var som sædvanlig meget flink og venskabelig. Lidt før Middag kom Emma ogsaa, jeg havde sendt Bud hjem med et tilfældigt Menneske, og nu nærmede Tiden sig til Middag. Der var kommen Bud fra Klinker, at vi helst maatte sende Bud efter noget Undertøj og lignende, da vi vist skulde afsted henimod Aften; men Kl. 11½ kom Nielsen og sagde, at at vi om lidt skulde ud til ham. Dog kunde vi godt spise til Middag først. Det gjorde vi, og da vi lige var færdig med den, kom Nielsen og hentede os. Han meddelte os, at der skulde tales Tysk til ham og indbyrdes, først og fremmest naar der var andre til Stede. Saa samledes

vi vort Tøj sammen og begav os afsted. Det var i Øjeblikket Torvejr, men den Nat og Dagen i Forvejen havde det givet 42 mm Regn, hvilket jo forhindrede alt Høstarbejde i nogle Dage. Ankomne til Arresten ved Ridepladsen, blev vi ført ind i en Celle nede ved Siden af Gangen igennem Huset. En for en kom vi saa ind til Nielsen og afleverede vort Ur, vor Lommekniv og vore Penge. Saa begav vi os op paa et Værelse (Celle med Slaa og Klap i Døren, som i Arresten hos Lorenzen, men med højere siddende Vinduer og tykkere Jernstænger for). Der havde vi det meget frit. Assessoren fra Amtsretten, som var kommen, sagde, at han ingen som helst Ordre havde, heller ikke til at forhøre os. Vi var jo ikke der som Straffefanger, men blev kun holdt i »Sikkerhed«. Vi kunde godt sørge for egen Kost og Seng og lignende.

Hen paa Eftermiddagen kom saa forskellige i Besøg. Først Nikolaj Frederiksens Kone. (Nikolaj sad i den store Celle nede hos Nielsens, da vi om Middagen kom ind, og han var temmelig mellemfornøjet. Han kom saa sammen med os, og vi fulgtes gennem de forskellige Faser.). Om Eftermiddagen sad vi, naar Nielsen var hjemme, for aaben Dør, spillede Kort, læste osv. Der kom da en Del Besøgende af Familien. Kl. ca. 6½ Marie og Inga. Da var Døren netop laaset, saa Misse græd et Stykke. Men det var morsomt at se dem. Vi spiste til Aften i Nielsens Stue, (vil de Herrer ikke have en Toddy i Aften, sagde han), og gik i Seng Kl. 9½.

Næste Morgen, Onsdag, vækkedes vi ved, at Emma raabte ude fra Gaden, at nu gik hun hjem til Pol. Jeg talte med hende fra Vinduet i Cellen, hvor Nikolaj og jeg laa i gode Senge, og gav hende Hilsen med. Kl. 10 fortalte Nielsen os, at vi i Dagens Løb skulde transporteres til Sønderborg af 4 Soldater, for saa at indespærres i Forsamlingshuset sammen med de Sønderherreds. Vi havde troet at kunde blive i Nordborg, og blev derfor lidt skuffede. Lige før Middag kom Ada over. (Børnene havde været om Morgenen og været bedre til Mode end Dagen før). Ada var ogsaa flink og ved godt Mod, men var ked af Regnen. Hun meddelte, at Hans Jensen, meget

venligt, havde tilbudt at meje med den ene Binder, saa det var jo en god Nyhed, tillige, at Iversens flinke Snedkersvend havde tilbudt sin Hjælp, saa nu var vi jo da noget Mandskab. Lige før vi Kl. 7½ skulde afsted, kom Thorvald over. Han var meget bevæget og meget god og flink og sagde, at de nok skulde gøre alt paa bedste Maade.

Saa Kl. 7,45 gik vi sammen med Nielsen ad Bækgade og op gennem Kobmand Jacobsens Gaard til Banegaarden hvor, som Nielsen havde aftalt med Bøse fra Broager, første Vogn næst Gaden var reserveret os. For den elskværdige Befolkning i Nordborg var det en Skuffelse, thi den havde ventet os ført, som Meningen (og Ønsket) var, gennem Byen med Soldater foran og bagved os. Nu var Optoget meget beskedent. L. Aagesen var allerede Tirsdag Aften rejst til Sønderborg, for Dagen derpaa at møde i Flensborg, saa vi var kun 4 Mand og en Gefrejter. Vi kom ind i Vognen, uden at der var Trængsel paa Banegaarden, men inden Toget gik, var der Stimmel nok Hr. Bøse og hans tre Landstormsmænd kom ind i Koupeen 5 Minutter før Toget skulde gaa. — »Vi har faaet paalagt at føre Dem til Sønderborg Forsamlingshus. Vi er 4 Landstormsmænd med skarpladte Bøsser, og vi haaber at De vil gøre os Arbejdet let. Det er os forbudt at tale med Dem undervejs, og De maa ikke tale med nogen uden for Toget. Mit Navn er Bøse, og jeg tror De kender mig Hr. Grau«.

Saa gik Toget fra Nordborg. En Landstormsløjtnant fra Kajnæs tog sig omhyggeligt af vor Bevogtning paa Vejen til Sønderborg. Han korte i 2. Klasse, men promenerede ved hver Station indtil vi var forbi Ketting uden for vore Vinduer for at kontrollere, at vi ikke førte resikable Samtaler med Folk uden for. Landstormsmændene optraadte meget høfligt og elskværdigt. De førte os til »Sønderborghus« tværs igennem en gabende Mængde. Paa Sønderborg Banegaard og ved »Sønderborghus« mærkede man, at der var Krigsforhold. Foran Porten Soldater, Vagtstue i Skænkestuen. En Feldwebel og 30—40 Soldater. Vore Kufferter blev omhyggeligt un-

dersøgte. En Bog af Marie Sofie Schwartz i min Kuffert vakte Betænkelighed. — »Ein ganz unschuldiges Buch« sagde jeg. »Ja, und Sie können gewiss nicht mehr verdorben werden wie Sie schon sind«. — »Hoffentlich nicht«.

Vi fortes op paa Galleriet, hvor der allerede laa 12—14 Mand, som skulde til at sove. Senge var der ingen af, de laa i Halm med Tøjet paa. Vi andre anbragte os ogsaa — hilste med Jubel — hos dem, og sov godt nok om Natten, skønt Vagten hvert Kvarter trampede Huset rundt, og af og til bragte en ny tilført Fange nogen Afveksling.

Den næste Morgen kunde vi overse Stillingen. 50—60 Mand foruden os. Alle fra Als og Sundved, undtagen tre danske Svende, som ved en Fejltagelse var kommen med. Fra hele Nørreherred kun tre Mand, fra Mellemals kun faa, for Eks. Avgustenborg kun Dr. Sarauw. Lejmand var ført til Raadhuset i Sønderborg, hvor han sidder endnu siden ca. 1. ds., men det var for en Ytring han havde ladet falde. Derimod var der mange fra Tandslet, Hørup og Kajnæs, færre fra Lysabild og meget faa fra Vollerup og Ulkebøl. Bertel Schmidt, Hans Blad, Hans Mathiesen, Andreas Blad var ikke med. Og fra Nørreherred de gode Navne Nis Nissen, Solmer, Hans Vogt, Chr. Schmidt, Hans Petersen, Fr. Hansen, (Buch fra Ullerup var paa »Sønderborghus« og han er en Olding paa 70 Aar), Dau, J. Eriksen, Hans Clausen, Cl. Christensen, Jakob Jensen og flere, — manglede heldigvis. Dr. Sarauw havde, efter at han var bleven arresteret og i 3 Timer siddet i en skiden Celle i Avgustenborg, Dagen efter faaet Brev fra Dr. Burmeister, der ikke vidste, at Sarauw var bleven arresteret. Deri skrev Burmeister bl. a. »at vi er alle bedrøvede over, at Peter Grau er bleven arresteret. Herredsfogden har gjort hvad han kunde for at befri ham derfor, men det har ikke været ham muligt«. De Forstankomne havde indrettet sig husligt i Gæsteværelserne og Biblioteket, hvor de havde Senge paa Gulvet. Den lille

og den store Sal var fri til dagligt Ophold. Her sad eller gik man, der læstes eller spilledes Kort hele Dagen igennem, mens to Soldater skiftevis 2 Timer ad Gangen Dag og Nat holdt Vagt, gik frem og tilbage uafbrudt med skarpladt Gevær i Armen. Af og til: »Sie müssen deutsch reden«. Men ellers gennemgaaende høflige. De var allesammen fra Kommandoen i Sønderborg, mens deres Kommandør, en Feldwebel, var fra Landstormen. Han som tog imod os, var en rask Soldatertype, men lidt anmassende. Da jeg den første Formiddag havde begyndt at skrive Dagbog, kom han forbi og tog Papiret fra mig, idet han sagde, at det var forbudt at skrive Dansk, og Dagbog havde jeg ingen Brug for. Blandt de Indespærrede var ogsaa to Damer, Frk. Svensson fra Kajnæs og Klara Brunton fra Jestrup. De hjalp til ved Borddækningen. Maaltiderne bestod af Kaffe og 3 dobbelte Stykker Hvede-Rugbrød om Morgenen, en Ret som Hvidkaal eller Ærter, oftest uden Kød — om Middagen, Kaffe med 2 Stykker Brød, og Te med 3 Stykker Brød om Aftenen. Mad nok, og egentlig god nok.

Rygterne løb frem og tilbage. Til Magdeburg, til Spandau. Om Krigen. Aviserne bragte intet nyt, og det regnede nu og da, daarligt Vejr for Høsten og daarlige Forhold for Stemningen. Alligevel var denne ikke ilde, skønt vekslende efter hvad Rygterne bød paa. Meddelelserne kom om Krigserklæringerne fra snart hele Evropa. Hvad var sandt, og hvad var Løgn — man vidste intet og dømte om alt.

Torsdag Middag skiftede vort Vagtmandskab og vi fik en Kommandør — Overlærer med aaben Mund, Briller og daarlig Holdning, meget nervøs og anmassende, skønt høflig, naar man havde noget at sporge ham om. I dette nye Vagtmandskab var ogsaa Krogh fra Lavensby, der er en meget flink Fyr.

Den anden Nat sov vi ogsaa paa Loftet i Halm, men nu var der kommen mange ny. — Kl. 11 Form. kom 8—10 Stykker paa en Gang. Det var Sønderborgerne, som hidtil havde siddet fængslet under langt mindre fri Forhold end vi, i den nye Amtsretsbygning. De var der alle und-

tagen Jørgen Otsen, som man sagde var anbragt i Militærarresten paa Sønderborg Slot. Og alt imens hed det sig, at der var en Flyvemaskine i Sigte, og at den vilde bombardere Banegaarden. Alle Soldater for ud af Vagtstuen. Vore Folk til Vinduerne og ned i Gaarden, men Feldwebelen med Brillerne drev dem med Revolver i Haanden op fra Gaarden og bort fra Vinduerne.

Kl. 1 blev der paany afløst. Overlæreren erstattedes af en udmærket udseende Mand, vist Jurist, med meget rolig og soldatermæssig Optræden. Han var ikke anmassende og fordringsfuld, hans Mandskab flinke Folk. Nu tog Rygterne Fart. Garnisonen skulde i Morgen tidlig, Lørdag Morgen Kl. 5, sydpaa. Vi enten til Slottet med den gamle Kaserne eller maaske til Magdeburg. (Overlæreren havde endda sagt forvist, at vi skulde til Magdeburg.) Eftermiddagen gik med Overvejelser og Formodninger for og imod. Nikolaj og jeg havde fundet os en fortrinlig Stue paa den nederste Gang ved Siden af Garderoberne. Kl. 7 aflostes Kasernetropperne af Landeværnsmænd med Gæstgiver Petersen fra Stevning som Kommandør. Nu var der adskillige Bekendte blandt Vagtmandskabet, og Eftermiddagen og Aftenen gik med mindre generende Overvaagelse. Den Nat sov Nikolaj og jeg i den nye Stue, og fik den meget omhyggeligt indrettet. Natten mellem Fredag og Lørdag Kl. 12½ fløj en Flyver over os. Næste Morgen vidste Landeværnsmændene, at vi ved Middagstid eller før skulde ned paa Slottet. Vi troede endnu det var et løst Rygte, men forberedte os saa smaat.

Lørdag Formiddag Kl. 11 opstilledes vi saa i den firkantede Gaard i Rækker fire og fire. Løjtnant Schmidt fra Kajnæs, der havde ordnet os, forklarede nu med stærk Stemme, at han var beordret til at føre os til Militærkasernen. Hans Landeværnsmænd havde skarpladte Vaaben med opplantet Bajonet, og enhver som gjorde Forsøg paa Flugt vilde blive behandlet efter Krigsreglerne. Der maatte ikke tales til Mandskabet og indbyrdes kun Tysk, i hvert Tilfælde ikke Dansk til Publikum; han haabede, at vi vilde gøre dem Arbejdet let.

March! Saa gik vi; i fire Mand høj Række svingede vi ud fra »Sønderborghus«, om ad Jernbanegade, ned ad Storegade over Slotspladsen og ind i det gamle Slot. To Officerer i Spidsen, Soldater med Vaaben foran, ved Siden og bagved. Mange Tilskuere paa Gaden, enkelte haanligt smilende eller hoverende Gestikulerende. I »Holstensk Hus« ingen i Døre eller Vinduer, i de fleste Vinduer ingen. I straalende Sol gik Toget gennem Byen fra det danske Forsamlingshus til det gamle Slot. Vi gjorde Holdt i Slotsgaarden, og Feldwebel Friedrichsen fra Sønderborg talte os af i Hold, som Stuerne var store til. Jeg kom med mit Hold i en Stue til 24 Mand; Sengene stod i dobbelte Rækker og Etager skudt sammen, 2 smaa og 3 store Borde, Skab og Skammel til hver Mand. To store dobbelte Vinduer med dejlig Udsigt til Sundet, Sundved og Vemmingbund. Godt udluftet, men ikke særlig rent var der.

Vi havde faaet at vide, at vi skulde indkvarteres (ikke indespærres) paa Kasernen. I Stuerne var der ingen Soldater, men paa Gangen ved hver Ende en Soldat med opplantet Bajonet og skarpladt Gevær. Murene var to Alen tykke. Loftet Gibsfoft med tykke gennemsavede Bjælker.

Naar vi vilde ned, gik en Soldat foran og én bagved. Stemningen var trods alt god. Vi havde faaet at vide, at Behandling og Forhold vilde blive som i Forsamlingshuset, begge Dele viste sig snart at være langt bedre. Vi var nu ialt 110 til 120 Mand. En Del Fiskere fra Sottrupskov stødte til os. Enkelte af dem var tagne fra deres Arbejde, og havde været indespærrede i Kasernearresten i 3—5 Dage. I Enkeltcelle paa tørt Brød og »Middagsmad« uden Forbindelse med nogen, maatte ikke modtage Besøg, ingen Aviser. Jørgen Otsen havde siddet saaledes fra Mandag Aften til Onsdag Morgen, altsaa 9 Døgn. Han vidste intet om, at vi var komne Lørdag Middag, og saa os først, da han Lørdag Aften med en Soldat foran og bagefter sig gik over Gaarden. Sammen med Otsen kom P. Møller fra Skovbyballe op til os, ogsaa fra Kasernearresten.

Den samme kolossale Planloshed, som havde gjort sig gældende ved Udvalget af Indespærringen, havde ogsaa gjort sig gældende i Arrestationen og Behandlingen. Mens nogle, som vi fra Nordborg, blev høfligt og forekommende behandlet, af Myndighederne, blev andre indespærret i utaalelige Celler, Aviser etc. dem nægtet. Enkelte kunde sørge for egen Kost, andre maatte kun faa Fangekost. Planlost og vilkaarligt. Men mange af de fremmelige Navne gik helt Ram forbi, vi havde Folk imellem os, hvis Navn vi ikke for havde hørt, hvis Ansigt man ikke for havde set. Alt tilfældigt.

Søndagen gik fornøjeligt. Godt Tørvejr, gode Efterretninger hjemmefra. Om Fredagen kørt Rest af Rug og nogen Hvede ind. Gid, det maatte vedblive med godt Vejr, saa gaar det endda fremad. Søndag Eftermiddag Kl 6 var der Gudstjeneste nede i Underofficerskasinoet. Salen var stuvende fuld, thi de Indespærredes Hustruer og Børn var med. (I det hele taget kan her paa Kasernen komme paa Besøg, hvem der vil, saa det gaar hele Dagen med korte Visitter, og der føres ingen Kontrol). Prædikenen var fortrinlig.

Efter Gudstjenesten var der Altergang, hvori ca. 50 deltog. En Del af vore Fæller skulde én af Dagene melde sig til Tjeneste — »Ihnen können wir nicht gebrauchen, wir haben Leute genug«. — Da vi kom her ned sagde Løjtnant Schmidt, jo, »vi faar sikkert god Brug for Dem.«

Efter Gudstjenesten gik Folk blandet mellem hinanden paa Slotspladsen. Nu var der ingen Tale om, at vi ikke maatte veksle et Ord (paa Dansk eller paa Tysk) med nogen. Paa Forsamlingshuset stod Konen og rakte Manden en Kurv, uden at der maatte veksles et Ord, her gik Talen lystigt og aabent mellem Folk. Stadkommandanten, Kaptajn la Motte stod længere Tid i Gaarden og talte med forskellige. Han sendte Bud efter mig, og var som sædvanlig høflig og imødekommende. Han indledede med, at vor Stilling til hinanden jo var vidt forskellig fra det sædvanlige, og at han havde ladet mig bede derned for at sige, at han haabede at jeg forstod, at

vor Stilling i Øjeblikket ikke paa nogen Maade var en Følge af en Forbrydelse vi havde begaaet eller altsaa en Straf, men at det var »ein Schutzmassregel«. Vi talte saa om Planløsheden i Udvalget og Behandlingen af Fangerne. At de i Aabenraa indespærrede var kommen ud som Følge af Amtsforvalter Bruhns Garanti for deres Handlinger, og jeg sagde, at det skulde være meget, om der ikke var én anstændig, anset Tysker i Sønderborg Amt, som kunde gøre det samme. Han bad om Meddelelse, naar der var noget vi kunde ønske eller var utilfredse med, og var i det hele taget som han plejer at være.

Søndag Morgen Kl. 5½ gik Flensborgskibene »Pollux«, »Venus« og »Merkur« med nogle Pionerer om Bord forbi vore Vinduer, og ankrede ud for Slottet. De begyndte straks at bryde Broen mellem Sundved og Sønderborg af, og vedblev dermed hele Natten imellem Søndag og Mandag. Mandag Morgen Kl. 5½—6 sejlede de saa bort med Broen i tre Gange tre Stykker a tre Pontoner sydpaa — efter Sigende til Mysunde ved Slien. Kl. 10 fik vi to Timers Udgangstilladelse til Pladsen mellem Slottet og Alssund, og i dejligt Vejr gik vi der omkring og talte med vore Bekendte uden at generes i mindste Maade af Soldater eller Vagtposter. Nyhederne kommer nu spredt og varsomt. Liége er taget, nogle Byer ved den russiske Grænse ligesaa. Man taler om et stort Søslag ved Helgoland, hvor »Lothringen« skulde være sunket, »Kejser« og »Sachsen« beskadigede og 16 engelske Krydsere sunkne? Der skal komme Saarede til Morvig, og fra Sundved hører man om Saarede. Hans Hansen, Midtskovs Søn havde skrevet hjem, at han havde været med i to Slag, og de havde været saa frygtelige, at han hellere vilde dø end med i det tredje; nu skulde der være kommen Bud, at han var bleven haardt saaret, alt Rygter, Rygter, Rygter! Mads P. Nielsen, som i Morgen skal møde i Flensborg, havde nu tre Timers Orlov for at ordne sine Sager. Han siger, at i Byen er alt stille og dødt, at Folk taler sagte og ængstelige, og at Stemningen overalt er meget trykket. Han siger som Dr. Sarauw, at det er bedst at være her i Øjeblikket, thi her er alt frit og for-

trøstningsfuldt, mens Folk ude er i Angst og Beklemthed. Dr. Sarauw siger, at nu vilde han slet ikke bytte. Straks da han var kommen ind paa »Sonderborghus«, mødte Dr. Jahn og Fru Amtsdommer Günzel for at spørge ham, hvad de kunde gøre for at skaffe ham Lempelser i Opholdet og i Kosten. Han svarede, at han ikke vilde have det anderledes end sine Meningsfæller. To Dage efter kom et Bud fra Fru Dr. Krey med en Seng til ham. Torsdag Formiddag kom der Telegram »giv mig Dit Æresord paa, at Du ikke vil gaa bort, og bliv i mit Hus saa længe Du vil og praktiser derfra. Hilsen Krey-Marinestabslæge«. Sarauw svarede: »Hjertelig Tak, Sagen er udsigtsløs, jeg befinder mig meget godt her.«

Lørdag Aften, da vi skulde i Seng, kom der Bud ind i Stuen: »Dr. Sarauw soll untersucht werden«. En Læge skulde konstatere, at Dr. Sarauw havde en Hjertefejl. »Jeg er saa sund, som det kan tænkes, og jeg ønsker at blive her, hvor jeg befinder mig udmærket«. »I Fangenskab?« spurgte den fremmede, forbavsede Læge. »Ja, her er udmærket, og jeg ønsker at blive her«, sagde Sarauw. Saa opgav man Ævret paa at frelse ham, og den brave Mand, som vi alle er saa glade for, bliver forelobig iblandt os. Men Ære være hans tyske Venner, de gør hvad de kan for at skaane ham for Ydmygelse og Krænkelse, hvad netop de Begreber angaar, synes nu det værste overstaaet — hvem véd endnu?

I Kasernen, hvor vi her paa Stuen ligger 24 Mand, reder hver sin Seng, vasker sin Skaal, Ske, Kniv og Gaffel, holder sig med Hvedebrød, Smør og Paalæg. Sarauw, Hanssen, Nørremolle, og en Del flere faar Middagsmad fra Rondeel á 1,50 daglig, det er jo en altfor ublu Pris, men Maden er fortrinlig. Humøret er hele Tiden godt, til Tider højt. Blot Vejret er godt, er alt vel, thi saa bliver der omend med nogen Besvær, en Del udrettet hjemme, men det er en Ynk, at man ikke kan hjælpe til. Ellers er det jo en Ferie for Legeme og Aand, som man aldrig har haft den, umotiveret, malplaceret, men en Ferie, som man ikke kan komme uden om. Vejret er saa straalende i Dag, højt og tørrende, nu maa det være godt

baade at hoste og kore ind, hvad man kan. Jens Christensen fra Dynt, som har haft Orlov for at begrave en Svoger, siger, at i Lordags horte de Dron i Sydvest — en ny Kamp mellem tyske og engelske Skibe? Hvad mon der alt sker af grufuldt og blodigt ude i Evropa, — der naar ingen Donning deraf ind til den Tilværelse vi fører, og Bladene tier.

Den 11. I Gaar Aftes ved 8-Tiden hortes stærk Kanontorden i sydlig Retning. Man sagde, at det skulde være Øvelser med det nyindkaldte Mandskab. Om Eftermiddagen rejste 11 af vore Kolleger hjem for at ordne lidt for deres Indkaldelse til Militærtjenesten, de kom igen om Aftenen, og talte meget om Travlheden ude paa Landet i det gode Vejr. Kl. 9 begyndte det at tordne, og det blev temmelig haard Torden og stærk Regn, som dog heldigvis var kortvarig og Vejret blev atter godt. Det kniber med at sove om Natten. I Morges rejste de 11 herfra Kl. 7. De fleste skulde blive ved Garnisonstjeneste. Blandt de Bortdragne var Redaktor Svensson, Chr. E. Christensen, Hans Thomsen, Damkobbel, Hjuler Christiansen, Hundslev, Aarøe-Hansen, Tandslet, m. flere. (Christiansen var den 2. som rejste bort fra os, som først sad i Nordborg; Gud véd, hvor L. Aagesen er nu, og hvorledes han har det.) Jens Andresen rejste ogsaa bort i Morgenstunden og Nikolaj Nielsen. Kl. 8 fik jeg et Kort fra Inga, og Kl. 9 kom en Sæk Sengetøj til mig, med noget gammelt Tøj og en Kage fra Misse. Jeg svarede paa Kortet. Lidt efter kom H. Korff her op og fortalte, at de ønskede meget, jeg skulde komme hjem til Pol for at ordne Mejeribetalingen for dem. Han havde været hos Kommandanten og denne havde stillet i Udsigt, at jeg kunde blive fri hvis jeg vilde indgive Andragende derom til ham. Nu faar vi se om det kan lade sig gore. Smørret staar for en Del paa Pol Mejeri endnu, og kan ikke afhændes, da Broen er afbrudt, i Holm har det lidt meget og kan kun sælges med stort Tab. De sælger deraf i Nordborg for 1 Mk. Pundet.

Mit Sengetøj sendte jeg hjem efter at have udtaget et Tæppe, et Sæt Tøj med Cigarer og Blyanter i, og et Stykke Kage med en kærkommen Hilsen fra Misse.

Fra Kl. 10 ventede man en General til Inspektion, han skal maaske snarere efterse Forsamlingshuset, som efter Sigende skal omdannes til Lasaret. Om Middagen fortalte Rygtet at 180—200,000 Frankmænd var indeslutte og afskaarne efter nogle haarde Kampe forud. Derom meldte Aftenavisen intet, derimod, at Liége endnu ikke er erobret. Tillige erfarer vi, at der er bragt Senge ud til Kurhuset, det altsaa foreløbig skal være Sygehus. Kl. 12½ Natten mellem Tirsdag og Onsdag kom M. P. Nielsen og Svensson tilbage til Stuen. De havde været til Undersøgelse, og var erklærede for tjenstudygtige. Alle de andre var sendte til Kappel, for at holde Kystvagt der. Blandt disse var Jens Andersen fra Jestrup, som skulde have været ved Fronten, hvis han ikke havde været her. I Gaar Eftermiddags gik vi en Tur i Kasernegaarden. Lojtnant Schmidt fortalte da P. Wolff, Sadbjerg, at der en af Dagene vilde ske et Udvalg blandt os, saa de mindst »skyldige« blandt os kom hjem. Udsigterne til snarlig Losladelse er vist meget smaa. Der bringes stadig talrige Polakker her til Kasernen. De holdes afsondrede fra os, nogle under strengere Bevogtning. I Gaar kom der 7 paa én Gang. De fortalte,at de havde været en Nat paa en Gaard, som de ikke vidste Navn paa. Da de til Mellemmad om Formiddagen fik Brod med Margarine paa, vilde de ikke arbejde mere, og er saa sagtens bleven sendt hertil, hvad de ogsaa havde fortjent. I Flensborg sidder Andr. Grau, »Flensborg Avis's« Redaktorer og flere, henimod 40 Mand, i Gymnasiet. Fra Tonderegnen, hvor der skal være stor Indkvartering, ventedes i Gaar ca. 18 Mand. I Haderslev skal der ogsaa være mange fastsat. Alt er jo Rygter og man véd grumme lidt. For sikkert og vist forlyder det, at en hel Del i Dag skal loslades.

I Aftes var Frk. Sarauw og Fru Günzel her, for at søge at bevæge Dr. Sarauw til at love — naar han af Myndighederne blev spurgt — at han for Resten for Krigen vilde gøre Tjeneste ved et Hospital uden for Nord-

slesvig. Han siger, at han vil blive overmaade tirret af mange, naar han kommer ud, men at det andet heller ikke bliver saa let at finde sig i. Han er mest tilbøjelig til at blive her saa længe vi er her, men hans Sosters Bekymring og den Gavn, han ved at kunne være i Frihed kunde yde Syge og Saarede, kan maaske alligevel have den heldige Indvirkning paa hans Overvejelser, at han gaar ind paa at give sit Æresord og kan komme herfra. Vi andre vil komme til at savne ham meget. Og skulde der komme mange bort herfra, vilde det jo blive tomt og trist efter dem. Dette er jo endnu alt sammen Fremtidsmusik. Peter Bladts Hustru fortalte i Gaar, at Nis Nissen var ved Sanitetskolonnen i Rensborg som »berittener Gefreiter«. Om Kloppenborg Skrumsager, Jul. Nielsen, H. P. Hanssen, M. Simonsen, H. Jefsen og Gotthardsen, véd vi intet.

Kl. 10 kaldtes vi ud paa Gangen med Paalæg om at tage Hatten med. Der raabtes en Del Navne op paa de, som vel holdtes for de mest uskyldige. Deriblandt var Kr. Iversen, Avnbøl, og Jørgen Mathiesen, Græshøj, ellers vel navnlig Fiskere, ialt 25 til 27. Nogle var Navne paa Fiskere, som endnu sad paa Raadhuset, andre Navne lod paa de Reservister, som var indkaldt i Gaar.

De kom uden Bevogtning hen til Dr. la Motte, hvor de maatte give Løfte om ikke at foretage sig noget fjendtligt imod den prøjsiske Stat, eller at krænke prøjsiske Statsborgere. Siden skulde tre og tre op til Landraaden for at underskrive en Erklæring.

De var foreløbig lidt tvivlraadige, men dog vist glade for at have Udsigt til at komme ud herfra. Godt, at gamle Buch var af de første frigivne, det glædede os alle. Ligesaa, at Lejmand, Avgustenborg, som i Gaar kom her ned fra Raadhusfængslet, hvor han har siddet i 8 Dage alene, ogsaa blev fri.

I Eftermiddag følger ingen Soldater med ned, naar vi gaar ned i Gaarden. Udgangstilladelse en Time i dejligt Vejr. Brillant for Høsten i Dag.

Da vi skulde op paa Stuerne, holdt Løjtnant Schmidt en Tale, hvori han sagde, at vi havde jo set, at 15 var ble-

ven frigivet i Dag. Retten til Frigivelse laa hos Landraaden og »Ortspolizeibehörde«, Amtsforstander, Kommuneforstander, Gendarmer m m. Han eller Kommandanten havde ingen Indflydelse derpaa, det laa til Landraaden og de civile Myndigheder, erklærede han. Det er smukke Udsigter.

I Morges et godt Kort fra Ada, som jeg svarede paa. Ligeledes skrev jeg til Andreas Nikolajsen, at jeg maaske kom, maaske ikke.

Den 13. I Dag ved »Taletimen« fra 10—12 var der mange Besøgende. Det forlød, at en Del fra Haderslev var sendte til Rygen. I Flensborg sidder der i Gymnasiet 40 Mand, deraf Andr. Grau, »Flensborg Avis's« Redaktion, Hans Hansen, Graasten, Biehl, Graasten, etc. Der sidder ogsaa en Del fra Tonder, bl. a. Grev Schack. Man er i stor Beraad med Sarauw. Familien vil gerne have ham til at give sit Æresord paa at han vil gaa til Friedrichsort, hvor Dr. Krey er, det vil han alligevel ikke; han vil ikke som udskregen og straffet Dansker i Selskab med Officerer, der vist vil se ham over Hovedet. Froknerne Sarauw var her igen. De kommer her hver Dag, gaaende fra Avgustenborg for at hilse paa Broderen, og bringer ham hver Dag Smaafornødenheder og Delikatesser. »Vi har jo ikke andet at leve for end ham, saa vi vilde gerne gøre for ham, hvad det er det bedste, og saaledes, at han ikke selv skal fortryde det«, sagde den ældste Frk. Sarauw. Hos Sarauw var i Dag ogsaa Fru Dr. Krey, Dr. Jahn og Frk. Mathiesen, som er hos Dr. Jahn. Hun hilste fra Hans Kolmos i Pol, fra hvem hun havde haft et Kort fra Berlin, hvor han nu er for at indøves.

Efter de Rygter der gaar, vil vi komme til at blive her længe. Men hvor meget der kan bygges paa dem, véd man jo ikke. I Dag er ingen bleven løsladt derimod fik vi Kl. 10 Formiddag en ny Mand i Bonefeld fra Tandslet. Han kom her ind paa vor Stue, og bor nu her. I Gaar var det Dr. Sarauws Faders 100-Aars Fødselsdag. Faderen, som var Herredsfoged i Visby 1864, blev efter Prøjsernes Erobring af Landet ved at opfordre Rekrutter

til at stille sig til Fanen. Han blev derfor arresteret af en Løjtnant med 200 Mand, som hentede ham og førte ham til Arresten i Flensborg, først i haardt Fængsel, senere i et mildere. Han var dog nok kun i Fængsel en lille halv SnesDage.

Under Spadsereturen i Kasernegaarden kom Hans Frederiksen for at sige Farvel. Han mener, at de ca. 60 Mand skal til Angel, for at gaa Kystvagt der. Jeg fik i Dag Kort fra Ada og Misse med gode Efterretninger hjemme fra. Vejret er højt og dejligt, og Arbejdet synes at glide rigtig godt. Ada meddeler, at hun, Emma og Ottilie skokker i Østermarken, og Misse, at hun og Inga hjælper hvor de kan. Alt godt. Fru Gross sendte et pænt Fotografi af hende og Dattersønnen, og Hilsen fra hende og Isi. Jeg skrev til dem, til Pøl og til Banken her i Sønderborg om Mejeripenge. Vi erfarer i Formiddag bl. a. ogsaa at Mr. Castle, Berider paa Sandbjerg, af la Motte, P. Kjer, Landraaden og en Gendarm var ført til sin Bolig paa Sandbjerg, og der frigiven efter at en Husundersøgelse var foretaget. Det begynder at tynde smaat ud blandt »Fangerne«.

Kl. 7 Aften, den 13. Bankdirektørerne Nielsen, Lyk og jeg blev af Løjtnant Schmidt ført ned igennem Kasernegaarden ud paa Pladsen foran Slottet, og opstillet med mig paa højre Fløj — udtrykkelig forlangt—; vi stod et Øjeblik, saa blev vi flyttet nærmere til Stedet hvor Hr. la Motte kunde ventes at komme, naar han kom hjemme fra. Og endelig efter 10—15 Minutter, svingede vi med vor Soldat som sauve garde hen til Indgangen af Dybbølmuseet, for at være vis paa, at Kaptajnen maatte faa Øje paa os, naar han kom gaaende. »Naar nu Kaptajnen kommer, saa staa ret og se til højre«, sagde Schmidt, »Kan De det? Gør det saa godt som muligt«. Og saa kom Kommandanten. Han var som sædvanlig høflig (lidt trykket af Situationen). »Tag hellere de første Dage, sagde han, thi senere er det mig maaske umuligt. Det bliver saa kort, hvad kan De gøre for Deres Gaard,« spurgte han. »Ja, det er jo ikke derfor, men for Mejeriet jeg skal hjem, sagde jeg.« Saa fik vi Tilladelsen, jeg to,

de andre hver en halv Dag, og gik derefter op. Løjtnant Schmidt foreslog, at jeg skulde cykle — »hvis jeg kunde udholde det« —, —aa jo— da Toget først gik herfra Kl. 10½, og jeg kunde faa fri Kl. 6. Saa kunde jeg komme til Kl. 7 Søndag Eftermiddag.

Om Aftenen drøftedes, om vi ikke skulde sende en Protest over vor Indespærring til Landraad og Regeringspræsident. Stemningen derfor var blandet. Det hele er saa meningsløst, saa planløst og saa vilkaarligt, at man hverken ser Regel eller Plan. Kun som regulært Skræmmeforsøg kan det være meget probat, naar man har Kræfter til at anvende det.

For 3 Dage siden var Pastor Jørgensen her for at tale med Sarauw. Han er meget ked over den Behandling, der bydes os, ligeledes skal den udprægede tyske Provst Valentiner være forbitret over vor Indespærring.

Den 14. Landeværnsmandskabet som afgiver Vagten til os, er gennemgaaende meget flinke Folk. Det er dem forbudt at tale til os, og er det nødvendigt, da ubetinget paa Tysk. Men det bliver næppe overholdt. Nikolaj Nielsen og Værten fra »Sønderborghus« har en Broder her, Peter Schmidt, Lavensby, Hans Frederiksen, Jens Christensen, Lavensby, Peter Styrmand, Chr. Iversen etc. Det er lidt modsigende at blive bevogtet af dem. I Dag skete den Fejltagelse, at Dyrlæge Petersen, Guderup, blev forvekslet med sin Fader, da de som skulde herfra, blev raabt op. Følgen var den, at Dyrlægen maatte her tilbage, mens Bødkeren kom ud i Stedet for. I Dag er Bøse, Broager, Vagtkommandør i Stedet for Jakobsen, Melsmark. Begge er, skønt Tysksindede, meget imødekommende Mænd, som ikke har Spor af Anlæg for Chikane. Det samme er Tilfældet med Gæstgiver Petersen, Stevning, som var Underofficer for Vagtmandskabet, da vi blev ført fra »Sønderborghus« til Slottet. Men de har anstrengende Vagttjeneste. 48 Timer med 4 Timers Vagt, afløst af to Timers Frivagt, er ikke saa helt let. De er da ogsaa meget trætte og medtagne, naar de endelig afløses. I Gaar

talte jeg med Wilhelm Christiansen og Nikolaj Nikolajsen, nye Bekendte hver Dag. Bestemmelsen med de Dansksindedes Kappelfærd er nok opgivet nu, man véd saa grumme lidt baade af den ene og den anden Art. Alt uvist. Da vi stilledes op i Kasernegangen, knaldede et Skud nede i Gaarden. Det var en af Reservisterne, som haandterede sit Gevær uforsigtigt. Kuglen rev et Hjørne af Muren og for forbi en Klynge Vagtmandskab ved Porten, uden at gøre Skade. Det hele vakte lidt Uro. Vejret, som tegnede usikkert, klarede op paany, — gid det kunde blive ved. Thi Dagene er ved at blive lange og meget kedsommelige. Sidde her uvirksom og ørkesløs og give Penge dertil daglig, mens der hjemme er saa meget stor Trang til vor Arbejdskraft og vor Evne til at hjælpe til den gode Høst's Bjergning. Planløst som dette drives!! Den nye Mand, en Kontrolassistent i Lysabild, men født i Fæsted og projsisk Undersaat, havde af Gendarmen, som arresterede ham i en Tyskers Stald, faaet at vide, at hans eneste Brøde var den, at han kom til enhver Tid i Forsamlingshuset!!

I Dag, den 14., gav Løjtnant Schmidt mig om Morgenen mit Bevis for Frihed Lørdag fra Kl. 6 til Søndag Kl. 8 Aften.

Kl. 8½ blev vi udkaldt paa Gangen, og der blev 20 udtagne til at faa deres Frihed. Deraf var flere Fiskere fra Brunsnæs og Sottrupskov. Desuden Dyrlæge Petersen, Guderup, Becker, Asserballe, Sibbesen, Overskov, Thomsen fra Skodsbøl, Peter Jensen fra Egernsund, Vogt fra Østerholm, der var baade aandelig og legemlig defekt. Vejret er glimrende, køligt Vejr med høj Luft.

Den 15., Lørdag Morgen gik jeg fra Kasernen efter at have meldt mig paa Vagtstuen, til Rondeel, hvor J. C. Hansen havde sendt en Cykle hen, og kørte herfra til Pol. Undervejs talte jeg med Claus Christensen fra Lavensby. I Nordborg talte jeg med Nis Hansen, der tilbød Hjælp til Høsten, og med Dr. Burmeister, som fik en sanddru og objektiv Fremstilling af vore Kaar i

Sønderborg. Hr. Burmeister var meget forbavset. Saa talte jeg med Fru Klyhn, og kørte med og talte uforblommet med Herredsfoged Klinker. Hans Paastand, at han intet havde med vor Frigivelse at gøre belyste jeg med Løjtn. Schmidt og Kaptajn la Mottes Ord. »D oplæser jo næsten som Dagsbefaling, at vor Frigivelse er Sache der Zivilbehörden«. Saa gav jeg Referat til Nis Nissen, Emma og Ottilie og kørte hjem. Der stod alt til paa bedste Maade. 7 Marker er mejet, 4 Marker er indkort. 1 Mark, Hveden paa Bjerget, det ringeste at komme afsted med er endnu at høste, 4 er tilbage at køre ind, vel ca. de ¾ af Høsten er altsaa klaret, og klaret godt. Jeg fik Mejeriregnskabet ajour og hentede Penge i Sparekassen til Ubetaling, som foretoges Kl. 7 Aften. Alle de Folk jeg mødte, var meget flinke og ikke hovne, som jeg frygtede, de vilde være. Der var dejligt i Haven om Aftenen, og meget fornøjeligt atter at sidde der igen en Aften.

Søndagden 16. — afsluttede jeg Mejeriregnskabet, og talte med Andr. Nicolajsen. Smørret staar i Ishuset, hvor der endnu er lidt Is, og staar godt forelobigt. Jeg var ude at betale Skat. Far har det i Dag lidt bedre end i Gaar. Han er blevet meget gammel i de sidste 14 Dage. Vi sad i Haven om Eftermiddagen og Kl. 4 gik vi til Banegaarden. Hvornaar mon jeg vender tilbage.

Ada, Marie og Inga fulgte mig til Toget. Der tog vi Afsked med hinanden, og de gik ned til Ottilie, hvorfra de vinkede, da Toget kørte.

Turen til Sønderborg var meget smuk. Vejret fortrinligt, varmt og klart. Lidt trykkende til Torden men det drev over. Der var mange med Toget, Reservister, som skulde stille i Flensborg, Soldater, som havde haft Orlov, der var fuldt ved alle Stationer. Kommen til Sønderborg afleverede jeg min Cykle i Garderoben, og gik derpaa ned paa Hotel Rondeel, hvor jeg spiste til Aften. Der kom Løjtnant Schmidt ned og fortalte, at de lige havde holdt Gudstjeneste i Kasernen. Pastor Jørgensen havde som Søndagen forud prædiket paa Dansk, og han havde gjort det udmærket. Særlig, hvad han havde

sagt om Tro og Haab, havde været fortrinligt. Da jeg sad der, kom der 60 Soldater fra Vagtmandskaberne paa Angel. De var kommen med Skibet fra Flensborg, og skulde nu gøre Tjeneste i Sønderborg i Stedet for en Del af Vagtmandskabet der, mest udpræget dansksindede Folk, som man imod Kommandantens Ønske nu skiftede med Folk navnlig fra Aabenraa og Omegn, som ogsaa delvis var dansksindede. Forstaa det hvo kan.

Fra Krigen intet nyt. Men der forberedes vist store Ting i de nærmeste Dage, nu Opmarchen er færdig. Efter Sigende staar der 8—10 Millioner Soldater i Marken. Kl. 7¼ meldte jeg mig paa Vagtstuen, efter min meget fornøjelige og meget oplivende Udflugt. Der er i Øjeblikket intet Sted i Verden, hvor der tales saa frit og saa uforblommet, og hvor Stemningen er bedre, end blandt de »Indespærrede« paa Sønderborg Kaserne. Vi er ikke »Arrestanter«, men »Einhaftierte«. Latteren runger gennem de store Kasernestuer, som den sikkert ikke har gjort siden Festernes Tid fra Hertugernes Regimente. Vi har paa Stue Nr. 122 en Samling meget fornøjelige Mennesker. Gid at man kunde holde Sindet i saa god Ligevægt indtil vi atter naar til fuld Frihed. Har én af os haft Orlov, og atter er inden for Døren, er hans første Udbrud: Gud ske Lov —! et godt Bevis for vor Tilværelses Udholdelighed. Der havde om Søndagen paany været »Modtagelsesdag« fra 4½—6, og derefter fra 6—7. Ogsaa mine Venner sagde, som Løjtnant Schmidt, at Prædikenen havde været brillant.

En Del Folk havde i Gaar haft Orlov, og de vendte nu tilbage i Aftenens Løb. M. P. Nielsen havde kørt Øen rundt i Avtomobil i 1½ Dag, og kunde berette en Del oplivende Smaating. Det blev sent, inden vi fik afsnakket, og ogsaa aflet. Og der siges virkelig mange saare grinagtige Ting.

Mandag den 17.: Nordøstlig Vind og kølig klar Luft med let Brise. Ypperligt Høstvejr. Ugen ud som Mandagen lover, og Høsten vil være sin Afslutning nær. I Dag paany mange Besøgende, men intet Nyt af Betydning. Kl. 2½ kaldes vi ind for at opgive Datoen, da vi ar-

resteredes, og af hvem. Man sagde, at vi nu skulde løslades alle straks eller snarest muligt. I Gaar blev en Glarmestersvend frigiven, og i Dag er en ung Mand fra Kær, som var i Tjeneste (i Fjelstrup hos Finnemann), og som var korende paa Motorcykle hertil sit Hjem i Kær blev antaget for en »Vandrelærer der spionerede«, og ført her op. Han frigaves dog allerede i Løbet af Dagen, et Meteor paa vort ellers rolige og straalende Firmanent. De, som fra de andre Stuer besøger os, har Ordre til at gaa deres Vej Kl. 9½. Og hvis de spytter paa Gulvet, skal de betale 2 Mark, mens vore egne Folk nøjes med at betale 10 Pfenning. (Dr. Sarauw's Dekret). I det hele taget er vor Stue — med Rette — eftertragtet for sin Luftighed, sit Blomsterflor og for sin Besætning.

I Dag besøgtes Sarauw af Søstrene, der er meget flinke, samt af Hr. og Fru Amtsdommer Gynzel, og af Fru Krey. Amtsdommeren er Artillerioffícer, men hjemme paa Grund af en Blæresygdom. Som ældste Officer her i Byen, var Kommandanturen over Byen ham tilbudt, men han afslog det. Derom talte Fru la Motte og Fru Gynzel — Søster til Dr. Krey — forleden, og da sagde Fru la Motte: »Skade, at deres Mand ikke blev her hjemme og overtog Kommandanturen, det havde ikke været saa vanskeligt som at være langt herfra«. Vi var glade, at det ikke blev min Mand, som maatte blive her for at være »Kerkermeister« sagde Fru Gynzel.

Philipsen talte med P. Kjer i Lørdags. Den sidste var ganske ubehersket af Forbitrelse imod os; men han føler, at deres »Massregeln« har været, hvad de plejer at være: et Slag i Luften, eller rettere sagt, at de har svunget Kollen saa ubehersket, at den har ramt dem selv i Hovedet.

Købmand S t e f f e n s e n fra Flensborg, før i Avgustenborg, som ogsaa var fastsat og ført til Gymnasiet krævede at blive, og blev taget i Forhør. Det første Spørgsmaal som derved rettedes til ham, var, om han havde staaet i Forbindelse med mig. »Nej«. »Jo«, han havde for et halvt Aars Tid siden skrevet og modtaget et Brev fra mig. »Ja ganske rigtigt, han havde spurgt mig

om en Købmands Solvens i Nordborg, og derpaa havde jeg givet ham Svar. Det næste Spørgsmaal var, om han var Medlem af Flensborg Borgerforening. »Nej«! Ja, han var da kommen der? Ja, han havde været der en Gang sammen med en god Ven, efter et Møde, men kun opholdt sig der en halv Time. Disse Forbrydelser syntes dog at byde et for ringe Grundlag til at anholde ham, og han frigaves. Dette er det eneste Eksempel man har hørt omtalt, at der er afholdt Forhør. De andre er alle holdt fast og holdt indelukkede, mange paa meget daarlige Vilkaar i Begyndelsen og ved Arrestationen, uden at der har været Tale om Dokumentation eller Forhør.

Den 18., Tirsdag: I Dag er Vejret fortrinligt Høstvejr. Ingen Dug, ordentlig Vind, klar Himmel. Man hører her, hvor vi er, Damptærskeværkerne brumme paa Sundved. En lykkelig Høsttid imod hvad det vilde have været med daarligt Vejr. Fru Dyrlæge Petersen fra Guderup henvende sig i Gaar efter Besøgstiden her til Landraaden, for at anmode om sin Mands Frigivelse. Landraaden sagde, at det var Militærmyndighedernes Sag at frigive. Hvis han vilde tage Affære, vilde det være i Modstrid med højere Ordre. Han hverken kunde eller vilde tage Affære. Han raadede hende til at nøjes med et Andragende om Orlov, enten til Kommandanten eller til, hellere endnu, Generalkommandoen i Altona. Altsaa i fuldkommen Modstrid med det Militærmyndighederne gennem deres Talerør her paa Pladsen lader publicere. En Drogist, Schiøtt-Madsen, som bestyrede en Materialhandel her i Byen og havde Andel i den, fik i Dag af sin Principal fra Flensborg at vide, at han vilde blive udvist, naar han slap ud af Fangenskabet her. Principalen havde saa betalt hans Andel i Forretningen ind paa Folkebanken, og meddelte nu Schiøtt-Madsen, at han samtidig maatte betragte sig som afskediget fra hans Forretning. Sch.-M. gik efter den Besked grædende omkring paa Pladsen. Rygtet om snarlig Løsladelse, som lanceredes i Gaar, synes i Dag frit opfundet, og vinder ikke den mindste Tiltro.

Den 19., Onsdag: Vejret paany fortrinligt. I Nat Kl. 1 rejste Nikolaj hjem. Han har fri til i Aften Kl. 9. Herefter kan der ikke gives et helt Dogn eller mere ad Gangen.

I Øjeblikket er de forskellige Amtsforstandere repr. som følgende:

Klinker, Nordborg, 5 Sogne og Nordborg, 3 Mand.
Andersen, Bagmose, 1 Mand.
Avgustenborg, 1 Mand.
P. Kjer, 8 Sogne, 31 Mand.
Sonderborg By, 11 Mand.
Paulsen, Egernsund, 2 Mand.
H. Hansen, Midtskov, 4 Mand.
Disse Tal gælder for i Dag den 19. Avgust.

Kl. 9 fik Jørgen Hansen Bud, at han kunde gaa hjem. Nej, det viste sig at være urigtigt. Han havde som Følge af, at han var forkølet klaget over Træk. Og for at gøre Stuerne mere luftige, foretoges der en større Ud- og Omflytning. Vor Stue, Nr. 121 med Plads til 40, bliver herefter kun beboet af 12, Nr. 122, var Stue med Plads til 24, faar kun ti Beboere. Den lille Stue med Plads for 4, bliver herefter optaget af dem, som ikke kan taale Træk. J. C. Hansen, Chr. Hansen og jeg, som herefter skulde have været henne paa en anden Stue, byttede med andre, der skulde have været her, saa vi kan blive boende, hvad vi er glade for. Vor Stue har nu følgende Beboere: Nicolaj Frederiksen, Peter Grau, Chr. Hansen, Peter Kaad, Hans Nielsen, M. P. Nielsen, N. Kr. Nielsen, Dr. Sarauw og A. Svensson.

Vinden er gaaet vestlig, imod Solen, men Barometret, som Jørgen Zachariassen har faaet hertil, er endnu ikke dalet nævneværdigt. I Dag er Stemningen saa temmelig trykket. Den nye Ordning med den ligelige Fordeling paa Stuerne tegner til længere Ophold, og Tingene er efterhaanden gennemdroftede, saa at Talen slipper mere og mere op. Opholdet bliver efter alt at domme lagt til Rette som en Slags Ydmygelse, og maaske først og fremmest som en økonomisk Aareladning. Godt endnu,

at Vejret ikke laver Forhindringer. Hvorledes mon det gaar hjemme, og hvorvidt mon det er med Høsten? Bjerget — mon de kan gøre det Kunststykke, at faa den vanskelige Hvede mejet uden større Uheld? Og mon al Sæden kan rummes indenfor? Og hvorledes bliver saa Foldudbyttet? Hveden næppe saa god, men den øvrige Sæd?

Den 20. I Dag Graavejr. Kl. 7½ Smaaregn, trods opgaaende Barometer. Gid det intet maa betyde. Nicolaj kom i Gaar med mange Hilsner hjemmefra. Alt stod vel til der. De var ved at kore Hvede ind og at mejе paa Bjerget. Dyrlæge Petersen, som en Gang er blevet skuffet, med en Frigivelse, der gjaldt hans Fader, i Stedet for ham selv, havde fra i Nat Kl. 12 faaet Tilladelse til at rejse hjem for et Døgn. Da han Kl. 12 meldte sig paa Vagten sammen med J. Bertelsen, fik han at vide at han ikke kunde faa Lov til at rejse bort. Hr. la Motte skulde i Dag give ham nærmere Besked. Hvad saa det betyder? I Morgenstunden fortæller Vagten, at Jylland er bleven besat af tyske Tropper. Det maa vel være for at hindre et Landgangsforsøg af Englændere, som kunde tilsigte at gaa over Esbjerg, imod Kieler-Kanalen, eller i hvert Fald for at binde en Del Tropper til Slesvig. Fra Krigsskuepladsen er det i Øst og Vest sparsomt med Efterretninger. Havblik før Stormen. De Sammenstød, der hidtil har været, har jo ingen afgørende Betydning haft. Heller ikke til Sos foregaar der noget, som vækker særlig Opmærksomhed; ogsaa der forberedes sikkert store Ting. Grufuldt maa det blive, naar det gaar løs overalt, og langvarigt vil det vist blive. Med Fattigdom og Nød i Følge.

I Gaar talte jeg med Krentzen, Hjortspring; han er kommen hertil sammen med Duus, Lysholm, og de 60 fra Kappel som ankom i Lørdags.

Den 20. I Dag var Marie og Inga herude. Da jeg var hjemme, sagde jeg til dem, at hvis det gav Regn i Nat, imellem Onsdag og Torsdag maatte de komme herind i Dag. De kom hertil med et af de tre Tog, der nu gaar daglig imellem Nordborg og Sønderborg Kl. 8,04. Men det maatte vente til Kl. var ti. Lige før deres Ankomst, kom

de tre danske Undersaatter, Skipper, Hogh og Matzen ud til Friheden, men maatte samtidig forlade Landet saalænge Krigen varede. Marie og Inga kom med Blomster, hvoraf vi hele Tiden har et Flor i vort Vindue, og med nogle Fødevarer. De var meget søde at have her, og de bragte meget Nyt hjemmefra. Østermarken er nu tomt undtagen Rivning, og de har begyndt at kore ind fra Assensmose. Det gaar jævnt godt altsammen. Ada, Ottilie og Emma skokker i Assensmose, og Andr. Nicolajsen mejer paa Bjerget, der er meget vanskelig at meje. Tillige er Toppen daarlig, saa den vil kun give et meget ringe Udbytte. Vejret, som var mørkt og graa i Morges, er nu godt, og det er meget fornøjeligt at have de to Smaapiger med, som alle synes godt om. Kl. 11¾ drog de atter afsted. I Dag fortæller Rygtet, at 30,000 Franskmænd er bleven taget til Fange, at Tyskerne nu er rykket ind i Jylland, og at der nu er 150,000 Mand der, andre siger, at der er 60,000 Mand ved Grænsen, at man i Nordslesvig har Indkvartering op til 60 Mand i en Bondegaard, at der kommer 700 Fanger her til Sønderborg paa Søndag eller Lørdag, og at Garnisonen derfor skal forstærkes med 150 Mand. Alt sammen løse og vist uvederhæftige Rygter. Tillige fortælles, at nu faar ingen af os Lov til at rejse hjem paa Orlov. Og Chr. Hansen fortæller, at M. P. Nielsen holder det gaaende med Iltelegrammer imellem Aabenraa og Berlin, og at der kun sidder en eneste Mand arresteret i Berlin. Hvis blot Myndighederne vil beholde os nogle Dage for de giver os fri, mener M. P. Nielsen, at de vil faa en Henstilling fra Berlin om øjeblikkelig at gøre »Fejltagelse« god igen ved at lade os gaa vor Vej. Nu faar vi se, det var jo en god Løsning. Tillige fortæller Rygtet, at Dr. la Motte er meget ked af sin Plads som Fangevogter. At hans Svoger er skudt, og at hans Svigerfader, som har Ejendomme i Rusland, er bleven fængslet der og ført til Siribien. Løse og dumme Rygter selvfølgeligt, som alligevel, som de mest urimelige og sindssvage Rygter, tros.

Trods højt Barometer ser det ud til Regn. Godt, at vi i Aftes kun havde 4 Tønder Land tilbage at meje, og

ialt 12 Tønder Land og Rivning at kore ind. Humøret er lidt svingende. Det synes at bekræftes, at der virkelig skal komme fangne Russere hertil. Kommandanten Dr. la Motte har faaet Telegram om at holde alt beredt til deres Modtagelse. De skal interneres i Dybboludstillingens Bygning og i Tojhuset her i Byen. I Dag melder Bladene, at Japan har stillet Tyskland et Ultimatum m. H. t. Kiautschau. Paa den anden Side skal Balkanstaterne paatænke Forbund med Rusland. Krigen synes altsaa at gribe mere og mere om sig, og hvor længe vil vel Skandinavien holde sig nevtralt? Amerika skal staa velvillig overfor England, men hvor maa en Krig ikke gribe frygteligt lammende ind i alle Forhold. Smør og Svin kan endnu eksporteres, ellers Stilstand i al Handel og Vandel, og hvornaar kommer den Prisstigning, som man ventede? I Dag er det tre Uger siden vi begyndte Hosten. En Uge til, og den vilde være brillant tilendebragt, hvis Vejret vilde holde.

Den 21. Avgust: I Dag er en hel Del her paa Stuen forkolede. Sarauw og Nikolaj i særlig Grad. Sarauw har derfor dekreteret, at ingen af dem, som besoger os, har Lov til at ryge herinde, og vi andre har vedtaget dette Paabud énstemmigt under stærk og forbitret Protest fra de Besogendes Side. Der var nogle Dage, da vi ikke kunde sidde her for lutter Snyltegæster, da de sad og spillede Kort, naar vi andre var gaaet i Seng. Hyggen af vor Stue har fristet for meget, men nu vil vi være Herrer i vort eget Hus.

Da Lojtnant Schmidt kom som for sædvanlig at aabne Doren og sporge: »Alles gesund!«, lød Svaret: »Vi trænger til et varmt Bad«. Ja, det kan jeg vist ikke skaffe dem«. »Ja, hvorledes er det med det Badeværelse?« »Det er benyttet til Pulterkammer, saa der vilde det vist ikke være behagelig at rense sig. Manden er bleven mere og mere rimelig, som Tiden der gaar, saa nu foles hans Overlegenhed ikke mere saa meget.

I Dag, da vi er ude at gaa Tur, meddeltes det os, at for Fremtiden skulde hver Orlovsansøgning sendes til

Generalkommandoen i Altona, det samme gælder, naar nogen vil helt frigives. De civile Myndigheder har dermed intet at gøre, alt skal bestemmes af Generalkommandoen. Hvem der har Sønner eller nære Slægtninge indkaldt, eller kan foregive, at deres Forretning lider ved den tvungne Indespærring her, har mest Udsigt til at faa deres Andragende bevilliget.

Kl. 1 saa vi alle paa Solen, der var meget formørket, saa der kun var halvt Dagslys. Formørkelsen var paa sit højeste, da Kl. var 1¼. Himlen var skyfri, saa det hele var godt at iagttage.

Nu droftes det ivrigt, om man skal skrive Andragende til Generalkommandoen eller ej. Philipsen, der begyndte ved P. Kjer og gik videre til Landraad Schønberg, er ivrig efter at prove den nye Vej, for at faa sin »Ret«.

Det er Skade, at man ikke kan skrive Breve til gode Venner herfra. Det vilde naturligvis være f. Eks. O. Th. Krarup, kært at høre lidt nærmere om vore øjeblikkelige og personlige Forhold, og andre med ham. Og meget interessant vilder det være at høre noget fra dem og deres Formodninger, men det er forebøbigt forbunden med mange Vanskeligheder og nogen Usikkerhed. Morsomt vilde det være, om man kunde faa »Nationaltidende« lagt tilside, til Forholdene tillader at sende den paany, eller indtil Krigen er over. Hvor dog alle de Aviser bliver af, som vel endnu gaar over Grænsen hertil; herfra kommer ingen Aviser nordpaa. De er jo forlængst forbudte allesammen.

Om Eftermiddagen kom Gdjr. Jakob Kryhlmand fra Lysabild hertil, ført af Gendarm Engel fra Skovby. Han indlogeredes paa Stue Nr. 123. Efter Sigende havde har »sagt for meget«, det var hans Forbrydelse.

Vi er enige om at afvente H. P. Hanssens Aktion, før vi gør noget. Om Aftenen Klokken 8½ bliver der ophængt Telegrammer i Byen om et fransk Nederlag. Tyskerne skulde have taget 150,000 Mand til Fange. Senere forlod det, at der havde staaet et stort Slag ved, eller lige ved Metz, og at Slaget havde været haardt og langvarigt. Det gav en vaagen Nat for nogle af os.

Lørdag den 22. August. I Morgenstunden hedder det, at Franskmændene har forsøgt at storme Metz, men er slaaet tilbage med uhyre Tab. At Tyskerne er gaaet frem over hele Linjen — de besatte i Gaar Bryssel — og nu har jaget Fjenden ud af Landet overalt. Der har været stor Uro og Jubel over Sønderborg i Nat, over den store Sejr.

Da vi kom ned paa Pladsen, i Dag fra Kl. 8½ til 10½, begyndte Flagene at gaa til Vejrs i Byen, paa Landraadsboligen, paa Dampskibspavillonen, paa »Rondeel«, paa »Alssund«, paa »Alhambra« og en Del Steder ved Havnen. Man siger nu 10,000 fangne Franskmænd, en Del Kanoner — (80) — og Franskmændene drevne paa Flugt, men Slaget endnu i fuld Gang.

Vejret er straalende og varmt men lidt vigende Barometer trods nordvestlig Brise, næppe nok til at udfolde Flagene.

Kl. 11 faar Chr. Hansen gennem sin Hustru et Brev fra Hans Peter, hvori han skriver at blot vi faar Lov til at sidde her en Dags Tid eller to endnu, vil Losladelsen ske med et Knald.

Skulde virkelig den Vej til Ansøgning om Frihed, som saa indtrængende anvistes os i Gaar, hvem der havde Sønner eller Brødre eller Svogre eller andre Slægtninge, de hvis Forretning led for meget ved vor Indespærring osv — være en lille Fælde, for at faa os til at krybe til Korset med ydmyg Bøn om gunstfuld Losladelse? Der er Tegn, som kunde tyde derpaa. Det vilde jo være en trist Udgang for de Herrer smaa Magthavere, som nu i 3 Uger har solet sig i deres Vælde og Ærværdighed. Og det vilde betyde bedre Kaar for os, i den nærmest kommende Tid, end vi ellers kunde have ventet.

P. Andresens Søn, som efter 5 Dages Cykleridt kom hertil i Formiddags fra Saksen, fortæller, at da han for tre Dage siden sad i en Kro langt syd paa, hørte han, at Tyskerne havde tabt 80–90,000 Mand foran Belfort, som de havde forsøgt at indtage eller overrumple. Vel ogsaa et lognagtig Rygte. Nu flages ogsaa her paa Ka-

sernen, saa en større Sejr maa man mene at have vundet i de sidste Dage, hvor stor, vil vel snart erfares. Beretningerne har jo lydt paa, at deres Opmarche er lykkedes fuldkommen, og at der snart vil komme gode og glade Beretninger fra Krigskuepladsen. I Morgen er Fristen udløben, som er sat for Japans Ultimatum. I Dag er det 14 Dage siden vi kom her til Slottet. Pladsen, som laa i et Udrydde, da vi kom, begynder nu at faa Skik. Men Planen er daarligt lagt, thi der vil ude paa Gangstierne blive solet om Vinteren, og støvet om Sommeren. Fylde Trappegange og Korridorer med Støv, og med Smuds.

Mens vi spiste til Middag, kaldtes vi alle hen til Vagtstuen, for at oplyse, hvor vi er født. Vi maa nu efterhaanden være saa vidt rubriceret og stedfæstet i alt, hvad vort Signalement vedrører, at vi snart maa være modne til Frigivelse.

Barometret falder lidt. Luften er meget lun, og skønt Vinden er nordlig ser det (Kl. 4) meget ud til Torden. Gud være lovet, at det har holdt godt Vejr saa længe. Nu er de maaske færdig med at høste hjemme, og maaske de har begyndt at køre ind af den meget daarlige Hvede paa Bjerget. For tre Uger siden slog vi om Eftermiddagen Hul i Hveden paa Banhøj, og begyndte at meje der med Selvbinder. Da kunde man næppe tro, at Høsten tre Uger efter kunde være saa nær færdig. Ialt har vi nu arbejdet ved Høsten i 21 Dage, og maaske de har den meste Rivning inde ogsaa — uden mig en hel Høst og saa overmaade svær Lejsæd overalt, Bjerget endda helt umuligt at have med at skaffe. Indtil i Torsdags er det gaaet uden ret megen Uheld med Binderne, maaske der er ikke meget at gøre i Orden ved dem, naar denne Høst er sluttet. Ja, hvor har alt og alle Forhold ændret sig i de sidste tre Uger. I Dag er det jo 3 Uger siden Misse og Inga kom hjem fra Hejls. Og hvad det allerede har kostet Land og Rige, og den enkelte af Gods og Blod. Bladet i Aften fortæller om Slaget ved Metz. Fra Metz til Vogeserne i en Udstrækning af 10 danske Mil har Valpladsen strakt sig. 8 franske

Armékorps, »Tyskere af alle Stammer« har deltaget i det frygtelige Slag, der drev Franskmændene »tilbage over hele Linjen« saa det »udartede til Flugt«. 10,000 Fanger, over 50 Kanoner. Ikke saa stort endda, hvor det meste af en Million Mand staar imod hinanden. Slaget synes efter den knappe Meddelelse at domme, at have staaet paa tyske Grund. Kejserens Telegram til hans Datter er ikke overstrømmende af Sejrsjubel, men roligt holdt.

Vejret er i Aften paany tryggere. Det tegner ikke til Forandring, som det kunde se ud til. Da jeg Kl. 7 skulde ned ad Trappen, løb jeg paa Underofficer, Gæstgiver Petersen fra Guderup og Madsen fra Amerika. Jeg hilste flygtigt, da han ikke gjorte Mine til Ophold. Da jeg lidt efter gik ind ad Døren fra Gaardspladsen kom Petersen og Madsen netop ned og vilde ile videre. Madsen var temmelig tam og faamælt, og endda lidt beklemt ved at maatte tale med mig om den amerikanske Krydser, der skulde hente dem, og hvortil han intet videre havde hørt. »Maaske vi slet ikke rejser hjem foreløbig« sagde han, »vi har det jo godt hvor vi er«. Vi talte ogsaa om Hosten. Hvor var han nervøs. En tarvelig og krysteragtig Person syntes han at være. Vore tyske Vagtkommandører og Løjtnant Schmidt synes betydelig mere indladende end denne Slægtning, der vilde være kneben ud uden at hilse paa mig og selvfølgelig godt vidste, at jeg var der. De første Underofficererne, taler hver og en, trods Forbud, Dansk med os, baade nede paa Pladsen og i Vagtstuen. En Undtagelse herfra har alene Underofficer Johannsen gjort. Han var ikke af dem, man uden videre begejstres for, dertil var hele hans Optræden alt andet end skikket.

Madsen var et opbyggeligt Billede paa amerikansk Selvhævdelse og Uforfærdethed. Netop i ens øjeblikkelige Stilling forstaar man at værdsætte »Mandighed«. Madsen fandt ikke Anledning til et Spørgsmaal om, hvorledes Tiden gik, hvorledes det var hjemme under min Farværelse eller saadant stats- og personfarligt Stof. Jeg haaber, at han for Fremtiden vil gøre mig den

Tjeneste at renoncere paa min Gæstfrihed, og henvende sig til mere ufarlige Individer.

Jeg har omtalt, at Murene paa Slottet ud imod Sundet var 2 Alen tykke. Paa Nordsiden, ud imod den gamle Frederik VII Bro, der nu ligger ved Kappel, er Murene rigelig tre Alen tykke.

Der er i Aften ingen Supplementer til Sejren i Gaar — vel den 20. Avgust. Er det kun paa et enkelt Sted af Slagmarken, hvor »Sejren« har været afgorende eller var Flugten almindelig? Det nærmere maa afventes. Men efter Opgivelserne at domme, maa de Troppemasser, som har været i Ilden paa begge Sider have været saa store som det samlede Mandskab, der baade fra fransk og tysk Side var med i 1870—71.

Vi har nu faaet vor Stue i rigtig pæn Orden. Altid godt udfejet. De store Vinduer aabne baade Nat og Dag, — trods Forkolelse hos nogle af Beboerne, for Øjeblikket Sarauw, Nikolaj og Chr. Hanssen — saa Luften er hele Tiden god og frisk. Og i Gaar fik vi nogle Koste til Stuerne, saa nu kan vi feje ud om Morgenen, uden at støve stærkt. I Anledning af de nye Koste fejede vi i Morges hele Gangen fra Ende til anden. Dette er anden Gang, siden vi for fjorten Dage kom hertil, og de trængte saa sandelig dertil. Dagen igennem spilles der, navnlig af N. Kr. Nielsen, M. P. Nielsen og J. Berthelsen, Skat. De Herrer er overmaade dygtige dertil, og er saare fornojelige at se til og høre paa. Et Par Gange har vi, med Chr. Hanssen som Læremester, gjort Forsog paa at lære Lhombre. Det er ikke bleven til ret meget, thi Chr. Hanssen hører ikke til de taalmodige og langmodige Læremestre, og kan desuden ikke siges at være egentlig Mester i Kunsten.

Søndag den 23. Avgust. I Dag udløber Fristen for Japans Ultimatum. Vejret er straalende. En lille Tordenbyge Klokken 5 har renset Luften. Humoret er i de sidste Dage, trods alt, lidt højere. Talen paa Stuen gaar højt og klangfuldt, i en meget lys Tonart. Saa mange frygtelige Brandere oplever man ikke mere i sit Liv. Navnlig fra Kl. 9 til 10½,

naar vi er gaaet i Seng, runger Latteren igennem Stuen, og Kl. 5 om Morgenen er Freden paany forbi. Disciplinen er efterhaanden bleven lidt mere slappet. Op- og Nedgang overvaages ikke mere saa strengt som i Begyndelsen, og Mandskabet har ikke mere nogen Sky for at tale med os. Latterligt ogsaa, da det er hjemlige Folk allesammen.

I Dag er der ingen Flag ude. Sejren er ikke bleven kommenteret eller afrundet med nye Telegrammer; eller mon de kan komme endnu? Der kunde tiltrænges Forklaring af det ene og det andet, thi det er klart, at en Valplads paa 10 Mils Længde og med henved en Million Kombattanter maa byde paa vekslende Held og forskelligartede Resultater.

De Herrer Nielsen og Jørgen Berthelsen har allerede fra Kl. 7 af Skatspillet i fuld Gang. De er ved at blive forfalden dertil, meget dygtige, som de er alle tre.

Philipsen fik i Gaar Brev fra Landraaden som Svar paa sin »gehorsamste Gesuch«, hvori tilraades at henvende sig til Generalkommando i Altona, da alene den er »zuständig«.

Imorgen Kl. 8½ kom Løjtnant Schmidt med Bud, at ingen i Fremtiden maatte komme i Besøg. Mandags- og Torsdagsmodtagelserne faldt bort. Kun til Kirke Søndag Eftermiddag kunde der komme nogen. Nej, heller ikke deltage i Gudstjenesten maatte de. Jeg telegraferede da til Ada, at de ikke skulde komme foreløbig, da det vist var en forgæves Rejse.

Antagelig er dette Forbud en Følge af de faa Ansøgninger, som er afsendt herfra om snarlig Frigivelse. Sagen synes at forværres og at trække i Langdrag, om en eller anden skulde have betroet en eller anden af Vagtmandskabet, at vi ikke vil ansøge, da vi ikke er os bevidst at have foretaget noget mod den prøjsiske Stat etc.

Dr. la Motte skal have sagt, at efter en prøjsisk Sejr skulde vi have mere Udsigt til at komme ud. — Skulde den sidste Sejr ved Metz ikke have været uomtvistelig eller afgørende? Har de mon beordret Flagning for tidligt? Telegrammerne tydede jo paa Sejr, de trængte jo

kun til Stadfæstelse, for at være afgørende; har det noget at betyde, at de er udeblevne? Vi er saa temmelig prisgivne Magthaverne, baade m. H. t. Behandling og Efterretninger saavel gennem Aviser, som ad privat Vej. Det synes, som om Brevkortene kommer for uregelmæssig til, at der ikke skulde være en Del Kludder derved.

I Dag er det Søndag, men det er ikke saa megen fredelig Søndagsstemning tilhuse, som der kunde være. Forbudet imod Besøg har fremkaldt en Del Bitterhed, som gør sig gældende overalt. Sidste Søndag var ulige fornøjeligere i Hjemmet, skønt det var i Visheden om, at den Glæde snart var forbi. Hvorledes mon Fader har det? Han var sløj og ringe, og saa meget ældet ud. De sidste tre Uger har selvfølgelig taget haardt paa ham, saavel som paa alle, men dog især paa ham.

Trods sydvestlig Brise er Barometret opadgaaende. Den herligste Høsttid man vel kan tænke sig. Stadigt Vejr hver Dag, aldrig trykkende Varme, aldrig Storm, godt baade for Høstning og Indkørsel. Det bedste Høstvejr jeg nogen Sinde har oplevet. Man kan ikke sige »arbejdet med i«, thi jeg har jo med Undtagelse af de første fire Høstdage siddet, uden at kunne hjælpe med Daad, næppe nok med Raad. De forkolede er ved at hale sig lidt, selv Dr.Sarauw er i Dag næppe saa medtaget som forud.

Fra i Dag, Søndag den 23., bestiller vi herefter kun en Portion Middagsmad 5 Gange ugentlig, som Sarauw og jeg saa agter at dele, hvis Værten vil gaa ind derpaa, hvad vel kan være tvivlsomt. Derved kommer Middagsmaden os paa hver 5 Mark ugentlig, hvilket er fuldt op. Den tørre Kost sørger vi jo selv for, Hvede- og Rugbrød, Smør og Paalæg, og hvad vi ellers har Brug for, Øl, Tændstikker, Tobak osv. Derimod faar vi to Gange daglig alt for rigeligt af tynd Kaffe udleveret, saa meget, at vi endogsaa kan bruge deraf til at vaske op i.

Til Middag fik jeg et Kort fra Ada. Høsten maa nu være tilende, undtagen nogle Læs Hvede med Snærre i, der er meget grøn og egentlig ingen Ting værd. Hvor

har det dog gaaet godt og lykkeligt med denne store vanskelige Høst. Og saa ondt det saa ud de to første Døgn efter min Arrestation. Saa daarligt kan det tegne, og saa lykkeligt kan det altsammen falde ud. Det er i Dag det mest henrivende Vejr, men dem har vi jo mange af i denne Tid. Kun er det som Søndag betragtet ikke meget afvekslende fra den sædvanlige Ensformighed. At Besøget, som mange ventede, bliver forhindret, er enten en lille Hævnakt, eller det anses overflødigt, da vi dog en af Dagene maa komme ud alle sammen; hvilket er nu det rette? Det første holder sikkert i hvert Fald Stik.

Kl. 2½ kom paany anden Gang en Damper, »Hejmdal«, fuldt lastet med Heste, vel danske, her forbi og lagte til ved Broen. Mon det er saaledes, at Danmark trods sin Nevtralitet kan forsyne Tyskland med baade Heste, — denne Gang 45, — Kvæg, Svin, Smør og Æg. Det Tyskland, som før med Told og Indførselsforbud spærrede for alt fra Danmark, mens England gav fri Indførsel. Kan det nu ikke sikre Forbindelsen med sin Producent, trods sin stærke Flaade? Der er mange Tig stillet paa Hovedet i denne Tid.

Kl. 4½ Søndag kaldtes vi ind paa Gangen for at faa følgende Tilføjelse til Morgenens Skærpelser. I Fremtiden maa ingen Private faa Mad fra Byen. Maden skal tages fra et enkelt Hotel, som vi selv kan bestemme, fra deres egen Familie kan ingen faa Mad. Besøgstiden Mandag og Torsdag er afskaffede, og heller ikke om Søndagen tillades det Damer eller Slægtninge at komme herind. Nu viste det sig, da vi kom ud i Haven, at Damer og Slægtninge kunde fra den anden Side Plankeværket rundt om Pladsen tale med deres Paarørende hver fra sin Side. Dette skete med Vagtmandskabets, incl. Løjtnant Schmidts fulde Billigelse.

Kl. 5 gik Flaget tilvejrs paa Kasernen, efter Sigende, fordi der var taget 800 russiske Fanger.

Rygtet melder nu, at en Regeringsudsending er undervejs fra Berlin, for at undersøge vore Forhold, at vor Fastholdelse uden forudgaaende Mistanke om Forbindelse med Fjenden osv. er helt ulovlig, og at der snart vil ske

Frigivelse af os alle. Tillige, at H. P. Hanssen er rejst til Berlin, og at han har godt Haab om at faa Sagen fuldkommen ordnet snarest muligt. Tillige siger Rygtet, at de Haderslever er paa Vej fra Rygen, mens de Arresterede fra Flensborg er paa Vej til Rygen. Frem og tilbage. Tillige siger Rygtet, at der drages Tropper herfra nedad til den franske Grænse, at Jernbanen fra Flensborg til Hamborg i de nærmeste Dage er helt stoppet for Rejsende, Gods osv. At Danmark har Tropper til Bevogtning af Jyllands Vestkyst, og at Garnisonen fra Randers holder Esbjerg besat for at forebygge en engelsk Landgang. Rygter nok. Dagen har for saavidt været bevæget nok, om end den ikke bød noget stort Program. De civile Myndigheder synes at have skubbet alt over paa Militærmyndighederne, og selvfølgelig foretager disse, som ingen Besked véd, sig ikke disse Smaaindskrænkninger i vor Behandling uden Information fra de civile Storheder her fra Egnen. Det er alligevel dem, som beholder Ære og Ansvar.

Mandag den 24. Graavejr, men højt Barometer, sydvestlig Brise, men vist ikke Udsigt til Regn. Jørgen Grau fra Melsmark, som i Dag er »Kalfakter«, — bringer hvad vi trænger til fra Byen op paa Stuen — fortæller, at der kommer 120 Mand mere her til Slottet, og 700 russiske Fanger; det gamle Rygte; og at vi skal til Rygen en af Dagene (maaske aflose de Haderslever der, som ifølge Rygter er paa Vejen hjem derfra).

De Forkolede er snart i Form paany, heldigvis, thi de var meget vanskelige at have med at gøre nogle Dage, baade for os saavel som for Vagtmandskabet og Løjtnant Schmidt.

Blandt de nyankomne Forstærkningsmænd bemærkes i Dag Lærer Moldt fra Nordborg. Han vil ikke komme til at afgive nogen afskrækkende Kriger.

Mon Sejren fra den 20. skulde blive kommenteret og afrundet i Dag. Der maa jo være sket mere i dette Millionsammenstød, end den knappe Oplysning Avisen gav med det kortfattede Telegram. Jeg gad se Beretningen i franske og engelske Blade.

I Dag Formiddags gav det den Besked, o, glade Ubestemmelighed, at man endnu kunde vedblive med at faa Mad hjemmefra. Tillige, at de, som fik Mad fra Kasernen, maatte betale deres Middagsmad med 60 Pg. daglig. Rugbrød kunde vi faa udleveret, 6 Pund Rugbrød til 80 Penning pr. Brød. Hvis nogen ikke havde Raad til at betale Kasernemiddagen selv, vilde Pengene blive indtrevne ad Tvangsvejen event. fra Kommunen.

Kl. 9½. Nyt Bud, at Besøgende godt kunde komme her enkeltvis, kun ikke i Flok. Sendte saa for 4. Gang i disse Dage Besked hjem med Forklaring frem og tilbage.

Kl. 9¾ Bud om Sejre baade i Øst og Vest. Mange Fanger i Øst (8000) i Vest 150 Kanoner og Tilbagegang af Franskmændene fra Lothringen og Øvre-Elsas. Paany Flag over hele Byen.

Kl. 9¾ glider Marinedamperen »Prinz Adalbert« forbi Slottet med Marinere om Bord, der højt synger »Es braust ein Ruf wie Donnerhall.«

Tyskland klarer sig godt, baade i Øst og Vest. »En Tredjedel af den franske Hær paa Flugt«, »den belgiske Kongefamilie har forladt Belgien«, »Jubel i Berlin og Wien«. Var det ikke at vente forud? Et Land hvor a l t tages saa alvorligt og med saa stor Fasthed og Præcision, som har med militære og offentlige Ting at gøre. Hvor a l t, hvad der vedrører Militær og Flaade, a l t Forsvar staar over alle andre Begreber, det Land maa vel være forberedt paa at hævde sin Plads og afværge alle Angreb.

I Dag som i Gaar stod vi og de, som vilde besøge deres Frænder paa hver sin Side af Plankeværket og talte sammen de to Timer vi var nede. Der udvekledes Pakker, Kurve med Fødevarer og mere som før, kun med Plankeværket imellem. Det er ikke Lojtnant Schmidts Værk, han er saa forekommende og elskværdig som tænkes kan, det er Landraad S c h ø n b e r g og hans hjemlige Ministerium, som dirigerer denne nye Forholdsregel med Generalkommandoen i Altona som paastaaet Ophavsmand. Ordren lyder paa, at i Fremtiden kan Paarøren-

de tale med os i Vagten, men ikke besøge os i nogen Modtagelsestid. Med Maden synes det at kunne vedblive at gaa som hidtil. Nikolaj Nikolajsen og Vilhelm Christiansen, som jeg talte med, har været paa Vagt ved Fyrtaarnet i 6 Dage, 2 Timers Vagt, 6 Timers Frihed, de har derved faaet deres Høst godt af Vejen. Desværre hører man alle Vegne fra, at Sæden i Aar giver alt forlidt.

Smør kan ikke sendes bort, nu i fire Uger, Svin og Køer ej heller. Alt ser økonomisk taget elendigt ud. Haarde og dybt alvorlige Tider for os alle. I Dag talte jeg igennem Gitteret med Otsen fra Nordborg. Han sagde, at mit Telegram havde gjort dem urolige i Gaar. Forhaabentlig har mit Kort i Dag til Morgen beroliget dem. I Morgen maa de jo faa et Kort fra mig.

I Dag er Møller Jacobsen fra Rode Mølle ved Aabenraa vor Vagtkommandør. At han ikke er indespærret her, men bevogter os, er et af de grinagtigste Træk i vor Tid. Kl. 6 kom Aviserne med Bud om nye vældige Sejre for Tyskerne over Franskmænd og Englænderne. De er paa Tilbagetogt over hele Linjen, og standser nu først ved Fæstningslinjen, eller kan den heller ikke staa imod.

Kl. 6½ stod nogle Damer ved Plankeværket. Dr. Sarauw gik ned for at hilse paa dem, da vi troede det var hans Søstre, men inden han kom derned var de borte; saa usikkert er et Møde.

I Aften staar der i Aviserne, at Pol Kommune har givet 1200 Mark til Røde Kors; et klækkeligt Beløb. I Gaarden talte vi med to danske Karle og en dansk Chauffør her fra Byen; de sidder i Militærarresten siden i Torsdags, men paa almindelig Kasernekost. De har intet gjort, men har ingen Papirer. Hvorlænge mon nu de skal vente?

Krigen synes nu i Vest overalt at være ført over paa fransk og belgisk Grund, og Arméen er i Fremrykning overalt.

Aften Kl. 7 kom en Mand op paa Stuen med et Telegram til Grau. Det kunde imidlertid ikke aabnes før

den anden Grau, Jørgen fra Melsmark, var til Stede. En Times Tid senere kom Telegrammet igen op fra Vagtstuen. Jeg var bange for, at det skulde være noget om Fader, men det var i Stedet for den glædelige Nyhed, at vi i Aften faar Fokken hjem. Telegrammet lød »Heute Abend Fock Hurra, Gruss, Ada, Kinder«. Jeg svarede tilbage: »Tak til Eder alle, hjertelig Lykonskning, Peter Grau.« Gud ske Lov at det er dette og ikke andet. Vi drak i Mangel paa andet hver sin halve Flaske Øl for at fejre Festen, og dette Budskab om Hostens lykkelige Afslutning gav et lille Lyspunkt paa denne iøvrigt triste Dag. I Aften Kl. 9 Efterretning, at Russerne var gaaet frem til Insterburg, er bleven slaaede og har tabt 9000 Fanger, hvorefter Tyskerne har trukket sig tilbage. Netop ved denne Tid for tre Uger siden hentede Gendarmen mig fra Pol, — da tænkte jeg, efter at være i Arresten i Nordborg, ikke paa, at vi om tre Uger skulde fejre Høstgilde saaledes. Kan alt endda vendes til det Gode!?

Tirsdag den 25. Avgust. Henrivende, glimrende Vejr, skønt sydlig Vind og vigende Barometer. I Dag er Stemningen bedre end i Gaar. Hvorfor? Der er intet sket som berettiger dertil, men det Tryk der hele Dagen i Gaar laa over Stuen og os alle, er veget. Allerede Kl. 8 kom vi ud paa Pladsen, og blev der i det dejligeVejr i hele to Timer. Jeg bad en Bekendt at lægge et lukket Brev i Postkassen for mig. Det indeholdt saa sandt intet »Forbudt«, men var skrevet paa Dansk til Hjemmet. Der er saa mange specielle Ting, man vanskeligt kan forme paa Tysk, og Visheden, at alt bliver omhyggeligt læst som gaar ud herfra, opfordrer jo ikke til at gaa i Enkeltheder om just hver Ting.

I Dag fortælles, at Russerne i en Styrke af 1½ Million (?) Mand er rykket ind i Østprøjsen og har omringet Konigsberg. Vist en hel Del af en Roverhistorie, som saa mange af de Rygter vi har oplevet.

Forkølelsen paa Stuen er nu omtrent helt overvundet. Kun Chr. Hansen, Norremølle trækker Vejret som en Flodhest, der er ved at drukne, han har foruden alt andet kronisk Forstoppelse i Næsen, saa en Forkølelse

hos ham virker mere imponerende end under almindelige Forhold. Fra Hjemmet gode Breve, som besvaredes. Alt i god Orden. Sarauw fik i Dag Brev fra sin Søster, som meddelte, at Anna først kom Torsdag. Det betyder, at paa Torsdag kommer et aller andet i vort Favør eller hvad? Morsomt, om de snart nødsagedes til at lade os gaa ud i Frihed. Eller gælder det for de »skikkelige« af os, mens de mere fremstaaende faar Lov til at vente en lille Tid endnu inden vor Time slaar? Som altid, man véd intet og spekulerer i saa meget.

Kl. 11½ var Nikolajs Kone her. Hun maatte blive paa Vagtstuen uden at maatte komme her hen paa vort Værelse. Ellers er Underofficeren, Cigarhandler og Borger her i Byen, saare imødekommende. Kathrine var temmelig mellemfornøjet med det hele, hvad der jo ikke var saa sært. Hun fortalte, at ogsaa Smørret fra Pol Mejeri havde været til Flensborg og vende, var kommen tilbage, og nu stod paa Banegaarden her i Byen. Hvis det er sandt, hvad jeg ikke tror, bliver det snart fordærvet. Det burde langt hellere være bleven paa Mejeriet. At Afsætningsforholdene er saa daarlige, gør jo den økonomiske Stilling overmaade megen Skade, og naar kommer heri Udsigt til rolige Forhold? Fr. Bøvadt, med hvem jeg talte i Gaar, klagede over, at han intet havde til sine Svin, ca. 30 Stykker, de tabte nu dagligt, og bort kunde han ikke faa dem. Og desuden mistede han sin Daglon, 100 Mark om Maaneden. Haardt nok!

I Aftes pressede de mig meget til at give ud paa Fokken. Jeg lovede at give Kaffe en Dag, naar Humoret ikke var altfor lavt. Nu skrev jeg til Rondel om 10 Kopper Kaffe med Kager, og bragte det til Vagtstuen. Der var Hr. Bøse Vagtkommandør. Han lovede, at det »sofort« skulde blive »erledigt«. Skade, at han netop i Dag er Kommandør, og ikke naar muligvis Ada og Ottilie kommer. Skulde vi den Dag faa Johannsen til Vagtkommandør, bliver Samtalen ikke meget opbyggelig.

I Dag er Vejret saa varmt og festligt ved sydlig Vind, at man næsten maa tænke paa Torden som Resultat, eller om det endda skulde slide over?

Hr. Bøses Mandskab er civilklædt med hvidt Bind om Armen, og Vagten ved Trappen erklærede, at han ikke kunde forstaa Dansk; mon? Det er ellers ikke Tilfældet. Hr. B. straaler da dobbelt som en Sol imellem de mørkklædte Mænd. Jens Christensen, Bødkeren fra Lavensby, som var her paa Stuen for at besøge sin Svoger, der er sammen med os, fortalte, at de 5 Forter ved Namur var tagne af Tyskerne. De tyske Blade er ellevilde af Jubel. De Resultater, som allerede er naaede, synes store. Moltkes Teori om de starke Bataillioner synes atter trods Front til tre Sider omsat i resultatrig Praksis. Hvor stort er Tabet? Dermed tier man endnu.

Kl. 3½ kom Kaffen fra Rondeel, og blev drukket under Udfoldelsen af megen Festlighed og overdaadigt Humor. Det besluttedes, at de Herrer Landmænd skulde følge det givne Eksempel, endvidere de i Høsten direkte interesserede: Red. Svensson, hvem vi i mange Aar har tilstillet lyriske og sindssvage Høstberetninger, Kornhandler I. C. Hansen, og tilsidst Bankdirektør Nielsen. Dr. Sarauw som Læge, M. P. Nielsen som Købmand og N. Frederiksen som Svineopkøber kunde ikke henføres til de af Høsten direkte afhængige, saa de kunde æske Fritagelse for denne Værtspligt. I Dag var Barberen paa Stuen. Mens Jørgen Berthelsen blev barberet, — han er jo en af de berømte Spillere — spillede Bankdirektør Nielsen hans Kort og betalte med Berthelsen Penge. Den Barbering kostede Jørgen Berthelsen nøjagtig 2,20 Mark. J. B. erklærede, at han i Fremtiden kun vilde barberes en Gang om Ugen.

Kl. 5—6 atter nede i Haven. Vejret er vedvarende fortrinligt, og Udsigten til Torden driver over. I Vest Fremgang: efter Sigende Namur falden. I Øst: Tilbagegang for overlegne russiske Afdelinger. Om Aftenen megen Fornøjelighed paa Stuen. Den er saa højt oppe i Tiden fra 9—10, som paa intet andet Tidspunkt af Dagen. Vendte vor Stue ud imod Byen, i Stedet for ud imod Sundet, vilde Spektaklet forlængst have vakt Forargelse. Nu runger Latteren igennem Slottet, saa Væggene ryster. Om Aftenen kom der Efterretning om østerrigsk Frem-

gang imod Russerne, ellers har Bladene i Dag kun beskæftiget sig med Følgerne af den store Sejr i Vestfrankrig.

Den 26. Ifølge Rygtet skal der være Udsigt til nær Befrielse for os her paa Kasernen (?). Hvor sandt saa Rygtet taler? I Gaar bekendtgortes det, at Skifter, der var bleven taget paany, var i Besiddelse af en Dagbog, fort her under Indespærringen, der anforte forskellige Ting, som helst skulde have været fortiet. Det tilraades at afholde sig fra den Slags. Ved Spadsereturen i Dag meddeltes det os, at da der rækkes os Breve og Sedler igennem Gitteret, blev det for Fremtiden forbudt at gaa i Haven. Vi maatte herefter kun bevæge os i den indelukkede Kasernegaard. Der var sket Anmeldelse af unge Mennesker og Borgere fra Byen, og af dem klaget til Politiforvaltningen, som saa igen havde klaget til Kaptajn la Motte. »Det var muligvis ganske uskyldige Ting vi smuglede igennem, men det kunde ogsaa være mindre uskyldige«. Derfor var Forbudet kommet. Tillige vilde maaske i Fremtiden Madkurvens Indhold blive nærmere undersogt. Foranstaltninger, som just ikke tyder paa snarlig Løsladelse, og som beviser, at Civilforvaltningen endnu har et Ord med i Laget. Barometret er dalet i Nat. Viden er sydlig og varm, men det ser egentlig ikke ud til daarligt Vejr. »Lokal-Anzeiger« anfører at Tysklands Befolkning ikke behover at tabe Hovedet: »I Frederik II. Tid var Russerne langt inde i Landet, mens han slog Franskmændene osv. Saaledes vil det gaa paany, naar vi maa gøre Front imod tre forskellige Sider.«

I Dag var Frøkerne Sarauw med nogle Ting til Dr. Sarauw, men fik ikke talt med ham, og maatte gaa igen, efter at Sagerne var bragt op til ham. Skulde Hans Peters Mission virkelig bære Frugt, maatte det vel snart mærkes, endnu er der dog ingen Tegn som tyder derpaa. Tingene gaar deres fuldstændig vante Gang. Frk. Sarauw talte senere med Dr. Sarauw, efter at have faaet Tilladelse til det af Dr. la Motte.

Kl. 9½ fik jeg et meget kærkomment Kort fra Misse, som jeg besvarede straks. Alt staar vel til i Hjemmet,

Gud ske Lov. Men Far har det ikke saa godt. Gid jeg dog kunde være lidt sammen med ham endnu inden han bliver meget svagere. Tiden skal nok være lang for ham. Kl. 1½ gav det haard Torden og Regn. Mens Tordenen trak op, talte Nicolaj ud af Vinduet ned i Slotshaven med Hans Thomsen fra Sundsmark. Talen førtes med stor Kraft og mange Vittigheder, da Hans Thomsen og Nicolai har været til Manøvre sammen. De talte om Militærliv, om Svin og Kvægpriser. Tilsidst sa'e Hans Thomsen: »Ja, man siger, at Kornet giver ikke meget, hvor de tærsker«. »Ja, og hvor de ikke tærsker, giver det vel slet ingen Ting« sa'e Nicolaj. Da lo vi som aldrig tilforn. Og Hans Thomsen fik saa meget deraf, at han skyndte sig ind i Køkkenet, hvoraf han var kommen. Det tegner alt imens til vedholdende Torden. Fra Syd bliver det ved med at trække for. Blot det ikke vil blive for haardt hjemme, hvor de er bange alle sammen. Ellers vilde Regnen være fortrinligt paa Plads for Pløjningen, nu Høsten er ovre, og Jorden sikkert noget haard. Kom der tilpas Regn nu, vilde Pløjningen saa tidligt paa Aaret kunne gøre fortrinlig Nytte.

Kl. 3½ klarer det op paany. Mens det regnede — vel 2—3 mm, blev Pladsen imellem Kasernen og Sundet reven og Papirstykker fjærnet. Gangen og Trapperne blev fejede, og man kunde se, at Soldaterne pudsede deres Bøsser. Forberedelser til den eller de Kommissærer eller civile, maaske begge Dele, som efter Sigende skal komme i Morgen for at undersøge vor Sag. Om de kommer?, og hvem der kommer ud? Man skal vist ikke tage Sagen alt for fortrøstningsfuldt, thi selv om nogle kommer ud, mon man virkelig skulde være saa »fordomsfri« at lade alle slippe løs? Og hvad kan anføres, for vor Tilbagebeholdelse? Vor Rigsdagsmand har stemt for Krigsbevillingen, vore unge og ældre Mænd er mødt fuldtalligt ved Fanerne, og gør tilfulde deres Pligt, og med Danmark har Tyskland streng Nevtralitet. Hvad kan saa tjene som i mindste Naade berettiget Paaskud til at beholde os?

En ganske dejlig blikstille, lun Aften, men Tiden be-

gynder at blive lang og triviel. Afveksling er der saare lidt af. Foretage sig noget kan man ikke, heller ikke skriftlig, saa det har nogen Skik, og selv Læsning er der ikke meget ved. Det ser vedvarende ud til Torden og Regn, er det den trykkende Luft som giver den trykkede Stemning?

Den 27. Torsdag. Vejret blev dejligt, stjerneklart og blikstille i Nat, er lige saa i Dag. Meget trykkende og Udsigt til Torden. Mon nu Ada og Ottilie skulde komme i Dag? Det var lige saa godt om de ikke kom, der er ikke saa meget ved at tale sammen under Opsyn, skønt der intet er, som ikke enhver kan høre paa. Og hvis de Deputeredes Besøg skulde bære Frugt, saa skulde vi jo ses snart alligevel.

I Dag gik vi i Gaarden fra 8—9. Kl. 9, da vi skulde op, kom Ada og Ottilie netop langs med Plankeværketet. Jeg raabte til dem: »Til Vagtstuen!«, og der gik de hen — ved Vagtstuen ved Indgangen til Slottet. Der var vi saa sammen fuldstændig ugeneret en lille Time. Det var udmærket fornøjeligt at se og tale med dem og høre om Hjemmet, hvor alt staar forholdsvis godt til. Far har det godt paany efter nogle mindre gode Dage. Hvorledes Misse har det, fik jeg slet ikke at vide, men jeg haaber da nogenlunde godt. Nyt er der intet af Vigtighed. Krigens Tryk hviler over alle og lammer alt. Nogen Forretning af nogen Art er der ikke, og det vil komme til at knibe med Penge. Blot nu Sæden vilde give noget ved Tærskningen, men det kan vel desværre blive lidt nok. Ada og Ottelie gik herfra noget før Kl. 10. De skulde spise til Middag hos Tim m, som efter hvad de sagde, var bleven meget gammel og medtaget paa det sidste.

Kl. 2, da jeg saa ud af Vinduet imod Sundet, stod Ellen Witzke neden under. Jeg talte med hende i nogen Tid. Paa Spørgsmaalet: hvorledes har Du det? svarede hun desværre: »Aa, jo ikke saa godt«.

Det er jo meget ondt, da det vist er alvorligt. Johannes Witzke var ogsaa med, de besøgte Kreutzen, hvis Høst Johannes W. nu afslutter, og ham talte vi ogsaa med.

»Det er dejligt Vejr, sa'e jeg, »ja, en dejlig Tid« sa'e Ellen, »naar man er fri«. »Aa, vi har det godt her«, sa'e jeg, »men det er meningsløst, at vi skal vedblive med at sidde her«. »Ja, vi tænker meget paa Jer« sa'e Ellen. De besaa Kirken og Kasernen sammen med Krenzen, saa vi fik Lejlighed til at hilse paa dem og veksle nogle Ord med dem flere Gange. De var fornøjelige at møde, — i Modsætning til Madsen forleden Dag, den Slægtning haaber jeg at blive forskaanet for i Fremtiden. I Dag fortælles, at flere Forter foran og ved Belfort er tagne. Den nye 42 cm Felthaubitz er efter alt at domme ganske ødelæggende for den hidtil som paalidelig antagne Festningssikring. Lüttich, Namur, Belfort, det er jo glimrende Resultater i saa kort Tid — ikke tre Uger efter Krigens Udbrud. Om Aftenen talte Bladene dog ikke om Belfort. Vort Værelse pranger nu i et Blomsterflor som aldrig før. Foruden mange gode Sager som Ottilie og Ada brangte til mig, havde de ogsaa en Mængde dejlige Roser som pynter overmaade og vækker fortjent Opmærksomhed.

Kl. 3½ blev vi kaldt ud fra Stuen for at spadsere en Tur i Haven paany. Løjtnant Schmidt meddelte os, at han havde ladet Kommandanten vide, at Bevægelsen paa den uryddelige, indelukkede Gaardsplads intet Gode førte med sig. Han gav os Tilhold om ikke at nærme os Plankeværket, da vi saa paany løb Fare for at Folk fra Byen vilde denuncere os, fordi vi muligvis gjorde Forsøg paa at udveksle Breve og Billetter, og dette uvægerligt vilde føre til et fornyet Forbud. Meddelelsen modtoges med stor Tilfredshed, og Spadsereturen var meget fornøjeligt i det gode Vejr. Alt i alt en begivenhedsrig Dag — vi vænner os jo til at stille beskedne Krav under de nuværende Forhold. Tillige meddeltes os, at Besøg af Slægtninge, der kom for at omtale private Forhold, kunde modtages ved Anmeldelse paa Vagten eller hos Kommandanten, mens Besøg, der tilsigtede Forretningsaftaler, ikke var tilladt. Som Sarauw sa'e, »der tilsigtes økonomisk at skade os.« Efter Spadsereturen spillede Chr. Hanssen, Svensson, Dr. Sarauw

og jeg Whist, og Svensson og jeg vandt 6 Rubberter i Løbet af 1½ Time. Saadan kan man sidde i uafbrudt Held.

En fornøjelig Oplevelse havde jeg yderligere, idet Vagten bargte mig en Pose udmærkede Druer som Ellen Witzke igennem en Kobmand sendte her ned. Bladene om Aftenen meddelte, at Namur var falden, ligeledes Longwu, et Flankeangreb fra Franskmændene var afslaaet og den lille Krydser »Magdeburg« sprængt i Luften. Alt i alt store Resultater paa en Dag.

Tillige fik jeg Kl. 4 et fornøjeligt Kort fra Ada, som omtalte Brev fra Kabell, og at vi havde haft 263 Læs Sæd og Rivning i alt. Huset var saa fuldt, at de maatte tærske lidt for at faa Plads til Rivningen paa Bjerget. Altsaa mange gode private Efterretninger og Smaaoplevelser paa en Dag. Og straalende varm og stille har Dagen tilmed været. Druerne vakte stor Glæde paa Stuen, saa vidt de naaede, og dejlige var de ogsaa. I det hele taget har vi det i Øjeblikket næsten for rigeligt med Æg, Kød og Polse, røget Aal, Marmelade, Ost, Sukker, Smør, Hvede- og Rudbrød, Æbler og Druer, (og de andre er næsten endnu rigeligere forsynede end vi), saa Nicolaj og jeg har det meget overdaadigt.

Tilpasningsevnen er stor. Jeg hørte netop nu Sarauw sporge: »Har vi mere Kaffe at vaske op i?«. Den gives nemlig saa rigeligt, at der er nok til at vaske op i, vaske Borde med osv.

Til Ministerialudsendingen intet Livstegn endnu.

Fredag den 28. August. I Dag er Vinden ostlig. Koligt Graavejr, opgaaende Barometer. I Aftes gik Talen efter den fornøjelige Dag, saa muntert og højlydt som ingen Sinde.

Man siger, at Statsminister Moltke er Bülow's Stedfortræder, mens Bülow har Ferie; mon han kan gøre noget saa at vi faar Fordel derved? Der mærkedes i Gaar intet ud over det almindelige.

I Dag har vi det solo paa Stuen, hvilket er ganske enestaaende, da vort Værelse ellers er belemret med en Skare Besøgende fra Omverdenen.

I Dag staar der i »Neue Hamburger Zeitung«, at forhenværende Statsminister Moltke er udnævnt til Stedfortræder for v. Bülow, som har faaet Orlov. Og ifølge »Vorwärts« skal denne Forholdsregel hænge sammen med den fejlagtige Danskerpolitik, der for Krigen førte til Rigsdagsmand H. P. Hanssens Arrestation. Dette lyder tillidsvækkende og er forhaabentlig avtentisk.

I Dag som fordum Udgangstid i Kasernehaven — med Vagt fra Kokkenet over til Flagstangen, for at vi ikke skal nærme os det kriminelle Plankeværk.

Hvis »Vorwärts« Udsagn er korrekt, vil vor Frigivelse ske under ganske andre betryggende Forudsætninger end Tilfældet vilde have været frigivne paa en underdanigst Ansøgning. Det er jo da virkelig ikke os, der har forbrudt os. Og det er godt, at der ikke er stillet andre Andragender om Losladelse, end Tilfældet har været. Det foranledige nu, efter at vor første Tillidsmand, som selv har været arresteret, men straks loslades, og som dog for denne »Fejltagelse« fik indtrængende Undskyldning fra Ministerbordet, og senere har kunnet bevæge sig frit, har ført Sagen for dens rette Forum i Berlin, og nu naar det, som man skulde synes, selvfølgelige Resultat: At Førerne for en Befolkning, som i Tysklands Alvorsstund uden Nølen stiller sine Sønner og Brødre i Landsforsvarernes Række, uden at een eneste af de Værnepligtige unddrager sig sit Ansvar, er den aller mest tiltalende Vej, der kunde gaas for at skaffe os vor meget ligefremme statsborgerlige Ret. En Skuffelse vil det berede de smaa Magthavere og brøvtende hjemlige Landsmænd, som ikke har undladt triumferende at foranstalte denne Uhyrlighed og forsvare den som en Selvfølgelighed. Det tegner altsaa til at det Slag, som det anspændte Kollesving skulde have slaaet os, økonomisk og moralsk ikke alene bliver afværget, men endog i sin moralske Virkning rammer de Herrer selv i Ansigtet.

Bankdirektør Ihle fra Broager var her i Dag, for at tale med Lorenz Madsen fra Broager. Tre Gange har han været hos Landraaden for at udvirke vor Losladelse, men faaet Afslag; det samme fik han i Dag. Han var

saa forarget over vor Indespærring, at han græd af Opbidselse. Saaledes tænker vel adskillige Tyskere som han, og er forargede derover. I Dag fik Schiøth Madsen Brevkort fra Skifter — afsent fra Kobenhavn. Skifter, som man paastod sad arresteret i Aabenraa, og hvis Dagbog skulde være konfiskeret — dette blev os meddelt, da vi for nogle Dage siden var opstillede i Haven til Spadseretur — fortæller, at han har haft en udmærket Rejse fra Aarhus til Kobenhavn og at han har solgt »sin Bog« til »Nationaltidende«. De »Afsloringer« som muligvis forekommer heri, burde vist behandles med stor Varsomhed, og mon de vil vise sig helt paalidelige? Hvis det sidste Rygte ikke forekom autentisk, vilde ogsaa det lyde utroligt. Aftenavisen bragte intet Nyt. Rygtet omtaler et Forlydende om, at Tyskland har stillet et Ultimatum til Italien. — Rygter?

Paa vor Stue var i Dag Besog: Diedrich Bowadt, Peter Clausen fra Broballe Mark og Peter Wrang fra Broballe. Meget oplivende. Tiden gaar godt fra Morgen til Aften i det hele taget. Jorgen Ley fra Snogbæk, som er en af Vagtmandskabet i disse Dage, talte jeg en Del med, da vi Kl. 6—7 var paa Udgangstur i Kasernehaven. Han synes at være en flink Mand, ligesom hans anden Broder i Snogbæk. Wilhelm og Nicolaj har stillet Besog her hos os i Udsigt til i Morgen. Efterhaanden modes vi hed med en hel Del Landsmænd. At man vedblivende kan opstille nogen paastaaet eller i det svageste rimelig Grund for vor Fastholdelse er der efterhaanden næppe nogen som tror.

Lordag den 29. Avgust. Glimrende Vejr paany. Højt Barometer, sydvestlig Vind. Varmt straks fra Morgenstunden af. Hvor er den sidste Uge bleven af? Jeg synes det er langt mindre Tid siden vi sidste Lordag fik at vide, at vi ikke maatte tage imod Besog mere i Kasernehaven, og at Familien ikke maatte med i Kirke. Jeg falder oftest i Søvn Kl. 10½, er vaagen fra Kl. 12—1 eller 1½, sover til 4 og ligger vaagen til henad Kl. 5. Saa staar jeg op, reder Seng, vasker mig og fejer ud. Bærer Fejeskarn og en Spand Skyllevand ned. Der fortælles, at

Sonderborg Velfærdsudvalg har sat sig imod vor Frigivelse, mens derimod andre Kredse nok vilde give efter — tro det, hvem der vil. I Dag er Haabet om snarlig Losladelse ikke saa trygt som det trak op til i Gaar. I Byen fortælles, at vi har det saa overmaade udmærket her. »At Landraaden og Kommandanten Dr. la Motte besøger os flittigt, og bringer os de nyeste Efterretninger. Tillige, at de spadserer med os i Kasernehaven og trakterer os med Cigarer, mens Zachariassen lader en ny Drittel Smør komme, saasnart den gamle er tømt.« Den rene Idyl altsaa.

I Dag fik Chr. Hanssen en lille Forsyning hjemme fra bestaaende af Steg, Kylling, Æg, Smør, Druer, Chokolade, som han gavmildt delte rundt af.

I Gaar gav Dr. Sarauw Kaffe. Det gaar sin Gang med »Fukkegilder« her paa Stuen, de volder stor Glæde, og de giver Anledning til høj Feststemning. De fleste Landmænd faar nu Ende paa deres Høst, Vejret vedbliver jo med at være udmærket. I Dag skrev Dr. Sarauw som Svar paa et Brev for nogle Dage siden, i hvilket Dr. K r e y tilbød Ophold for Sarauw og hans Søster saa længe Krigen varede hos Dr. Krey's Moder i Ditmarsken, at han gerne vilde besøge Fru Krey sammen med Dr. Krey, naar Krigen var ovre. »Jeg har hurtigt levet mig ind i Forholdene her«, skrev Dr. Sarauw paa sit Kort til Vennen. »Jeg har atter faaet Lov til at spise med Kniv og Gaffel, (hvilket var os forbudt paa Forsamlingshuset), saa Du ser, at jeg har det godt. Jeg foretrækker at leve sammen med disse Bønder og Fiskere, som udgør mit behagelige Selskab, og som paa enkelte Undtagelser nær er udmærkede Mænd, fremfor at være i Selskab sammen med Regeringsembedsmænd eller Kommerceraader. Hvorfor jeg er her, synes ikke at interessere Myndighederne, og har forøvrigt ogsaa ringe Interesse for mig.« I Middags kom første Nummer af »Hejmdal« — for 28. Avgust. Det faar nu atter Lov til at udgaa paa Dansk under Censur. Det bringer de af Krigsloven ud af Kraft satte Lovparagraffer, og for Resten kun Wolff-Telegrammer. I sin nuværende Skikkelse

temmelig ulig sig selv. Dog et Resultat. Mon det virker for os.

Kl. 3 forlod det, at Russerne — 5 Armeekorps — var slaaet af Tyskerne, 2 Armékorps og 2 Divisioner, og at Østprojsen nu var renset for Fjender. Flagene gik til Tops her i Byen, det uden for Porten opstillede Mandskab raabte Hurra, og Glæden i Sonderborg var stor. »Sonderburger Zeitung« bekræfter Rygterne. Stor Fremgang overalt. Kl. 6 ved Udgangsturene kom P. Clausen fra Aabenraa hertil. Han fortalte, at 4 Skibe var gaaet tabt ved Helgoland, og at H. P. Hanssen bestemt mente, at »kom vi ikke ud i Dag, kom vi ud i Morgen«. Frem og tilbage, det er lige langt. Men Louvain med 42,000 Indbyggere er jævnet med Jorden — som i Oldtidens Krigsforelse.

Søndag den 30. Avgust. Graavejr. Sydvestlig Vind, saa der er efter den høje Luft i Aftes Omslag i Vejret. En Dags Regn vilde nu ogsaa være meget kærkommen, nu Høsten for de allerfleste er godt af Vejen. Jeg talte om Morgenen med Duus. Han vilde gerne have været to Dage hjemme i denne Uge for at damptærske, men kunde ikke faa Orlov. Willh. og Nic., som ventede at komme hjem i Aftes, er her ogsaa endnu. De havde ikke kunnet faa fri i Gaar Eftermiddag Kl. 4, som de ventede. I Dag er det paany Søndag, den 4., siden vi blev arresterede, og alt kan vist vare længe endnu, thi i de andre Kredse sidder Folk jo ogsaa indespærrede, om end langt fra i saa stort Antal som her i Sonderborg. Stemningen er efterhaanden jævnt kedsommelig. Man øjner som altid ingen Hensigt med vor Fastholdelse, men kan ikke indse, hvorfra en bedre Erkendelse om det urimelige heri skulde gøre sig gældende. Kl. 11 kom en Underofficer herop, for at tale med mig. Det viste sig at være Georgi, som havde været hjemme og nu var paa Tilbagerejsen til Kappel, hvor han ligger indkvarteret. Han kom med Hilsen hjemmefra, hvor alt stod vel til.

I Dag vidste Frøken Sarauw, at i Morgen, Mandag kom Chr. Hansen, Nørremølle ud. Med ham maa flere

komme i Følge, thi vi har jo Folk her, som aldrig har rørt Haand eller Fod for det Danske imod det Tyske. Mon vor Fastholdelse ikke hænger sammen med Regeringskommissionens Rejse Landet igennem i Begyndelsen af Juli Maaned. Mon denne Indespærring ikke kommer som Surrogat for de nye Tvangsforanstaltninger, der da skulde have været paabegyndt? Og mon man nu ikke vil klamre sig til den henrivende »Schutzmasseregel«, man anvender mod os, med Hænder og Fødder? Og mon man ikke kan gennemføre den selv at nogle Betænkeligheder muligvis kan næres i Berlin? »Lokal-Anzeiger« for Lørdag Morgen fortæller at Louvain er ødelagt. »Maaske kan Udlandet finde paa at beskylde os for barbarisk Kampemaade, men det skal vide, at denne, af Territorialtropperne foretagne Hævnakt kun var Selvopholdelse og for at frelse sig selv fra et nederdrægtigt Angreb«. Men er tyske Blade som »Lokal-Anzeiger« og »Sonderburger Zeitung« ikke for plump hoverende i deres Sejrsfølelse og Sejrshaan? Er det kultiveret og højsindet? Og alle de Løgne som har maattet erkendes som Løgne!

Kaffen er jo saa rigeligt tilmaalt, at der fra om Morgenen op ad Dagen og fra om Eftermiddagen til hen imod Aften altid staar en Spand halvfuld eller mere. Der sker altid Fejltagelse, naar man vil have Vaskevand eller Vand til Blomsterglas osv. I Formiddags, da Sarauw havde faaet ny Forsyning af Blomster fra sin Søster, og vi havde fyldt en Skaal med Blomster, heldte han Spandens Indhold ned i Skaalen. — »Aa, den forbandede Kaffe« brølede han. Og da vi lo overlydt, sa'e han: Jo, den Replik kan din Fætter heller ikke staa for. Naar jeg tager fejl og uvilkaarlig lader Ærgrelsen faa Luft, i de Ord, hører jeg din Fætters henrykte Latter haane mig.

Nicolaj er almindelig afholdt for sit glade og elskværdigt tjenstvillige Sind, og for den praktiske Maade han kan tage det alt paa. Han er ogsaa øverste Instans i alt hvad der vedrører Stuen, Renholdelse osv. I Dag var hans Børn her for at besøge ham, i Formid-

dags Datteren, i Eftermiddag baade Datter og Sønnerne. De var omme og vinkede op til Stuen fra Plankeværket, talte ellers sammen nede paa Vagtstuen. I Dag gav Nielsen Kaffe, i Gaar Svensson. Denne fælles Eftermiddagskaffe er meget paaskønnet og fornøjelig.

Der synes at være noget Vejen ude i Byen I Byen er Stemningen ikke høj, det skal være sandt med de tabte Skibe i Vesterhavet. Og Rygtet, som lod Landraaden og Kommandanten bringe os de nyeste Efterretninger, mens de elskværdigst samtalende med os lod bringe Cigarer til vor Afbenyttelse, fortæller nu, at de to Avtoriteter vil lægge et godt Ord ind for vor snarlige Frigivelse. — Fortsættelse og Afrunding af Idyllen. Hvis denne højtstaaende Intervention ikke skulde batte, vil Frøknerne Sarauw med Pas til Schwerin, for at tilsløre Øjemeddet, paa Tirsdag rejse til Slesvig, og hos den nye Overpræsident søge at fremstille vor Indespærrings Historie i Korthed og kræve Sagen undersøgt. Kort fra Ada med gode Efterretninger. Hun er glad at Hosten er helt afsluttet, og vidunderligt er det at vi nu, ikke 4 Uger efter vor Indespærring, allerede for nogle Dage siden er helt færdig med Hosten som vi, mens jeg endnu var hjemme, mente, vilde tage 4—5—6 Uger.

Kl. 5 gaar Rygtet, at en Zeppelinkrydser er skudt ned over Antwerpen. Just i Gaar havde Bladene omtalt den Rædsel Zeppelinerne vakte i England, Belgien og Paris og nu —, højt at flyve, dybt at falde. Digtet om Zeppelinen og Monna Lisa, der var ved at formæle sig, men de grumme Franskmænd vilde forhindre det og endog havde spærret Monna Lisa inde i en Jernkiste dybt i en Kælder sammen med mange andre Kunstskatte, kunde maaske have været gemt lidt endnu.

I Dag har vi atter, hvad der heldigvis er sjældent, en meget ubehøvlet Mand i Vagtmandskabet, vi har haft ham en Gang før. Men i Dag bad J. C. Hansen Gefreiteren paa Vagtstuen om at beskytte ham imod Mandens Uhøflighed, da Hansen ellers maatte bede Kaptajn la Motte om Beskyttelse. Dette vil forhaabentlig bremse Fyren. I Dag,Søndag, lader det ikke til at vi faar

Eftermiddags-Udgang, heller ikke at der skal holdes Gudstjeneste. Derimod har Lægen sagt til Bonefeldt, at det gjorde ikke saa stort at han ikke kunde skaffe ham et bestemt Medikament, »thi jeg kan trøste Dem med, at De snart kommer ud herfra. Flensborg-Forbryderne er allerede i Gaar bleven løsladte«.

Mandag den 31. Avgust. I Dag er det kølig Luft og højt Barometer. Det tegner paany til fortsat stadigt Vejr, og det er nu efterhaanden ikke gunstigt for Plojningen. Blandt vore Fæller er den Mening fremherskende, at vi i Dag bliver frigivne. Hvorfra man øser denne Forventning er mig ikke bekendt, jeg maa sige jeg tror ikke at de Herrer, Landraaden og Kommandanten, endnu har »gjort nok« for at skaffe os Frihedens Gode. I Dag skal 25 Mand til Gettorf ved Kiel. Blandt dem Duus fra Holm, Duus fra Lysholm, Krentzen osv. Det er nu fjerde Gang de flytter. De er ingenlunde til at misunde, selv ikke fra vort Standpunkt.

I Dag er Luften kølig og skarp. Alligevel er Livet paa Pladsen ikke meget muntert. Kedsomheden begynder at brede sig, og Skuffelserne virker jo til at dæmpe det naturlige Humor. »Appellen« gav altsaa intet Resultat, men selvfølgelig, naar det kommer, kan det komme naar som helst.

Et fornøjeligt Kort fra Inga fortalte, at de havde sanket Klover i Nedre Midthaven. Vejret er jo brillant til alt Bjergningsarbejde, men bliver efterhaanden næsten for stadigt.

Ved Middagstid forlyder det, at vi skal ud alle sammen, men ikke paa én Gang. Saa inden de sidste kommer ud, vil det sikkert endnu tage lang Tid. I »Illustrierte Zeitung« er i Dag et Billede af 4 saarede Soldater paa et Lazaret i Berlin. Det er betitlet — fejlagtigt — »Die Helden von Lüttich«. Deriblandt er Chr. Hanssen, Nørremølle's Søn, som ved en af de første Hestetransporter brækkede sin Arm lige over Albuen, og siden har ligget paa Sygehus i Berlin, uden at være naaet uden for dette. Dette Billede havde Fru Hansen med for at vise Manden det, og viste det ogsaa for Dr. la Motte, da hun bad om

Lovtil at se sin Mand. La Motte tog med stor Interesse mod Billedet og bad om at maatte laane det i nogen Tid. Kl. 12 gik den lille Krydser »Thetis« her forbi. Den er et Søsterskib til »Ariadne«, der forulykkede ved Helgoland for nogle Dage siden. Ellers sporges jo grumme lidt fra Flaaden. Man kan forstaa, hvor pinende ydmygende den tvungne Uvirksomhed, som Indeslutningen ved Helgoland maa være for den tyske Flaade, der i de senere Aar kun har haft et Maal for sin Ærgerrighed: komme til at prøve Kræfter i aaben Kamp med Englænderne. I Eftermiddag skrevet til Jens Moldt. Besøg af P. Wrang og Jørgen Grau, der fortalte en Del Smaanyt fra Landet, Wilhelm og Nis Søren. Den sidste lod mig hente ned paa Vagtstuen, hvor Diedrich var Vagtkommandør. Nis Søren som gør Vagttjeneste i Liége, har det godt. Nyt er der intet siden i Morges, men Byen er flaghængt for de 30,000 Russere. Om lidt kommer Aviserne, saa kommer der nærmere Efterretninger.

I Dag fik Dr. Sarauw telegrafisk Forespørgsel fra Dr. Krey om han vilde laane hans Søn, der er Underlæge, sin Hest og sit Ridetøj. Sarauw vil meget nødig, da Hesten staar hans Hjerte nær, og S. nødig vil have den udsat for Strabadser. Paa Vagtstuen nede i Gaarden fortælles der, at i Dag var en Del bleven arresterede. Bl. a. 2 Murersvende, som talte baade dansk og tysk. De havde let ad de opslaaede Telegrammer. Nu fik de forelobig 14 Dages mork Arrest, det mente man vilde temme dem. I Dag er Jørgensen, der for var ved »Dybbøl-Posten«, kommet herop paa Kasernen, efter at have siddet i Arresten ved Vagtstuen i 2 Dage. Han kom fra Montenegro til Flensborg, hvor han meldte sig til Tjeneste. Der blev givet ham Permission indtil videre, og han rejste da til Sønderborg, hvor han blev arresteret. Nu gaar han her hos os. De to tidligere omtalte Mursvende, der arresteredes i Eftermiddags, har udspredt den Efterretning, at 15 tyske Linjeskibe var ødelagt, og at Slaget varede endnu. Dette er »Udspredning af falske Rygter«, og straffes efter Krigsloven.

Man siger i Aften, at Tyrkiet har erklæret Rusland Krig, hvilket vist er ganske løs Snak. Det er i Aften vel denne Tid 4 Uger siden vi blev anholdt. Mange Omvæltninger, megen Nød og Elendighed er bleven til Virkelighed siden da, og meget mere forestaar. Hjemme er alt Gud ske Lov forholdsvis godt, og alle er i godt Velgaaende, og end Tiden har været svær for dem; Misse skulde nu have været i Gang paa Frøken Mørch's Skole, naar mon hun kommer der?

Det er koldt og Efteraarsagtigt i Aften, og Spadsereturen var meget forfriskende. Men man bliver skeptisk over for de daglige Variationer over Udsigten til at slippe bort — det kan saa sandt vare længe endnu, som Grunden til at løslade os ikke i mindste Maade er større nu, end den var for at undlade at arrestere os. I Kortet i Dag stilledes i Udsigt, at Misse kom paa Besøg paa Torsdag. Det vilde være meget rart at se hende paany. Skade, at det kun kan ske saa sjældent som Tilfældet er. Havde det været i Dag, da Diedrich B. var paa Vagtstuen, havde det passet meget godt.

I Gaar Søndag holdtes ingen Gudstjeneste i Underofficerskasinoet, hvor vi ellers plejer at samles, men derimod paa Stue Nr. 123. Løjtnant Schmidt var ikke hjemme, saa det var vist af den Grund, at vi ikke kom nedenunder, men Gudstjenesten var lige saa højtidelig som den ellers plejer at være. Præsten er en varmhjertet Mand og en dygtig ildfuld Prædikant. Hans Sprog er langt fra godt, men hans Foredrag er ulasteligt. Der kommer i de sidste Dage mange Besøgende, som alle føres ind i Vagtstuen ved Indgangen til Slottet, og der taler ugenert med deres Slægtninge. Behageligere var det dog, da vi kunde mødes enten i Kasernehaven eller paa vor Stue.

Den 1. September, Tirsdag. I Dag er Luften kold og skarp. Her inde i Stuen er det 5½ Grader C. I Dag taler man ikke om at komme ud, da er Humøret for de »sejrsvisse« dalet, og saa er Udsigten endda vist ingenlunde mindre. I Eftermiddag vil Sarauw's Søstre altsaa forsøge Slesvig. De var her atter i Gaar.

De er meget trofaste og elsker denne Broder over alt. Han har ogsaa et Hjerte af Guld, Hjælpsom overfor alle fattige og fortrykte, og den Følelse aflader aldrig. Den har afsløret sig Gang efter anden, mens vi har siddet her. Da vi gik paa Kasernepladsen fik jeg Brev fra Misse og Ada. Bedstefar har det ikke saa godt, saa Efterretningerne er ikke saa gode. De er ved at kore Hø ind, og de venter at faa 20 Læs godt Hø. Det kan jo støtte godt. Jeg besvarede straks som altid Brevene, det vilde være rar at se Misse paa Torsdag, blot hun nu kan komme igennem til mig. Haabet er ikke lysegrønt i Dag, i ingen Henseende, men det kan hurtig blive betrygget paany, det har man i den sidste Tid set adskillige Eksempler paa, selv om Tiden af mange Grunde er ond og ulykkelig.

Men Forholdene griber jo forstyrrende ind i alt og det vil vare længe, inden der igen indtræder normale Forhold, hvis det nogensinde sker paany. Paa Pladsen fortaltes at 60,000 Russere var drevet ind i Klemme, saa de ikke kunde slaa sig igennem; det vilde være et større Kup at tage dem til fange paa en Gang. I Gaar, da Chr. Hansens Hustru gik herfra, mødte hun paany Dr. la Motte, som sagde til hende, at hun kunde trøste sig med at hendes Mand kom ikke til at sidde her længe.

Fra anden Side forlyder rygtevis, at alle undtagen 12 skal hjemsendes, kort sagt, man véd ikke en Snus med Vished. En af de Lovparagraffer, som Krigstilstanden sætter ud af Kraft, er jo netop den om Sikring af den personlige Frihed, saa Borgerne er i denne Tid retslose og kan ikke appellere et Overgreb. For lidt siden kom der to Russere(Polakker) her op paa Stuen ved Siden af. Kasernearresten var saa fyldt, at der ingen Plads var til dem der. De vil jo komme bort herfra snart igen. Det siges nu med Vished, at General Hindenburg har taget ikke 30,000 Russere som det forlød i Gaar, men derimod 60,000 fangen.

Det nye Vagtmandskab bestaar af P. Jacobsen som Kommandor, og Vilhelm Christiansen og Lærer Moldt fra Nordborg, Menige, foruden et Par andre

som vi ikke kender saa meget til. Nicolai Nic. var her paa Visit. De maa nu forløbig blive her, da Vagtmandskabet ved Fyrtaarnene for Fremtiden skal være uniformerede. Et hvidt Bind om Armene kan enhver tage paa, saa man er ikke sikker for Spioner paa den Vis. For de Nørreherreds Folk er det ikke saa behageligt.

Slotspladsen nærmer sig efterhaanden sin Fuldendelse. Da vi for rigeligt tre Uger siden kom hertil, var man kun lige begyndt paa Arbejdet, nu er dette Arbejde, der koster 3000 Mark, snart fuldendt.

I Dag var Rækken naaet til Peter Kaad til at traktere med Kaffe. Som altid et fornøjeligt Intermezzo.

Det nye 25 Mands Hold fra Gettorf, som kom i Gaar, synes at være meget flinke Folk. De kan slet ikke forstaa, at vi skal sidde her, en Mangel, de deler med andre. I Dag er der kommen en hel Del Blomster her til Stuen, baade Asters, der holder sig længe og en Del Ærteblomster, der dufter næsten for stærkt. I Nat maatte vi lukke Vinduerne, da Blæsten var for kold, men nu synes det at gaa imod Vindstille, saa vi kan atter spærre op. Sarauw og Niels Chr. Nielsen, som ikke har det saa godt med Forkolelse, ligger de sidste Dage nu og da i Sengen.

I Dag er det 44-Aarsdagen for det blodige Slag ved Sedan, — i Morgen Aarsdagen for Napoleons Overgivelse. Disse Dage vil jo sikkert i Aar blive højtideligholdt med store Begivenheder. Tyskerne skal nok gaa paa, for at gøre det i det mindste lige saa godt og Franskmændene vil sikkert forsvare sig for at aftvætte Skammen og Nederlaget fra da. Blodigt og vildt vil det efter al Sandsynlighed komme til at gaa. Og hvor vidt er Tyskerne imod Paris? Ogsaa derfra vil man vel høre nyt i Dag eller i Morgen. Man fortæller da ogsaa i Dag, at Lille skal være falden, hvorledes skulde den kunne holde sig, naar de belgiske Fæstninger falder saa hurtigt.

I Aften er der nye Efterretninger om Sejre i Frankrig: Lille er rømmet, og tilsyneladende er der Fremgang over hele Linjen paany.

I Aften bragte Frøken Sarauw de første Nr. af »Flens-

borg Avis« for Søndag og Mandag hertil. Det er glædelig paany at se denne Bekendt, og ulige behageligere at læse Beretningerne i et mere afdæmpet Sprog end Tilfældet har været i den sidste Tid. Fru Jessen staar som Udgiver og Ansvarhavende, saa det øvrige Redaktionspersonalle maa vel endnu sidde arresteret, maaske redigeres den med Hans Petersens Hjælp, som skal være kommen paa fri Fod. Efter Sigende skal der endnu sidde 12 Mand fængslet i Flensborg. Enkelte, deriblandt Sarauw, som er ved at blive temmelig mellemfornøjet med det hele, lige som adskillige af os andre mener, at vi, eller i hvert Fald mange af os, løslades i Morgen, paa Sedandagen. Jeg tror ogsaa, at det ikke er helt udelukket. Men haabe for Tiden, — er vi efterhaanden bleven afvænt med.

Hvorledes vil det gaa? For Franskmændene maa v. Hindenburg's Sejr og Tilfangetagelse af de 70,000 Russere være et frygteligt Slag, for Tyskerne en kolossal Triumf.

Onsdag den 2. September. Dagen oprinder med nordvestligt Graavejr og mørk, overtrukken Himmel. Stærk Udsigt til Regn, trist og tungt i Modsætning til den sidste lange Tids klare blanke Morgener. Hvor har det været smukt ved Dag, og ved de stjernelyse Nætter at se ud over Sundet og Omegn fra vore Vinduer. I stille Vejr syder og bobler Vandet i Sundet i Strømhvirvlerne, og hvert Øjeblik løber en Motorbaad eller et Dampskib, nu og da en Jagt forbi, skønt Færdslen er meget stilnet siden Krigens Udbrud. Al Handel er jo lammet, for nogle Varers Vedkommende næsten helt ophørt. Saaledes her, hvor Krigen ikke raser og vi, som bor i det sejrende Land, føler det endda i alt. Hvad da ikke, hvor Slagene staar, og alt lægges øde og Menneskene, foruden at miste deres Sønner og Brødre, mister Hjem og Arne, og i mange, mange Tilfælde alt hvad de ejer og har, selv om det er velhavende og rige Folk. Der er Nød og Ulykke i højeste Grad og Gru, som ikke kan afvendes eller skydes fra sig. En Straffedom af knusende Vælde.

I Morges hørte man et Damptærskeværk brumme tæt herved fra Sundvedsiden; det er nu ophørt, da det smaa-

regner. Og der er begyndt at ploje paa Stubmarkerne ud for vore Vinduer paa den anden Side af Sundet. Plojning kan altsaa nok lade sig gore, thi det pløjede ser godt nok ud.

Chaufforen, som indespærredes for nogen Tid siden, løslodes i Dag af Kasernearresten. De to Russere, som kom herop i Gaar, kommer i Dag til Arresten. Efter Sigende skal alle Undersaatter fra alle krigforende Lande, mellem 20 og 45 Aar indespærres, nu da Hosten er forbi.

Skrevet Brevkort til Krarup. Efter Sarauw's Oversættelse, Skade, at man ikke kan holde gode Venner a jour med hvad der forgaar. Begivenhederne i det store faar de jo at vide, men fra os intet af Betydning.

Underofficer Peter Jacobsen sagde i Dag, at de læser Breve og Kort nede paa Vagten, og lægger den derfra i Postkassen. Brevene lukkes forst.

I Dag fortælles der, at Grise tilbydes til 1 Mark pr. Styk, tillige at Resten af de Indespærrede fra Haderslev, 15 Mand ialt, som sad i Altona, er frigivne i Gaar. Rygter?

I Kasernehaven legede vi i Dag Enkemand, og tre for en, til stor Morskab for os alle. Regnen tegner ikke til store Sager, da Barometret er meget højt og snarest i Opgang. I Byen flages der i Anledning af Sedan-Dagen. Mærkeligt nok er Flaget bleven stroget Kl. 9 paa Slottet. Om det betyder daarlige Efterretninger? Dog vist næppe, Stillingen synes jo efter det foregaaende fortrinlig for Tyskerne baade i Øst og i Vest.

I Dag var Schiøth Madsen til Retsforhandling. Han fik for nogen Tid siden Bud ned fra Schmidt, at han skulde møde i Dag. Han havde for 1½ Aar siden fornærmet en Postfunktionær — sagt: Embedsmændene er til for vor Skyld, ikke for deres osv. Retten dømte ham til 50 Dages Fængsel. Amtsforstander P. Kjer som Statsadvokat sagde, at han ikke kunde appellere (?).

»Flensborg Avis« bringer i Dag Listen over de 15 Indespærrede fra Haderslev Amt, deraf Medarbejderne ved »Modersmaalet«. De er paa Vej forbi Flensborg til Haderslev fra Altona, hvor de har været siden de kom fra Rygen. Saa kunde det jo tyde paa, at vi ogsaa en

Gang kunde have Udsigt til at slippe. Regnen i Dag blev til intet, men Vejret er meget mørkt endnu, saa maaske bliver det Alvor.

Onsdag Aften Kl. 9½. Nu kom Dyrlæge Petersen ind og sagde, at 10 franske Armékorps havde lidt et stort Nederlag. Det kunde jo ventes, at der i disse Dage blev kæmpet med Udholdenhed og Tapperhed og Vildskab; er Afgørelsen nu falden til Gunst for de hidtidige Sejrherrer? Dagen i Morgen vil bringe fyldigere Besked.

Wilhelm og Nicolai var begge heroppe igen om Aftenen sent. De havde ogsaa læst de opslaaede Telegrammer, men talte ikke om »Nederlag«. De sagde, at Underofficer Bachmann havde ment, at Svensson havde det bedre her, thi han vilde da blive lynchet, naar han blev fri.

Kl. 10¼ raabtes der tre høje Hurraer nede fra Kasernegaarden — for Sejren over Franskmændene.

I Aften er Himlen fuldt af Stjerner, og Vejret er stille og smukt. Vi gaar sent i Seng, Kl. 10½, ellers er det altid omkring ved 9½, og Natten varer til 5—5½.

Torsdag den 3. Smukt, mildt Vejr, højt Barometer, vestlig Vind. I Dag skulde Misse jo efter Bestemmelsen komme. Det skal være dejligt at se hende igen. At de Haderslever er kommen ud, er jo vist paalideligt nok, men Fremgangsmaaden er jo forskellig i de forskellige Kredse, baade med Udvisninger, med Hjemløshedsbehandling og med meget andet. Saadan kan det ogsaa godt gaa her. Fra Flensborg fortaltes det for ganske vist, at jeg sad i Magdeburg, det har man jo sagt om saa mange af os. Men Rygen og Altona i Forbindelse med Folkene fra Haderslev er altsaa sandt. Mærkeligt nok var Advokat Andersen ikke blandt de Liste? Tilfældig der som her, ingen Orden og Regel i Udvalg og Behandling.

Kl. 8½ fik jeg Bud om at komme paa Stue Nr. 121, da min Datter var neden for. Det var rigtig nok Misse sidst Losladte, skulde han virkelig være frigivet for nogle af de ubekendte og ubetydelige Navne vi læste paa den

og Marie Madsen. Det blev tilraadet at gaa til Vagten og der mødte jeg ogsaa et Øjeblik efter. Det var meget fornøjeligt at tage mod de flinke Piger, og jeg fik at vide alt, hvad der kunde have Interesse. Bl. a., at Peter Hansen fra Broballe og Jacobsen fra Nordborg sagde: »Der skulde mange flere ind, thi det er en Behandling, som de har godt af.« At man i Nørreherred nu fortalte, at vi nu kun fik Fangekost, al Tilførsel af Mad fra Byen var forbudt. Vi talte en Time sammen, men saa gik de for at faa Misses Tøj udleveret paa Tolden, — det var kommen godt igennem fra Hillerød —, og jeg gik ud paa Pladsen. Der fortalte man, at Landraad Schönberg var indkaldt til Officer ved sin Vaabenart, de sorte Husarer, og Chr. Hanssen sagde: »Det er Hans Peters Sejr over den tyske Forening, at Landraaden nu afskediges. Det gaar ham, som det gik Bülow, nu kommer der en Regeringsassessor fra Berlin, og han kommer for at frigive os.« Da vi kom op paa Stuen, hørte jeg, at Andr. Nicolaisen var gaaet ind paa Vagten for at faa mig i Tale. Han er maaske bleven vist til Kommandanten og har der faaet endeligt Afslag, eller han har opgivet det efter første Afvisning. De to Misser var omme ved Plankeværket for at sige Farvel. Jeg sparede derved et Telegram, for at bede Ada sende Amtsretsordren om Forhandling den 15. September angaaende »Nørherredhus«-Veteranfesten, som indskrevet Brev til Advokat Ravn.

Da henimod Middag »Flensborg Avis« kom — jeg havde læst et langt fornøjeligt Brev fra Ada — meddelte den, at Overpræsident Moltke havde anordnet, at alle de politisk Arresterede i Nordslesvig skulde frigives. Dette var en positiv Efterretning, som vakte Glæde.

Løjtnant Schmidt læste op i »Dagsbefaling«, at han advarede meget imod at sende Breve med Paarørende ud i Byens Brevkasser til Viderebefordering. Dette var en Trafik, som syntes at blive drevet meget her, og hvis det opdagedes igen, blev ethvert Besøg forbudt. Kl. 2 fik Sarauw Telegram fra sin Søster, som havde været ved Overpræsidenten: »Tante gesund, kommet heute.« Det er udlagt: I kommer løs i Dag eller i Morgen. »Det Tele-

gram betyder vel, at vi nu kommer fri!« raabte Nicolai. »Aa nej!« svarede Postfunktionæren, »I slipper nok«. (For at blive fri?) Replikken vakte stor Latter.

Fra Krigsskuepladsen Telegram, at 10 franske Armékorps er tilbagetrængt: Østerrigerne har slaaet Russerne i et 7 Dages Slag ved K r a s n i k, at de har erobret 560 Kanoner osv. Byen er da ogsaa atter i Flagdragt over de glimrende Resultater. Spillet l'Hombre i Eftermiddags. For anden Gang smed Chr. Hanssen Kortene og erklærede, at nu var det anden Gang i Dag og sidste Gang han lod sig haane. Stuen hyler i vild Jubel naar han bliver fornærmet, og det sker flere Gange dagligt. Niels Kr. Nielsen, som er en glimrende Kammerat, vittig og retsindig, ligeligt Humør og megen Humør, sagde deltagende: »Ja, Peter Grau gør jo ogsaa altid Vrøvl!« Det var en henrivende Scene, som vi har haft saa mange af. Da Aftenavisen kom, viste det sig, at Sejren i Frankrig den 1. og 2. ikke er s a a eminent og afgørende som ventet. Baade Kejseren og Kronprinsen har været ved Tropperne, men det blev intet Sedan Nr. 2. Østerrigernes Sejr viser sig ikke at have bragt 560 Kanoner, men derimod kun 160. Ellers intet nyt i Avisen. Jo, dog! »Sonderburger Zeitung« indrømmer i Aften, at det er usandt med Grev Schack's Æresord, fra Ende til anden. At han ikke er arresteret ved Grænsen, da han aldrig har været borte fra Schackenborg osv., tillige, at det har vist sig at være usandt, at der var spredt Kolerabaciller i Metz, at Weichsel var forgiftet osv.

Frk. Sarauw roste den nye Overpræsident. Streng, men retfærdig, meget elskværdig. Han roste Danmark's Holdning. Var imod yderliggaaende Agitation fra dansk og altysk Side. Erkendte, at det var urigtigt med Arrestationen af os, og han lovede, at han vilde undersøge Sagen. Udspurgte Frk. Sarauw om private Forhold osv. Frk. Sarauw fremholdt Vilkaarligheden i Udvalg og Behandling af os. Skildrede Fiskernes Stilling og disses Behandling. Mindede om, at vi jo ikke havde Krig med Danmark. v. Moltke lod forstaa, at han misbilligede

Massebesøg paa danske Skoler. Var imod Avisernes hadske Kæmpemaade osv.

At v. Bülow ikke erstattes af Grev Rantzau, betyder at Dr. Hahn og Fæller ikke er Trumf. De var det lige før Krigens Udbrud, men nu har H. P. Hanssen, som har været hos v. Moltke i Berlin og Slesvig — hvad G. Johannsen forsømte over for Koller — Foden imellem Dør og Karm. Dette bevises ved, at Pressen atter udgaar paa Dansk, og at vi maa loslades. Thi begge disse Ting er saa sandelig imod Dr. Hahn og hans Hjælpere i Forvaltningen. Fortsættelsen af Zigzagkursen som hidtil praktiseret. Aldrig Stabilitet. I Øjeblikket, eller indtil nu har de daarlige Elementer og Karakterer i den nationale Bevægelse her svømmet ovenpaa, og de er bleven velnærede og stærke. Skal de nu allerede hale i Land fra deres frydefulde Sejlads for strygende Medbor, med klodsrebede Sejl og nær Havari?

I Stuen ved Siden af har Bankbestyrer Madsen fra Broager i Dag fejret Fødselsdag, og i den Anledning haft Besøg af en Del Slægtninge og Bekendte, som efter Kommandantens Tilladelse i flere Timer opholdt sig oppe paa hans Stue Nr. 121. I Øjeblikket synges der flerstemmigt under stor Deltagelse af Sangere, hvoraf vi har mange blandt vore 54 »Lidelses«-fæller og Tilhørere. Der skal saa lidt til at lade det lyse Humor komme frem. Udsigten til snarlig Forandring har gjort Virkning.

Gennemgaaende har Sindet ikke været nedtrykt. Jo, naar Budene kom om de grufulde Slag, om Ødelæggelsen af Louvain, den tusindaarige Stad, »som nu ikke mere eksisterer«, om Straffedomme over Byer og Landsbyer. Og først og fremmest den Torsdag Morgen den 6. August, da Philipsen kom og fortale for vist, thi ogsaa Dr. Poulsen, Broager havde sagt, at det var en Kendsgerning, at Danmark paa Tysklands Ultimatum havde erklæret sig for Forbundsfælle, at Grænsen var aaben, at Tolden var ophævet, og at Hjemmetyskerne jubiede i vilden Sky. Det var noget af det, der skar dybest. Men det viste sig jo som saa meget andet at være Digt og

Logn. Ogsaa naar »Sonderburger Zeitung« bragte sine utroligt lavtliggende Mistænkeliggørelser eller Denunciationer eller sine hysterisk oversvulstige Lobhuldninger af det ene eller det andet, eller naar man hørte om Amtsforstander P. Kjers Bestræbelser til Statens Velfærd, men der kom altid andet oplivende. At Frk. Sarauw rejste til Slesvig trods det Standpunkt vor Tilbageholdelse i »Fangenskab« var naaet til med H. P. Hansens Resultater, var kun heldigt. Hvis nogen egner sig til at kunne løse en saadan Mission, skulde det være én af Frøknerne Sarauw. Deres Verdensborgerlighed maa have lettet Underholdningen. Overpræsidenten har da ogsaa indladt sig med stor Elskværdighed og temmelig Uforbeholdenhed. At vi har haft Familien Sarauw, Broder og Søstre, med i denne Tid, har været værdifuldt for os. De har baade givet Glans og Fasthed over Perioden, helstøbte, varmhjertede, højtbegavede og noble Mennesker som de er. Men de har lidt derved. Baade Sarauw, der i den sidste Tid slet ikke har været legemlig rask, ogsaa sjælelig medtaget, og Damerne, som længes efter og savner deres højtelskede Broder, bortset fra at Livet byder dem en Del smaa Ubehageligheder og Savn, netop fordi de er Sarauws Søstre og selvstændige som han.

Fredag den 4. September. Høj klart Vejr. Nordvestlig Vind, stø, højt Barometer. I Dag fortælles, at Hindenburg har taget 90,000 Russere. Mon det ikke er de 30, der er blevet til 70 og nu er naaet til 90,000?

Forholdet mellem os og Vagtmandskabet incl. Underofficer og Menige er efterhaanden bleven rent kammeratligt. En stor Forskel fra Begyndelsen, da de næppe turde se paa os. Tingene skal nok efterhaanden trække sig tilrette paany. Vi er med Jørgensen, som kun er her midlertidig ved en Fejltagelse, indtil hans Indkaldelse, 55 Mand. Deraf har 9 Sønner eller Svigersønner i Fronten.

»Apenrader Tageblatt« meddeler, at Mads Gram, den bekendte »ungdanske Fører« er falden ved Liége paa Ærens Mark. Det var altsaa i Krigens Begyndelse, og det faar vi at vide nu. Hvor mange er falden i de senere

alvorlige Kampe, som falder fra Liége til nu? Baade i Vest og i Øst. Bladenes Beretning taler om Sejre baade i Øst og i Vest. Fremgang for de tyske Tropper overalt. Og til Søs? Derfra hører man lidet eller intet. I Dag til Middag spiste Sarauw og jeg Kyllingsteg. Vi fik ogsaa Æblegrød, og vi drak megen fin Rhinskvin, som Sarauw trakterede med. Æblegrøden og Stegen bragte Misse os i Gaar. I Aftes spiste vi sammen med Nicolai, og drak ligeledes Vin til. Alt i alt kan vi ikke klage over Levemaaden. Jævn Bevægelse har vi baade om For- og Eftermiddagen, paa Spadsereturen bag Slottet, saa mere sund og »trivelig« Tilværelse end vi fører, kan man vanskelig tænke sig. Vagtmandskaberne har mange Ulemper at finde sig i af fordringsfulde Underofficerer og Overordnede etc., som vi er forskaanet for. Kun er vort jo anstillet af ren og skær Chikane, og af ingen anden Grund end at lade os føle, at de for en Gangs Skyld har Magten, og de vil vise, at de sandelig ikke nægter sig noget i Retning af at bruge den vedvarende. Lad dem tage Tjansen. De har haft den, og de faar den sikkert ikke mere paa den Maade.

Der flages atter i Byen og ved Havnen. Det synes at blive daglig Sædvane, og er vel ogsaa svarende til Begivenhederne som de falder Slag i Slag til Tyskernes Gunst. I Dag hedder det, at tyske Ryttere af Generaloberst Kluks Kavalleri strejfer helt ned til Paris, mens Regeringen har flyttet sit Sæde til Bordeaux.

Det fortælles som »ganske vist«, at Amtsforstander Jacobsen, Rumohrsgaard, vil nedlægge sin Post, hvis vi ikke alle er kommen ud til paa Søndag. Han har nu kun en Mand her — Hans Eriksen, saa det gælder om paa Slutningen at bøde paa Situationen.

Vejret er meget skarpt tørrende, med klar Himmel og nordvestlig Storm. Barometret falder, en Dags Regn tiltrænges meget for Græs og Roer, saavel som for Pløjninger. Chr. Hansen, der har været vis paa at komme ud, nu indtil 10 Gange, begynder at blive gnaven.

I Aften talte vi med Kock, han var paa Besøg hos

en Soldat, her paa Kasernen i sin Permission her i Sønderborg fra Flensborg, hvor han ligger i Garnison. Smørret gaar nu sin uantastede Gang, til smaa Priser selvfølgelig. Men de gamle Beholdninger er efterhaanden snart rømmede, saa det er friske Varer, der tilbydes I Flensborg sidder de endnu arresterede, og de redigerer halvvejs fra Arresten Avisen, der nu heldigvis kommer daglig og dækker et dybfølt Savn.

De danske Aviser? Hvad bliver der af dem i Fremtiden, og hvor rokket bliver deres Position ved disse nuværende Begivenheder? Og vor Stilling?

Men lad os vente med at tage Standpunkt, dertil bliver der Tid nok indtil Tingene i Evropa drager sig i Lave efter det Kaos, som vil følge efter den nuværende Krigsperiode. »Vort Land« meddeler, at den belgiske Legation paastaar, at det er tyske Tropper ved Tilbagekomsten til Louvain blev modtagne med Geværskud af den tyske tilbageblevne Garnison. Dette gav Anledning til Ødelæggelsen, idet Kommandanten ikke vilde høre paa Forklaringer. Denne Fremstilling af Sagen forekommer saa urtrolig, at den trænger til meget nærmere Stadfæstelse. Garnisonen her har streng Ordre til ikke alene kun at tale Tysk med os, men kun at tale det højst fornødne, som ogsaa at tale Tysk indbyrdes. Mod denne Ordre begaas som før omtalt meget store Forsyndelser. I Aften har vi Underofficer Bachmann til Vagtkommandør, det var ham, som erklærede, at Svensson løb Fare for at blive lynchet naar han slap ud herfra. Han synes selv at være en flink og omgængelig Mand, der paa ingen Maade gaar ud paa at chikanere os eller sit Mandskab.

Lørdag den 5. September. Koligt klart Vejr. Højt Barometer. Slet ingen Udsigt til Regn eller Forandring i Vejret. Rygtet om Landraadens Indkaldelse synes at være usandt, ligesom de mange andre, der fortælles. Svensson tænker nu paa at lade »Dybbøl-Posten« udgaa paany. Agent Møller, Aabenraa, for ved »Hejmdal«, skal foreløbig redigere den sammen med Fru Svensson. For nogle Dage siden har de sendt Anmod-

ning om Tilladelse til at udgive den til Generalkommandoen i Altona. I Aftes henvendte de sig til Borgmesteren, som sagde, at de kunde henvende sig til Landraaden. Saa afsendes der i Morgenstunden telegrafisk Anmodning til Overpræsidenten og til Geralkommandoen. Moller henvendte sg i Gaar til D. la Motte med Anmodning om at komme til at tale med Svensson. Det blev afslaaet. Hensigten med Boycotningen er saa usminket som mulig, og fremgaar af alt. Hvad der vedrorer Forretning, kan ikke tillades. Mon Overpræsidenten har faaet dette tydeligt fremstillet?

Kl. 8 fik vi at vide, at der Kl. 10 vilde blive skiftet Lagener, Dyne og Pudebetræk. Mon man forbereder en ny Maaneds Tilbagebeholdelse af os? Eller mon det passer, at vi skal ud til Middag og skal gøre det Arbejde først? Man maa væbne sig med den Taalmodighed, som intet haaber og venter før Kendsgerningen er uomtvistelig. Talt længe med Bachmann fra Nybøl om Politik. Han er tysk som sin udmærkede Onkel fra Iller, og lige saa tysk som sin Onkel i Haderslev, men synes ogsaa at have en Del Retsindighed lige som de. I hvert Fald gjorde han et tiltalende og vindende Indtryk. Han fortalte, at Krupp var ved at lave en ny 50 cm Kanon, der skulde skyde 45 Kilometer, og den skulde anvendes »til at tæmme Englænderne med«. Telegrammer melder om en ny stor Sejr i Frankrig, Generaloberst v. Bülow har slaaet Franskmændene, erobret 200 Kanoner, 80 Maskingeværer, og taget 13,000 Fanger. Reims er falden, saa Vejen til Paris ligger nu uhindret (?) af Fæstninger for Tyskerne. Regeringen er allerede for nogle Dage siden flyttet til Bordeaux.

Paa Kasernepladsen blev vi spurgt om, hvem der havde faaet Middagsmad fra Køkkenet. Det lader til, at de slipper for at betale den, saa Paastanden, at den skulde betales med 60 Pg. pr. Dag, viser sig saa altsaa upaalidelig. Chr. Hanssen er i Dag efter en Eksplosion i Aftes i Anledning af et Lhombrespil i Gang med at flytte. Han flytter fra vort Kammer til et mere fredeligt Asyl. Kort fra Misse, som fortæller, at Ada ligger

til Sengs paa Grund af et Bistik. Har det heldigvis nu bedre. Misse taler intet om de røde Hunde, saa de maa vel være bedre nu, og intet om Koen, som desværre altsaa ikke er fundet endnu. Det er virkeligt et trist og ærgerligt Tab. Misse var her oppe, nu Kl. 12 og fik meget apropos Brev med hjem. Hun meddelte, at vor Gang skulde »belægges« med Vagtmandskabet fra Ballebro og med nogle Landeværnsmænd fra Aabenraa. Alle Solemærker gaar jo i Retning af en Forandring. Dette er da ogsaa det almindelige Samtaleemne paa Gangene og i Stuerne. I Dag er der efter længere Tids Forløb atter Besøg her i Stuen.

Svensson har faaet Meddelelse igennem sin Pige, som lige var her, at Borgmesteren har givet Tilladelse til Udgivelsen af »Dybbøl-Posten«.

Der flages endnu ikke, skulde det vise sig overdrevet med den nye franske Sejr? Det viser sig at være Opsummering af ialt erobrede Faner og Fanger for August Maaned. Saa meget nyt er der ikke fra Krigen. Derimod en ynkelig »Velkomstartikel« i »Sonderburger Zeitung« til den nye Overpræsident, der betegnes som Indleder af en ny Kurs. Den gamle varede saare kort. Bladet græder over, at de danske Blade nu maa udkomme, »de var ikke bleven savnede«. Tillige, at det var fejl at lade alle de Indespærrede komme ud paa én Gang. Da vi var ude, saa vi 30 Polakker paa Pladsen. De er fordelt i de 3 Fanceller, og de lever der i meget daarlig Luft og paa almindelig Fangekost. De har arbejdet paa Gaarden Werthemine, og de erklærer nu, at de maa hjem, da de ellers behandles som Desertorer. Nu tager Myndighederne sig af dem paa den Maade. Underofficeren lovede at tale med Lojtnant Schmidt, om at faa dem her op paa en af Stuerne paa Kasernen paa bedre Kost. Han syntes, at de blev for haardt behandlet. Vejret er dejligt: Lørdag Aftens Vejr. Det havde været smukt at sidde i Haven i Aften med de fire! Men maaske kan det give nogle Aftener endnu.

Søndag, den 6. September. Dejligt Vejr som altid. Tørt og klart. I Morgenstunden spurgte Sarauw Løjtnanten om han vilde meddele, at de indespærrede (ikke Russere) Østerrigere sad 3 og 4 sammen i de ildelugtende Celler paa Vand og Brød. Løjt. trak lidt paa det. »Vil de love mig det som en Mand?« spurgte Sarauw. »Nej, thi saa bliver jeg selv overfuset« sagde Schmidt, iøvrigt angaar det jo ikke Dem, naar De selv bliver godt behandlet«. »Det angaar netop mig som Menneske« svarede Sarauw. (I Begyndelsen vilde Sarauw være bleven ført ind i Enkeltcelle, simpelthen). »Hvis De vil skrive en »Gesuch«, skal jeg selv give Kaptajnen den«, sagde Schmidt. Saa skrev Sarauw: Undertegnede indgiver herved Besværing over den Maade de arresterede Østerrigere af polsk Nationalitet bliver behandlede. De er anbragt tre eller fire sammen i ildelugtende Celler. Ernæringen har hidtil bestaaet af Vand og Brød. Jeg beder Kaptajnen om personlig at undersøge Forholdet, og lade en Læge fastslaa, under hvilke Forhold Fangerne har maattet leve i de smaa ildelugtende Celler. Jeg gentager, det handler sig om østerrigske Fanger, en med Tyskland allieret Magts Undersaatter. Dr. Sarauw.

Dette Dokument gaar nu til Dr. la Motte. Løjt. Schmidt sagde, at Flensborgerne var kommen ud i Gaar, og at vi kom ud en af Dagene. Paa Tirsdag siger Soldaterne. Sarauw sagde bl. a. til Schmidt: »De siger, at De intet har at gøre med Fremgangsmaaden, der bruges her, og saa tager De Hensyn til enhver lumpen lille Denunciation ude fra Byen.« Hr. Schmidt fik Sandheden at vide, og han maatte tage det til sig. I samme Forbindelse kan siges, at man begynder at værdsætte, ude i Byen, P. Kjer efter Fortjeneste, idet man vé d, at han foruden den fortjenstfulde Virksomhed, han har udfoldet imod os, tillige forsyner Kommandoerne f. Eks. paa Angel med Direktiver for de Landværnsmænd her fra, som er garnisonerede paa Angel, saa de kan blive øjnefaldende som danske Fanatikere. Den Mand er ved at løbe Linen ud. Mens tyske Undersaatter, vi, hvoraf mange har

Sønner, Svigersønner, Brødre, Svogre og Slægtninge ved Fronten, sidder arresterede her, indespærrer man ligeledes, alt paa de Herrer P. Kjers, Jacobsen-Werthemine, og Konsorters Initiativ, østerrigske, altsaa allierede Undersaatter paa Vand og Brød. Dette Faktum turde fortjene at huskes og opfriskes under rolige Forhold.

Kort efter Sarauws Protest blev Polakkerne ført i Kirke, der er 16, og Kl. 11½ kom de tilbage og indespærredes i deres Celler.

Komikken paa Landet illustreres med følgende: Tidligere Meldingsrytter Hans Thomsen fra Sundsmark, nu menig Landeværnsmand, mødte i al sin Glans Hans Mathiesen fra Klinting. »Hermed arresterer jeg Dig Hans, og jeg skal straks føre Dig til Sønderborg.« »Aa nej, hvad siger Du?«, sagde Hans. »Ja, jeg kan jo godt sige det paa Tysk, men Du forstaar mig jo nok. Vil Du have noget andet Tøj med eller nogle Sager, saa kan jeg gerne give saa megen Tid, at vi tager til Dit Hjem først.« Meget nedslaaet begav Hans M. sig paa Vej, fulgt af den dansksindede Svinepranger og Meldingsrytter Hans Thomsen. »Nej, det var ellers kun min Spøg.« Dette lettede jo for Hans Mathiesen. I Aftes var Hans Kolmos fra Broballe her og besøgte Nicolai. Han talte paa en saa ækel og overlegen Maade, at Nicolai blev helt medtaget deraf, saa meget, at han var gnaven og ked af det hele Aftenen. En Episode som med Madsen fra Amerika.

Kl. 12 Middag havde Sarauw's Protest hjulpet saa meget, at vi fik Ordre til at rykke ud af vor Stue, for at give Plads til Polakkerne. Vi flyttede ind paa Stuen ved Siden af, Nr. 121. Det var en Stue til 40 Mand, der i Øjeblikket var beboet af 13 Mand, saa der var god Plads til os 9. Omflytningen foretoges i Hast. Vi har nu vor Stamplads ved Vinduet ud imod Nord. Udsigt til Baadsager, Sønderborg og Sund. Smukkere kan det næppe være med det straalende Vejr. Vi fik Forklaring af Polakkerne. De vilde nu hjem og stille sig. En Artillerireservist iblandt dem havde allerede for 14 Dage siden af Jacobsen forlangt sine Militærpapirer tilbage. Han blev af Meldingsrytter Amtsforstander Jacobsen

med Sabel i Haanden tvungen til at give Afkald paa sin Rejselyst. Nu vilde de til Konsulen, men det blev dem nægtet, og da de ikke vilde arbejde, blev de, trods det, at de er en allieret Magts Undersaatter, spærret inde i de ildelugtende snævre Fængselsceller paa Vand og Brod. Paa den ene Side: alt, hvad der vedrører Forretning nægtes systematisk. Adgang af en Rogter, en Forkarl, en Kommis, en Kompagnon bliver kategorisk forbudt. Boycot, saa radikalt som tænkes kan. Og paa den anden Side: Amtsforstanderne nægter allierede Værnepligtige at stille sig til Fanen og straffer dem med haardt Fængsel, naar de staar paa deres Forlangende. En højpatriotisk Handlemaade Eller tænk paa Jørgensen, som blev fastsat som tysk Undersaat i Montenegro ved Krigens Udbrud, men faar et lyst og rummeligt Fængsel og kan sørge for sin Forplejning fra et Hotel i Nærheden, imod disse »Fanger her«.

Og da Jørgensen kommer hertil, efter at være bleven frigivet i Montenegro, faar han flere Dages Orlov ved Bataillonen i Flensborg, men indespærres in Enkeltarrest saasnart han kommer hertil, og faar først efter nogle Dages Forløb mildere Behandling ved at komme sammen med os. Polakkerne spadserede sammen med os i Haven, og de var meget glade for deres nye rimelige Stue og den bedre Behandling de nu fik.

Søndag Eftermiddag var Kasernehaven okkuperet af mange Besøgende. Afspærringen haandhæves ikke mere, og Underofficer Jørgen Jørgensen fra Brandsbøl er den velvilligste og mest imødekommende Vagtkommandør, som vi endnu har stiftet Bekendtskab med. Gudstjeneste om Eftermiddagen i Kasernekasinoet, ved Siden af Chr. den 2. Taarn .

Andreas Grau lader sig nu se her i Byen, og erklærer, at de flensborgske Fanger er losladte, men Fangerne fra Tønder og Aabenraa Kredse endnu tilbageholdes i Flensborg, da Landraaden endnu ikke har »deres Papirer i Orden«.

Stue Nr. 121 er ulige mindre hyggelig og gemytlig, end vor gamle Stue.

Mandag den 7. September. Henrivende koldt, blikstille Vejr Højt Barometer. Polakkerne gik med os i Haven som i Gaar, men blev Kl. 10½ paany ført ned i Arrestcellerne, »det viste sig, at de ifølge Besked fra Konsulen i Kiel maatte anses for at have brudt deres Kontrakt.« — Nu kan Jacobsen, Werthemine, der har en Mark med Sæd ude endnu, maaske endda faa sin patriotiske Mark bjærget.

Kl. 11½ fik Valdemar Ludvigsen, der havde været sammen med os fra Begyndelsen og først skulde stille sig efter nærmere Ordre — Pasnotits —, Bud om, straks at melde sig i Slesvig. Han rejste ikke meget begejstret bort.

Mads Grams Død viste sig at være en af de sædvanlige lognagtige Historier. Reservist Bryggemann fortalte Kl. 12½, at Feldwebel Nickel havde paastaaet i Formiddags, at vi i Morgen kommer ud. Dette stemmer jo med en Del andre Udsagn. Brev hjemme fra og fra Mejeriet. Alt i Orden. Smørret leveres nu efterhaanden.

Mandag Eftermiddag var en meget fornøjelig Tid. Vi drak Kaffe i Fællesskab, vi 9 fra 122, og vi gik derefter ind og besaa Kirke, Hjørnetaarn, Kantine osv. Det hele gik, som var vi ansete Besøgende. Assistentlægen, som var med ved Omgangen i Kasernen (mens hans Kone paa Dansk forklarede os alt, om Hertug Hans's 2 Koner og hans 14 + 9 Børn, hvis Kister vi saa ved Siden af den smukke Kirke, om Chr. den 2. Taarn osv.) søgte at gøre sig forstaaelig for sin Kollega Sarauw. Da vi kom ud paa Pladsen for at gaa Tur, kom mange Koner for at se deres Mænd, og der blev opraabt Nicolai Frederiksen, Peter Iversen, Krogh, Hymøller, Philipsen, H. C. Bladt og Peter Kaad. De 7 Herrer gik saa hen til Kommandanten og underskrev Haandfæstningen, hvorefter de tog Afsked med os. Nicolai efterlod sig hos alle her paa Kasernen det brillanteste Vidnesbyrd. Foruden de 7 er i Dag, som for omtalt, Valdemar Ludvigsen og Jørgensen, for ved »Dybbøl-Posten«, kommer bort, de to sidste til Linjen, saa vort Selskab er bleven formindsket med 9.

Vejret er henrivende. Skønnere Vejr og Udsigt herfra kan ikke tænkes. Paa 3. Dag intet Resultat fra Krigsskuepladsen. Det synes, som om der var kommen en Standsning i Operationerne? Der har ingen Flag været hejst siden i Fredags.

Tirsdag den 8. Glimrende Vejr som i Aftes. Vandet i Alssund hvirvler og glider som det altid har gjort, og altid vil vedblive med at gøre, og Sundvedsiden og Sønderborgs Tage ligger badede i Septembermorgensolens bleggyldne straalende Skær. Vi har savnet de Bortrejste i Aftes. Peter Kaad og fortrinsvis Nicolai; om ham lyder Lovordene hyppigt og stærkt. Og hvem der roses af alle, som er kommen i Berøring med dem, er Nicolai Nicolaisen og Wilhelm Christiansen. De troede i Gaar, da de blev opraabt ved Appellen og Feldwebelen udbrød: »Aha, das sind die beiden!«, at et eller andet forestod for dem. Men det viste sig, at de vilde blive hjemsendt forelobig én af Dagene. Niels Kr. Nielsen siger, at de tre er de flinkeste vi har, af alle dem vi har lært at kende, mens vi har været her, de og Jens Christensen fra Lavensby, der ser brillant ud som Landværnsmænd.

Ingen nye Efterretninger fra Frankrig siden den 1. og 2. September, saa der forberedes sikkert større Aktioner. Lembergs »frivillige« Rømning af Østerrigerne ligner just ikke en Triumf. I Gaar og i Dag gaar de Besøgende her omkring iblandt os paa Stuerne og i Kasernegaarden, rent idyllisk i det smukke Vejr. Polakkerne er i Dag atter fort til Werthemine, for at fuldføre deres Kontrakarbejde. De græd, da de forlod Kasernen.

Kort med Hilsen fra Nicolai, Telegram ligeledes fra ham, om at medtage hans Pibe, naar vi kommer herfra.

Eftermiddagen bragte ikke den ventede Losladelse. Skuffelsen var derfor uomtvistelig. Kl. 5½ kom Jens Bonde forbi mig paa en af Gangene. Han gik med hen paa Stuen, fik Nicolai's Pibe med hjem og Brev til Ada, hvori jeg meddelte, at vi kom ikke i nogle Dage. Tillige, at jeg gerne vilde se Misse om Torsdagen. Om Middagen var Amtsforstander P. Kjer her ovre i Slots-

gaarden. Huldsaligt hilsende til enkelte Bekendte, som han mødte paa Pladsen, bevægede han sig med adrette og elegante Bevægelser og smaa hurtige Øjekast til Siden, og navnlig op imod vor Etage og til Trappegangen under vor Stue, hvor Kokkenet er; var der et Øjeblik, men gik saa atter sin Vej.

Kl. 6½ kom Dr. la Motte, Løjtnant Schmidt og Bysekretær, Underofficer Boysen, ind paa Pladsen. Der kom Bud herop, at vi skulde samles paa Stuerne, der hvor vi havde hjemme, og vi skulde blive der forelobig. Frk. Sarauw, som var her oppe sammen med Dr. Sarauw, gik hurtig sin Vej. Hun mødte allerede de tre uden for vor Dor paa Gangen.

Da de var kommen indenfor, beordrede Løjtn. Schmidt os: »Zu zwei Gliedern« henne ved Kakkelovnen; men dette var vel Dr. la Motte lidt pinligt, thi han lod os blot samles fra Stue Nr. 122 og 123 hver for sig. Saa faldt Bomben.

Fra Dampskibet, der Mandag Morgen gik her fra Broen, var der af 2—3 Passagerer bleven set, at der fra vore Vinduer, Stue Nr. 121, der vender ud imod Sundet, blev gjort en uanstændig Gebærde efter Skibet. De Paagældende, som havde set det, havde meldt det til Generalkommandoen i Altona, og de havde nu faaet la Motte til at fastslaa Kendsgerningen. Der rejste sig straks en énstemmig Protest. Jeg purgte, hvori denne Gebærde bestod, og fik Svaret. »Det er en nederdrægtig Denunciation«, sagde jeg, og Sarauw tilfojede, »ja, men vi véd jo at en hver lumpen Denunciation øjeblikkelig bliver taget til Følge.« Dette benyttede la Motte, og han frabod sig Beskyldningen, der laa deri. Vi tilbod nu alle Ed paa ikke at have gjort det og at vi vidste, at de fem, som var kommen ud i Gaar, ogsaa med Glæde vilde aflægge Ed derpaa. Der taltes meget højt og kraftig, og Dr. la Motte maatte faa Indtryk af, at han der var kommen for langt ud i sin Iver for at gøre selv de mest infame Beskyldninger til Genstand for Hensyn. Da han og Følget var gaaet, gik Talen højt. Man havde paa de andre Stuer ventet, at »Stabens« Ærinde var at faa Frigivelsesbetin-

gelserne underskrevne, og at vi nu kom ud alle sammen. Da de hørte, hvad Besøget drejede sig om, blev Forbitrelsen almindelig. Man enedes saa om, at man skulde sende skriftlig Henvendelse til Generalkommandoen igennem Dr. la Motte, med Krav om at blive tagne i Ed paa Rygtets Longagtighed. Dette Dokument blev nu opsat af Lærer Andresen og underskrevet af alle os Tilbageblevne, 17, paa vor Stue. Vagten var i Mellemtiden bleven sendt hen til Kommandanten, for at melde vor Ankomst og Lærer Andresen og jeg gik med en Soldat med skarptladt Gevær til Dr. la Motte.

I Vagtstuen — Villaen vender ud mod Vandet, er stor, og den ligger ganske dejligt — var der ganske mørkt. Gefreiter, Møller Jacobsen fra »Rode Mølle«, var der som Vagt ved Telefonen. Han meldte os, og Fru la Motte tog imod os. Hun førte os gennem nogle store Stuer ned i Dagligstuen, viste os Udsigten og bød os tage Plads. Da la Motte kom, gav vi ham Dokumentet, og sagde, at vi maatte kræve at aflægge Ed imod den infame Beskyldning.

Der trakteredes med Rhinskvin, Kager og Smørrebrød og Cigarer, og Fruen gik ud til Vagtmændene med nogle Cigarer, saa vi blev alene i Stuen. Jeg vilde gaa, da vi havde afleveret de fornødne »Bjæf« over Beskyldningen, men la Motte bød os blive og holdt os saa 1½ Time til en politisk Samtale. Vi sagde i den, at Hensigten med vor Indespærring var en Hævnakt og økonomisk Boycotning saa skarp som tænkes kunde. Tillige at vi vidste, at Hovedmændene var P. Kjer og Landraaden, at Klinker, Jacobsen fra Rumohrsgaard og Andersen fra Bagmose vidste, hvor lidt en sømmelig Haandhævelse kunde faa ud af denne »Schutzmassregel«. At vi godt kunde staa for den Behandling vi havde faaet, men at vi aldrig vilde glemme, at vi var bleven indespærrede i smudsige Huller til at begynde med, at vi til Fryd for Sønderborgs Befolkning var bleven ført med Pik og Pak, eskorterede af Soldater med skarpladt Gevær og forsynede med opplantet Bajonet igennem Gaderne til Kasernen, at vi maatte stille op i to Geledder, hver Dag nogle Gange for

en Feldwebel, gore højre og venstre om osv. (Da Nielsen og Lyck fra Banken og jeg skulde have Orlov, blev vi opstillet i Kasernegaarden og flyttet rundt nogle Gange, for at komme nærmere, hvor »Der Herr Hauptmann« mentes at komme forbi, blev tilholdt om »stillgestanden, Augen rechts« naar han kom osv.) »Men De og Deres Parti kan ikke taale det, Dr. la Motte, thi de Beretninger om dansk Aag og Mishandling af Slesvigholstenerne i 1848, som De og Deres Fæller har levet højt paa siden da, er Børneleg imod det De har budt os. Det vil ikke blive Dem glemt. Den Gang var det Oprørere imod den lovlige Regering det drejer sig om, men denne Gang er det Borgere, hvis Brødre og Sønner allerede havde kæmpet ved Liége, da vi fortes ned ad Gaden. Som lod deres Repræsentant stemme for Krigsbevillingen af 5000 Millioner, som ikke et Øjeblik tænker paa at forlade Hjemmet eller spionere for Udlandet. Og desuden har vi ikke en Gang Krig med Danmark.« La Motte spurgte, om vi ikke onskede, at Tyskland blev knust, saa at vi kunde komme til Danmark. Vi svarede, at vi vidste, at Tyskland var mægtigt til at tage det op med to-tre Stormagter og havde vidst det længe, men at Tanker var toldfrie. Vi sagde ogsaa, at Indespærringen som Ferie betraglet var monstergyldig, smuk Udsigt, regelmæssig Levemaade etc., men der var blot den Hage derved, at det var paa Trods af al Sommelighed fra Tyskernes Side. — Afsked. Da vi var kommen tæt ned til Laagen for Villahaven, blev der raabt: »Hr. Grau, bitte ein Augenblick!«. Det var Fru Dr. la Motte, der kaldte mig tilbage, og bod mig at hilse Hr. Poulsen. Hvem? Hr. Sophus Poulsen (Medlem af »Sonderburger Bank«s Tilsynsraad, indespærret sammen med os.) Han er nemlig Tilsynsraadsmedlem i den Bank, for hvilken Dr. la Motte er Direktør. Ja, Tak, og saa gik vi.

»Ja, Kaptajnen er en flink Mand, men han er ikke bestemt nok«, sagde Soldaten som eskorterede os tilbage, og saa gik Talen meget udisciplineret med Vagtmanden, indtil vi naaede tilbage til Kasernen. Paa Gangen var alt Oprør, man afventede Deputationen, og Kl. 10, da

Kasernen ellers lukkes og Lysene slukkes, afholdtes paa den store Stue Nr. 121 et politisk Møde, som var besøgt af samtlige Indespærrede. De fik alt at vide, og de var meget tilfredse med Ekspeditionen. Alt, hvad der er droftet mens vi var her, incl. vort Syn paa Civilmyndighederne, var bleven forebragt den Højstkommanderende i hans Salon ved Vin og Cigarer. Saa spillede Stuen mod Sædvane Kort fra 11 til 12, og gik til Ro under megen Skæmt.

Onsdag den 9. September. Atter stadigt Vejr. Regn er der ingen Udsigt til. Det tegner alvorligt til, at det bliver umuligt at saa Vintersæd i Aar. Hilsen hjemmefra ved Frk. Sarauw og Frk. Otsen. Ada er urolig, og de længes, hvad vi saa sandelig gør allesammen efter paany — efter en Del Skuffelser — at blive forenede med vore respektive Slægtninge. Soldaterne her paa Kasernen har slet ingen Deltagelse for os mere. »Vi har det nu mere frit end de, og de kan heller ikke komme hjem paa Orlov, langt mindre har de Udsigt til at blive »helt fri« som vi«. La Motte sagde i Aftes, at inden Søndag var vi ude alle, og at vi kunde søge vor Ret, hvis vi blev krænket eller fornærmet, lige saa vel som de andre kunde søge den.

Mens vi var ude i Kasernegaarden, var Svensson og jeg ovre for at undersøge Kasernearrestcellerne. 6 Alen bred, med én Spand, en Sengebund uden Dyne eller Madras, og et smalt, halvt blindet Vindue højt oppe i den tre Alen tykke Mur. Bliver det beboet, vil Luften straks blive umulig. Jørgen Otsen sad der paa »Schutzwacht« 8 Dage paa Vand og Brød, og senere paa egen Kost. I Dag var Diedrich Bowadt meget imødekommende, han er Vagtkommandør. Talte med Vilhelm, som endnu ikke var kommen hjem, men mente at komme det en af Dagene. Skrevet et Kort til Nicolai, som desværre gik Glip af det bedste Intermezzo, vi har haft endnu: Uanstændighedsscenen i Aftes. Den vil fylde i Beretningen, naar vore Oplevelser skal droftes i Fremtiden. Og oplevet, er bedre end hørt ved Genfortælling, saa Nicolai kan ikke faa den rigtige Charme af Begivenheden. Umulig er det jo at

gengive i Skrift og Tale de Kommentarer, som Dr. la Motte's Paastand gav Anledning til, men det maa haabes, at vi alle enkeltvis, baade vi, som er her endnu, og P. Kaad, Brock og Philipsen, Hymoller og Nicolai, som kom ud i Forgaars, maa blive taget i Ed paa at nedslaa den ualmindelig, gemene Beskyldning.

I Dag læsses der 150 Straasække fra Sengesteder her paa Vogn fra Baadsager. Ved dette Arbejde er 14 civile Landværnsmænd foruden Kusken beskæftiget. De har nu været i Gang i 2½ Time med at kaste dem ned fra vor Etage, hvorfra de toges, og læsser dem op til Kusken. De overanstrenger sig ikke, og de har Slid nok dermed en Times Tid endnu.

Motto: Der spildes meget i Krigen.

Dagene er længere, siden de 9 er kommen bort. At Nicolai er borte, er et meget foleligt Savn. Han tog sig af alt, og han havde det samme ypperligt ligelige Sind. I Dag spiller Niels Kr. Nielsen Skat med Chr. Hanssen og Johan Andresen, og han flaar dem efter Noder. Der er de faldne i kyndige Hænder. En ny Mand: Martin H a n s e n fra Lebolgaard; han kom hertil Kl. 10. Han har krænket den tyske Uniform. Han bor paa 123, der ikke er glad for ham. Vilde i Begyndelsen uvægerligt være kommen i Kasernearrest, men han har maaske Protektion. Underofficererne er meget optagne af den skandaløse Beskyldning fra i Gaar. Den synes at være frit opfunden, blot for at skade os, nu, da det lakker imod Enden. Kobmand N i s s e n og Hustru fra Sottrup var her i Gaar, fortalte, at Præsten fra Sottrup havde været her i Byen da Konen havde brækket Armen ved Lobskkorsel, og han havde bedt Dr. la Motte om at frigive ham. Dertil svarede la Motte, at selv om Konen laa for Doden, saa kunde han dog ikke frigive Manden. »Krigsreglerne er vel haarde, men det maa del vel ogsaa være.« At Dr. la Motte maa være Udoveren til en saadan uretfærdig og til intet formaalstjenlig Haardhed, forklarer hans og hans Hustrus Trang til at vise saa megen Gæstfrihed og paafaldende Venlighed som i Aftes imod Andresen og mig. Det maa vel ogsaa for en Stadskommandant være

kærkomment at praktisere lidt andre Bestræbelser i en saadan Tid, end netop det brutale og det uretfærdige.

Torsdag den 10. September. I Morgenstunden vækkes vi allerede Kl. 4¼ ved at der tumles med Heste uden for vore Vinduer. Det er 35 Heste, som kommer om Bord paa »Ekspress« for at sejle over paa den anden Side, og derfra sendes længere syd paa med Banen. I de sidste tre Dage er der kommen Heste bort her fra Broen ved Rondeel, ialt over 100. De Herrer Hestehandlere tjener i denne Tid mange Penge. Alt kan bruges og endda til store Priser, og de tjener da ogsaa, efter hvad man siger over 100 Mark pr. Hest i Gennemsnit. Fra Danmark vælder de ind over Grænsen ustandseligt. Hvor knapt vil det blive med Heste inden Krigen er forbi, thi der maa jo ødes mange af dem, og hvor de ogsaa maa døje i Krigstid. Efter Sigende skal vi i Morgen levere af de af Udskrivningskommissionen udtagne. Mon vi ogsaa skal levere hjemme? Det maa Misse vel vide, naar hun kommer. Gid hun maa komme med gode Efterretninger hjemme fra.

Den store Færge er nu i Farten mange Gange daglig med Koretøjer og Avtomobiler fra den ene Side til den anden. Men hvor er Trafikken lille imod før. Da vi Kl. 5 i Morges gik ned til Kasernehaven, sagde Løjtnant Schmidt til mig: »Det er fastslaaet; at det ikke var fra deres Vinduer, den uanstændige Gebærde er bleven set, men fra en Stue længere imod Syd, men paa den samme Etage«. (Det var det vi spurgte om, og om det ikke i det hele taget var en infam Løgn, men fik det Svar, at troværdige Personer havde set de gjort fra vore Vinduer). Meddelelsen vakte Rore, og man foranledigede ,at man vilde kræve en Undskyldning fra Kommandanten, hvilket han maa være uafviselig forpligtet til at give os.

Misse kom Kl. lidt før 9. Bøse, der var i Vagtstuen, gav os beredvilligt Lov til at se Kirken, og efter at vi havde været oppe for at se paa vor nuværende Stue og set paa Udsigten, var vi rundt i Kirken, Taarnet med den

tre til fire Alen tykke Mur, Kapellet med Kisterne, og vi var ogsaa inde at se Arrestcellerne. Det var meget oplivende med Misse, og hun bragte kun gode Efterretninger. Nicolai havde været ovre for at give Beretning. Da Misse i Gaar cyklede ned ad Nordborg Gade, saa hun en større Forsamling paa Storegade. Nicolai var Midtpunktet for Skaren, og han var ved at give et Referat for en undrende Tilhørerkreds. Nyt er der intet hjemme. Misse bragte mig Blomster, Vasketøj og Æbler, og hun gik hjem, da Kl. var 10½.

Vejret er henrivende, men der er slet ingen Udsigt til Regn. Den nye store Færge til at trække over med Kædetræk, er uafbrudt i Gang med Koretøjer osv., men det gaar meget langsomt; og 2 Motorbaade besørger Passagerbefordringen, og disse løber ligeledes uafbrudt frem og tilbage. Trafikken er jo langt livligere end i Begyndelsen da vi kom hertil. Nu laster en Evert Korn; vel Hvede, lige under vore Vinduer ved Broen ud for Rondeel. Paa den Bro staar fra Morgen til Aften Amatorfiskere og meder.

Dagen forløber ensformig og triviel. Der kommer nu atter mange — skuffede — Slægtninge, da det viste sig, at den profeterede Hjemkomst ikke blev til noget, og Fødevareforsyningen, der var ophørt med samme Begrundelse, er nu atter kompletteret. Fra Krigsskuepladsen i de sidste Dage intet større Nyt. I Frankrig er der i Nærheden af Paris begyndt et stort Slag, ligeledes i Østerrig ved Lemberg. De andre Steder er det tilsyneladende mere roligt og forberedende.

Johan Andresen fortæller, med sin Søn (han ligger i Garnison i Kappel) som Kilde, at Kaptajnen ved det derværende Kompagni foran Fronten har fortalt dem, at først forlangte man herhjemme fra 50 Mand i Stedet for 50 herfra, som trængte til at komme længere syd paa, paa Grund af deres politiske Sindelag. Han fik de 50 danske Landeværnsmænd her fra Sønderborg, og han sendte 50 Dansksindede og 1 Tysker fra Aabenraaegnen her til Stedet. Saa forlangtes, at han skulde sende 25 Mand længere syd paa, ligeledes herfra, og han sendte

saa 25 Hamborgere afsted, og han beholdt de Danske, som han havde. »Den Mand, som staar for disse Foranstaltninger, hedder »Peter Kjer«,« sagde Kaptajnen, »og det er rimeligt, at De husker ham, naar De kommer tilbage fra Krigen«. Det ene som det andet viser noksom, hvad Peter Kjer foretager sig, og at vi ikke har bedømt ham fejlagtig forud. Kun var vor Maalestok for lille anlagt.

Fredagden 11. September. Tørvejr. Sydøstlig Vind. Ikke klart som i Aftes, da vi med det blotte Øje kunde se den nye Komet, godt Vognstangens Længde, sydøst for Karlsvognen. Mon den kommer med Krigen og vokser i Størrelse og Magt med den? Det er jo gammel Tro og Tale. Ved Paris og Lemberg staar nu store Slag. Ved Paris er Tyskerne nu »gaaet tilbage for at vælge en bedre Stilling«. Fra Lemberg forlyder intet.

Mon Dagen skulde bringe Nyt? Det gør den vist, men af hvad Art?

Dr. la Mottes Æresfølelse nødte ham i Gaar ikke til at give os en Undskyldning for den ydmygende Rolle, han indtager imod os gennem sin Beskyldning, som han havde faaet indgivet af »paalidelige Folk«. Kan man paa det dybeste uden Grund fornærme, uden at have Forpligtelse til at give Oprejsning? Raader i Krigstid en kortere Maalestok for Anstændighed, eller har Kommandanten, Bankdirektør, Byraads- og Kredsraadsmedlem Dr. la Motte ingen Forpligtelse der? Ved Opstillingen paa Pladsen, da vi Kl. 10 skulde op paa Stuerne, kom la Motte og bad Stue Nr. 123 gaa med ham hen til Siden. Han sagde der, at det havde vist sig, at der intet forelaa, som gav Anledning til at tro, at det var sket fra vor Stue, og han gav en lang Sludder for en Sladder om, at han aldrig havde troet det, uden at han kunde gøre Rede for, hvad Beskyldningen fra de »troværdige Personer« havde at betyde. Sarauw gik ham haardt paa Klingen, men fik kun undvigende Svar om, at han ikke kunde give Oplysning om, hvem det var, der havde meldt det, at det var Generalkommandoens Sager osv. Hans Rolle ved denne Lejlighed var fuldkommen i Stil med

hans hidtidige Optræden. Til Sophus Poulsen sagde han, at han kom ud i Dag, saa da slipper nok en Del af de mindst graverede.

Fra Østprojsen skal der være kommen nye gode Efterretninger for Tyskerne, i hvert Fald er Flagene atter fremme i Dag. Alhambras Flag kan ses her fra vore Vinduer, samt Flagene i Byen kan ses herfra.

Løjtn. Schmidt, som bad P. Bladt slibe ham hans Sabel, stod netop hos mig, da P. Bladt kom med det skarpslebne Sværd. »Nu kan den nok gaa igennem en Franskmand!« »Ja, De har meldt Dem frivillig til Fronten«, sagde jeg. »Ja, der blev spurgt om vi vilde«, sagde Schmidt, »saa maatte vi jo, ellers kan De tro, jeg var hellere bleven her.« Og det sagde han, der, da han fulgte os til Sønderborg, talte om deres store Krigsbegejstring; — den er nok bleven betydelig reduceret siden da. Efter Sigende har Dr. la Motte ogsaa meldt sig frivillig til Fronten. Man skulde virkelig synes at hans Stilling her paa den Maade, han hævder den paa, maatte opfordre til at søge ethvert andet Sted hen. Da vi gik op, sagde Løjtn. Schmidt, at han troede, at der var en eller anden, som havde villet gøre os ondt, der havde meldt det, d. v. s., en, som slet intet havde set. Det er just vor Paastand fra først af, og et supplerende Tegn paa, at vi fra første Færd af har belønnet den lumpne Sag som den forholdt sig. Naar selv Officerer antager, at det hele er iscenesat, for at holde os fast nu, da der er Udsigt til at vi kan komme paa fri Fod, kan man saamænd ikke mere tvivle om, at Hensigten fuldstændig er den samme som den, der har været ledende fra Myndighedernes Side lige fra første Færd af.

I Dag mønstres der udtagne Heste til Militærbrug i Mængde her paa Slotspladsen. Om Vurderingen naar op til den Højde, Prisen har naaet i privat Handel, har jeg intet erfaret om, men det er nok mere fordelagtigt at sælge dem forud. Slottet er fuldt af Mennesker og Heste hele Dagen, og der er mange Bekendte herude. Kl. 2½ sendte Chr. Kolmos Bud efter mig for at faa Lov til at tale med mig. Han og Jørgen Petersen fra Havnbjerg

var meget forargede over, at vi vedblivende skulde være her. Th. Norrelykke, Mels, ligeledes. Tyskerne er altsaa gennemgaaende mere aabenlyse i deres Forargelse end vore Folk, af hvilke nogle er i Tvivl, om de skal vise Forstaaelse eller ej. Bl. a. talte jeg i Dag med Mortensen, P. Sandvej, Jørgen Petersen osv. Hvor upaalideligt det hele er, ses bedst deraf, at mens Dr. la Motte i Morges sagde til Sophus Poulsen, at han kom ud i Dag, er ingen kommen ud endnu.

Lørdag Morgen den 12. September. Det blev ikke store Sager med Regnen, kun nogle hurtige Byger. I Dag er det paany højt klart Vejr med vestlig Vind. Tyskerne har i den sidste Uges Tid været noget nedtrykte, fordi der ingen Resultater har været. Mon de nu forestaar i denne Uge? I Dag har Lærer Andresen Solvbryllup. Vi gav ham paa Stuen en smuk Blomsterbuket. Det regner nu Kl. 9 tæt og godt, og det ser ud til at kunne blive ved. Kl. 10½ kaldtes vi ud paa Gangen, og de første 26 optegnede kunde gaa hen til Dr. la Motte for at underskrive Forpligtelseserklæringen. En Time derefter blev vi udkaldt i samme Ærinde. Hos la Motte ventede vi i Korridoren, mens de andre skrev under. Da vi sad der, en lille Snes Stykker, kom Peter Hansen fra Broballe. »Naa, har Du ikke endnu meldt Dig frivilligt?« sagde jeg, »det skulde Du da vist have gjort«. »Nej, jeg skulde tale med Kaptajnen om P. Wrang« som P. Hansen og Hans Kolmos nu har løbet i 4 Uger for at fri for Militærtjeneste. De store Patrioter burde dog have økonomisk Lettelser i denne knappe Tid. Peter Hansen var meget flov over Situationen. Saa indlodes vi og fik Dokumentet oplæst, krævede, og fik mildnende Forklaring paa ikke Tilhørsforhold til danske Foreninger, Brevveksling med Udlandet, Anmeldelspligt ved Bortrejse, og vi underskrev derpaa Dokumentet.

Derpaa pakkede vi ind. Spiste til Middag paa Rondeel, telegraferede hjem og tog saa fra Sønderborg 1,38. Det er i Dag 40 Dage siden vor Arrestation, og nøjagtig 5 Uger siden vi til samme Klokkeslæt med Eskorte kom til Sønderborg Slot. Gud ske Lov for saa vidt. At Fan-

genskabet ikke har været »haardt«, bevises ved, at Hans Bonde fra Skovby paa Kasernekost har taget 23 Pund til i Vægt i de 36 Dage. Jeg holder den samme Vægt som da jeg kom i »Schutzhaft«. Det skylregner da vi var i og tog fra Sønderborg, kærkommen Regn for alt. Foruden Kaptajnens Udtalelse fra Fonten til Soldaterne i Angel, omtalt her i disse Blade fortæller Købmand Schmidt fra Guderup, som ved Noyon fik en Kugle i Ansigtet fra venstre Kind til højre Næsebor, affyret i 20 Meters Afstand ved Stormløb paa fjendtlig Stilling (den 16. September), at deres Hauptmann v. Zersel fra Garnisonen i Sønderborg paa deres anden Slagdag ved Louvain i August Maaned udtalte: »Ja, mine Herrer, jeg véd, at I slet ikke kan vente og forlange, at De skal kæmpe for os, da deres Slægtninge bliver saa nedrægtigt behandlede af Myndighederne i Nordslesvig, som Tilfældet er med de Indespærrede i Sønderborg og Flensborg o. s. v. Blandt alle de dumme Forholdsregler man fra den Side har taget, er denne den skammeligste og vil aldrig blive os glemt. Det er ikke alene min, men alle mine Kollegaers Mening, som jeg har talt med om det.« Ved Stormen ved Noyon den 16. September, faldt han i Spidsen for Kompagniet.

Peter Grau, Pøl.

Søndag Eftermiddag, den 2. Avgust 1914 sad jeg sammen med min svagelige Hustru og talte om de store Krigsrædsler der muligvis forestod Evropa. Henimod 7-Tiden gik jeg op for at tale med Frk. Sophie Jessen, Palævej, hvor jeg ogsaa traf hendes nu afdøde Søster Fru Witzke. Efter at vi i nogen Tid havde siddet og talt om Krigens brændende Sporgsmaal, blev der ringet paa Døren, Enkefru Witzke gik hen for at lukke op, kom straks tilbage og meddelte mig med rystende Stemme: »Vagtmesteren er udenfor og vil tale med Dem«. Han havde allerede været hos min Hustru, og der faaet at vide, hvor jeg var. Uden at ane noget som hest gik jeg ud og hilste paa ham. Han monstrede mig med skarpe Blikke, og tiltalte mig med Ordene »Herr Lejmand, nun müssen Sie gleich mit nach Sonderburg. Sie sind mein Arrestant und ein großer dänischer Agitator!«

Gaden var fuld af Mennesker, og fra mange Munde hørte jeg »der gaar Vagtmesteren med Leimand«. Jeg bad Vagtmesteren om Tilladelse til at sige Farvel til min Hustru, hvilket jeg ogsaa fik, men vi vekslede kun faa Ord, da jeg skulde med Toget. Jeg fik dog Tid til at tage en Sommeroverfrakke med, som senere gjorde mig god Tjeneste. Undervejs forsøgte Vagtmesteren først med gode, og senere med onde Ord, at faa mig til at tilstaa, at jeg havde sagt noget om Kejseren. Da jeg benægtede dette paa det bestemteste, navngav han en bestemt Person, fra hvem han havde sin Viden. Ankommen til Sønderborg hørte jeg de samme Ord igen: »Der gaar Vagtmesteren med Leimand fra Avgustenborg!« Paa Kommandanturen maatte jeg opgive Navn, Stilling, Alder og Bopæl, hvorefter Vagtmesteren fik Ordre til at bringe mig ned paa Slottet. Lige før vi naaede derned fik han

Bud, vi skulde vende om, jeg skulde til Raadhuset. Ogsaa der maatte jeg overfor en Del Militær opgive Navn, Alder, Stilling, Bopæl og aflevere Papirer og Penge, for derefter af en ung Militær at blive ført over til Raadhusfængslet. Her aabnede han en stor jernbeslaaet Dør, tog mig i Nakken, kastede mig derind, laasede Døren og forsvandt. Idet jeg blev kastet ind i Cellen, faldt jeg over noget som jeg ikke kunde skelne, da det var bælgmørkt derinde. Jeg besluttede mig til denne Nat at ligge paa det bare Gulv.

Da det gryede ad Dag kunde jeg skelne Bohavet som Cellen indeholdt. Et tarveligt Sengested, sammenslaaet af Brædder, som mest lignede en Kasse, et Bord bestaaende af en i Jorden nedrammet Pæl med en Planke som Bordplade, hvorpaa der lige kunde staa et Fad, en Tallerken og en Kop, ved Bordet en trebenet Skammel og desforuden som Sengetøj et Par pjaltede Tæpper, som jeg forelobig ikke onskede at tage i Brug. Oppe i Gavlen fandtes et lille Vindue, som bragte Lys i Cellen. Naar jeg satte Skamlen op paa Bunden af Sengestedet og selv stod op paa denne, kunde Solen skinne paa mig fra Kl. 10 til 12 Middag.

Tirsdag Formiddag kom Politibetjenten og gav mig to gode Tæpper, saa jeg fra den Tid tog Sengestedet i Brug. Da jeg kunde tænke mig, at min Hustru havde laaset Døren, taget Hest og Vogn med, forladt Avgustenborg og kort til vor Datter i Horup, havde jeg mere Ro i den Henseende. Tirsdag Eftermiddag havde hun været i Sønderborg for muligvis at komme til at tale med mig, og bringe mig noget Linned, som jeg senere modtog gennem Politibetjenten. Min Hustru havde henvendt sig til Hr. Garvermester Joh. Clausen, med hvem jeg tit gjorde Forretning. Vedkommende var meget flink, gik straks med hende paa Raadstuen, bad paa hendes Vegne om Oplysning hvor jeg var bleven af, og om hun maatte komme til at tale med mig. Det sidste blev paa det bestemteste nægtet, hvilket jeg senere var meget glad for, da hun derved blev sparet for at se den Elendighed jeg sad i. 2 Timer senere blev Garvermester Clausen ogsaa

sat fast og senere da jeg blev ført op paa Slottet sad han der.

Onsdag Morgen overrakte man mig en Regning fra Produkthandler Levy, Graasten; jeg havde Ugen forud af ham købt en Vognladning tørrede Ben. Gennem Politibetjenten søgte jeg om Lov til at faa Forbindelse med Sagfører Jacobsen, hvem jeg bemyndigede til ind- og udbetale Penge paa min Konto i Folkebanken og ordne mine Sager. Dette blev tilladt, men hvor studsede han ikke, da Døren blev laaset op, og han saa hvor jeg sad. Senere har han to Gange ytret sig, at han nok vidste jeg var fastsat, men at jeg sad i saadan en Celle, havde han dog aldrig troet. Dagene gik kun langsomt i min ensomme og triste Tilværelse, uden at jeg hviste det mindste om, hvad der foregik ude i den store Verden; jeg trøstede mig ved at jeg altid havde holdt mig inden for Lovens Grænser, som Pligten bød. Min Mad fik jeg ind af en Lem, ligesom et Kreatur. Maden selv var upaaklagelig, og jeg havde det Indtryk at Betjentens Hustru havde Medlidenhed med mig.

Efter 5—6 Dages Forløb fik jeg af Politibetjenten Lov til om Morgenen at nye et Øjeblik frisk Luft, inden der kom Folk paa Kontorene, selvfølgelig under Løfte om fuldstændig Tavshed. Da samme var i Færd med at fodre sine Høns, bad jeg om at laane mig en Liter Hvede. Da han spurgte mig, hvortil jeg vilde bruge den, forklarede jeg ham, at jeg for at forkorte Tiden vilde tælle Kærnene. Han overlod mig den og jeg talte den Dag 17,143 Kærner, og er i Besiddelse af Sedlen hvorpaa jeg har noteret Antallet.

Det daglige Liv formede sig gennemgaaende éns, med Undtagelse af at der tit ved Midnatstid blev aabnet Døre til andre Celler, hvor jeg derefter hørte at der engang imellem blev indsat Personer, som i deres Sejrsrus trængte til Ro for Natten. Der lod Banken, Skraal, Raab indtil det tilsidst ebbede ud i at de lullede sig i Søvn til Tonerne »Deutschland über alles«; men Yndlingssangen var dog »Schleswig-Holstein«. Naar jeg saa ved slig Lejlighed kunde udbryde i høj Klage, fik jeg altid det ønskede Svar.

Om Morgenen den 12. Dag fik jeg Bud om at jeg muligvis skulde flyttes. Under Bevogtning fik jeg efter Ønske Lov til at blive barberet af Barber Moltzen. Ved 4-Tiden samme Eftermiddag fik jeg Ordre til at pakke mit Tøj. Vi skulde foreløbig ned paa Kommandantens Dr. la Mottes Kontor, og skulde gaa bagned; jeg mente for min Skyld kunde vi godt gaa paa de befærdede Veje, da jeg nok kunde være bekendt at lade mig se. Vi gik dog Bagvejen, og paa Fornævntes Kontor maatte jeg atter opgive Navn, Stilling, Alder, Bopæl. Kommandanten la Motte var i Øjeblikket ikke til Stede, og Politibetjenten fik saa Ordre til at føre mig ned til Slottet. Undervejs traf vi en meget bekendt Person, som i al Ærbødighed hilste, om det gjaldt mig, min Ledsager eller os begge, var ikke at bedømme. Paa Slottet afleverede Betjenten mig mod Kvittering; som tidligere blev der taget Rapport over min Person, og jeg blev saa ført ovenpaa. Da jeg kom ovenfor Trappen saa jeg til min store Forundring (jeg vidste jo ikke, at der var bleven andre arresterede end mig) Gaardejer Peter Wolf, Kajnæs, komme gaaende henimod mig. Med et Glædesraab udbrød jeg »Hvad, Du her!« Han svarede: »Ja, her er alle Dine gode Venner og Bekendte.« Et Øjeblik derefter saa jeg mange kendte Ansigter, deriblandt ogsaa den før omtalte Garvermester Clausen, som havde ledsaget min Hustru til Raadhuset Tirsdag den 4. August og samme Dag var bleven arresteret. Kort Tid efter blev vi alle ført ned i Gaarden; med Forundring saa jeg at Broen var borte, og i Korthed forklarede man mig, at vi havde Krig omtrent med hele Verden.

Dette Øjeblik og hele Situationen var for mig saa overvældende, som intet før; 12 Døgn i lukket Celle, intet se, intet høre, ingen tale med; og nu paa engang omgivet af en stor Del af min Bekendtskabskreds, Broen bort, Krig med hele Verden — alt dette blev for meget — det sortnede for mig. Peter Kaad, Vollerup, som stod i Nærheden, saa paa mig og udbrød: »Kan Du staa for det!« Dog et Øjeblik efter var alt klart for mig og jeg kunde samle mig igen.

Efter at vi var kommen op igen fik jeg en Stue anvist sammen med flere Bekendte. Vi skulde nu have Aftensmad, men jeg stod jo uden Mad og Drikke. Dog herfor gaves der Raad. Gaardejer Staadsen, Dybbøl, sagde: »Du er nu et nyt Medlem af vor Forening, og Du faar nu et Stykke Flæsk af mig, saa kan Du se at faa Brod hos en anden«. Fisker H. Lassen, Horup, gav mig Brod. Kaffen fik vi serveret uden Mælk og Flode. Min Genbo, Dr. Sarauw, som jeg tidligere i Korthed havde hilst paa, besøgte jeg efter Aftensmaden. Hos ham traf jeg Peter Grau og begge hans Søstre, som lovede mig at sende Bud til min Hustru, Datter og Svigerson, at jeg var kommen ned paa Slottet og at de skulde bringe mig Mad.

Jeg gik den Aften veltilfreds til Sengs under de mere betryggende Forhold, og sov senere roligere end i min enlige Celle. Næste Morgen efter at der var bleven gjort rent og drukket Kaffe, kom vi ned paa Slotspladsen, blev opstillet i to Geledder, Navnene blev opraabt paa Personer som den Dag blev frigivet 15 i Tal, og deriblandt til min store Forundring jeg selv. Sammen med Gaardejer Jørgen Mathiesen, Græshøj, blev jeg under Bevogtning ført op til Landraaden. Undervejs aftalte vi med hinanden, at hvis vi skulde underskrive Forpligtelser udover Krigens Ophør, vilde vi hellere tilbage igen. Hos Landraaden blev der oplæst en hel Del Forpligtelser, som jeg syntes var svært at overholde, men som kun gjaldt til Krigens Ophør. Da dette var overstaaet begav jeg mig paa Hjemvejen til Avgustenborg, for at melde mig hos Borgmester Jørgensen. Undervejs gik den Tanke igennem mig, om jeg nu ogsaa kunde holde disse Forpligtelser og om det ikke havde været bedre at blive hos de andre. Senere fik jeg Lejlighed til at køre med Gaardejer Jørgen Christensen, Elstrup, ind til Byen, hvor jeg straks meldte mig paa Kontoret hvor det halvvejs blev mig betydet at min tidlige Frigivelse til Dels skyldtes Hensyn til min Hustru. Uventet indtraf jeg saa i Horup hos mine Kære som glædede sig meget over min Hjemkomst.

Trods Sejrsjubel — Klokkeringning, Sang, Trommen og Piben her — holdt Tanken om Tysklands endelige Nederlag og vor Genforening med Danmark sig altid vaagen hos mig, thi aldrig har Historien vist at der ligesom i Himlen, kun skulde være én Herre paa Jorden; men heller aldrig havde jeg drømt om, at jeg, skønt dansk Mand, som holdt sig inden for Lovens Grænser, skulde blive indespærret paa en saadan Maade. Skønt en Del Tyskere nu til Tider mener, at de bliver behandlet som anden Klasses Borger under dansk Styre, er og kan det bevises, at jeg under tysk Styre som Borger ikke har kunnet opnaa det, som Tyskerne kunde.

Anderledes nu!

Avgustenborg, i Avgust 1924.

Jørgen Leimand.

Ti Aar er gaaet siden hine uhyggelige Avgustdage i 1914, og endnu gribes man af en vis Uhygge, naar man tænker tilbage paa den Tid. Lordag den 1. Avgust var vi hos Christen Ernst Christensen i Asserballe; der var Nis Nissen, Viby, Math. Kock, Sønderborg, og flere. Samtalen drejede sig selvfølgelig om den truende Krigsfare, og henimod Aften kom der Bud fra Kommuneforstanderen, at nu var Krigen erklæret. Vi skulde netop til at spise til Aften, jeg vil gerne tilstaa at den Aftensmad smagte mig ikke. Vi skulde med alle, som var der. Dog mente Chr. Ernst, at da han var saa gammel, slap han nok, i hvert Fald foreløbig. Han lovede mig at se herned en Gang imellem; der var jo nok at se efter, da Høsten stod for Døren, og saa blev han den første som blev indkaldt. Allerede Søndag Morgen blev han indkaldt, men kom dog hjem igen den Gang. Mandag Eftermiddag kom min Bror Christian, han var den Gang Vært paa »Sønderborghus«, herop, for at høre om han og hans Familie ikke kunde flytte hertil, da han var klar over, at »Sønderborghus« blev lukket. Jeg var glad for hans komme, og Aftalen blev, at de skulde komme næste Dag, men da han kom tilbage til Sønderborg, blev han arresteret. Militæret havde allerede lagt Beslag paa »Sønderborghus«, saa hans Flytning blev ikke til noget. Det var ikke nemt at gøre Beregninger i den Tid. Jeg havde den Dag travlt med at faa Selvbinderen i Gang, jeg havde kun to unge Karle. Saa kom Tirsdagen; om Formiddagen regnede det, saa man havde god Tid til at tage Afsked med alt det man havde saa kært herhjemme, man var jo ikke sikker paa, at man nogen Sinde skulde faa det at se igen. Næste Dags Morgen skulde jeg melde mig i Flensborg.

Hvor den Tanke dog pinte én, her skal du nu maaske ofre dit Liv for et Land og et Folk, der aldrig har gjort dig noget godt, et Folk man nærmest hadede, i hvert Fald dens værdige Repræsentanter herhjemme. Og jeg fik snart at føle, at de ikke vilde mig noget godt, thi om Eftermiddagen blev jeg arresteret, og det plejer jo nu just ikke at være en Vennetjeneste. Jeg var netop ved at pakke nogle Sager sammen, som jeg vilde have med mig næste Dags Morgen, da kom Børnene løbende ind og sagde: nu kommer Gendarmen. Han kom kørende, og med ham var Jørgen Bertelsen og Aarø Hansen fra Tandslet. Da jeg kom ud, rakte han Haanden ud imod mig og sagde: »Sie sind verhaftet!« Jeg spurgte af hvilken Grund dette skete, da jeg ikke uden videre vilde lade mig arrestere. »Ja, ja, gør Dem kun færdig, vi skal med Toget«, svarede han. »Vi er ogsaa arresteret,« sagde de to nævnte, »og i Sønderborg sidder en hel Del.«

Jeg protesterede endnu en Gang, og fortalte, at jeg skulde melde mig til Tjeneste Dagen efter. Gendarmen havde sin Ordre. Han bad mig saa om min Kusk ikke ogsaa kunde køre til Stationen, da der skulde et Par mere med. Det var Chr. Ernst Christensen og Chr. Becker, Asserballe. Da vi kørte til Asserballe sagde Gendarmen til mig, — han var for Resten meget flink —, om jeg ikke vilde køre til Chr. Ernst og sige ham Besked, han vilde saa gaa hen og arrestere Becker. Jeg spurgte, om det ogsaa kunde lade sig gøre at den ene Arrestant arresterede den anden, men han mente det gik nok. I det samme saa jeg Becker kommen gaaende, og han fik samme Hilsen som jeg; efter hans Ansigtsudtryk at dømme, en mindre behagelig Hilsen. Saa blev Chr. Ernst arresteret, det var jo en god Fangst han der stillede med. Da vi kom til Stationen, blev der en Koupé reserveret for os alene. Det var første Gang i mit Liv, at det er sket, og jeg haaber ogsaa sidste. Ankommen til Sønderborg, blev vi ført ind paa Vagtstuen paa »Sønderborghus«, hvor vore Navne blev ført ind. Jeg mindede igen om, at jeg skulde møde næste Dags Morgen i Flensborg. Den Vagthavende forlangte mine Militærpapirer,

idet han sagde: Dem vil vi slet ikke have! Det var jeg ikke ked af, og saa forlangte jeg en Kvittering for Militærpapirerne, som han havde beholdt. Herover blev han saa vred, at han skældte mig ud for »dummer Däne« osv., og halvvejs smed mig ud. Om Aftenen sendte han mig lige godt en Kvittering.

Vi blev saa ført oven paa til de andre. Da vi kom op, kom der en Feldwebel fra oven med min Broder Christian, som de havde spærret inde i hans Privatlejlighed. Da han saa os, gjorde han opmærksom paa, at det var hans Broder og Svoger man kom med, og at han havde Plads til os. Da det begyndte at knibe med Plads, fik vi Lov til at gaa med ham, hvad vi var glade ved. Det var ret uhyggeligt de første Dage, saa længe vi havde de aktive Soldater til Bevogtning, især tænker jeg paa en lille sort Gefreiter, der var ret uforskammet. Næste Dag kom vore Koner til Sønderborg; de vidste jo ikke hvor vi var bleven af. De fik Lov til at tale med os i 5 Minutter, men paa Tysk mens en Soldat stod og hørte paa, hvad vi talte om, saa der blev ikke sagt meget. Jeg husker endnu at Chr. Ernst sagde til sin Kone: »Snak da Anmai!«

Lørdag Formiddag fik vi Ordre til at gøre os færdig, da vi skulde føres ned paa Slottet. De aktive Tropper var imidlertid bleven afløst af vore egne Landstormsmænd herhjemme fra, alle kendte Ansigter, de fleste lige saa gode danske Mænd som vi Arrestanter. Vi blev stillet op i Gaarden, og omringet af det Kommando, der skulde føre os ned; jeg husker at Løjtnanten gjorde opmærksom paa, at de havde skarpladte Geværer, og enhver, der forsøgte at knibe ud eller satte sig i Forbindelse med andre ned ad Gaden, øjeblikkelig vilde blive skudt. Jeg tænkte ved mig selv: de faar skam ingen af dem til at skyde paa os! Vi saa ikke mange paa den Vandring, de fleste Borgere gik af Vejen, kun et Par enkelte morede sig over os.

Vi fik saa anvist Plads paa Mandskabsstuerne. Om Eftermiddagen kom der flere, mest Fiskere, der var bleven arresteret før og indsat i Enkeltceller paa Slottet. Blandt

dem var ogsaa Peter Møller fra Skovbyballe, som de havde behandlet paa en raa og brutal Maade. Der var flere imellem paa 70 og 80 Aar. Blandt dem der kom ind til os, var gamle Chr. Schmidt fra Kettingskov og gamle Hans Lassen fra Horuphav. Jeg husker at gamle Hans Lassen sagde, da han havde siddet lidt, om der ikke var nogen, der kunde give ham en Pibe Tobak; de havde taget alt fra dem, endogaa Selerne.

Da vi havde siddet en halv Snes Dage, blev vi, der skulde melde os til Militærtjeneste. raabt op; der blev sagt os, at vi vilde blive ført til Flensborg næste Morgen. Vi bad saa om Lov til at rejse hjem den Eftermiddag, for at sige Farvel. Det blev tilladt, men vi maatte give Dr. la Motte Haandslag paa at vi vilde komme igen om Aftenen. Chr. Ernst og jeg gik op til Staugaard, for at faa en Cykel. Hjemme var de i fuldt Høstarbejde. Næste Dags Morgen var vi 11 Mand, der under Bevogtning blev ført til Flensborg; vi blev ført op til Distriktskommandoen, hvor der blev sagt at vi straks skulde i Tøjet. Redaktor Svensson, Kobmand M. P. Nielsen og jeg bad om at blive undersøgt, hvad vi ogsaa blev, og blev erklæret for kun garnisonstjenstdygtige. De andre kom i Tøjet og blev sendt til Kappel, mens vi tre blev spærret inde paa Vagtstuen til om Eftermiddagen henved Kl. 5, da vi blev afhentet af en Underofficer og 2 Mand med skarpladte Geværer og opplantede Bajonetter, hvorefter vi blev ført langs Storegade helt ud til Politistationen paa Holmen; alle blev staaende og saa efter os. Ankommen dertil vidste de ikke, hvad de skulde gøre med os, de ringede til Distriktskommandoen, og der blev svaret, vi skulde holdes fast. Der blev spurgt om, hvad vi havde forbrudt, og vi vidste selvfølgelig ikke af at have forbrudt os med noget. Han spurgte, hvor vi kom fra, og da vi svarede fra Sønderborg, og han havde faaet oplyst, at vi havde siddet arresteret, gik der et Lys op for ham, og han udbrød: Naa, de er af den Slags Folk, ja saa vil I sikkert i Morgen blive ført hen paa Gymnasiet, men nu er det for sent. Vi kunde ogsaa komme tilbage til Sønderborg, naar de blot vidste hvor de var der havde ført os herover.

Vore Navne blev noteret og vore Personalier optaget, og vi maatte udlevere alt hvad vi havde, Pung, Kniv, Ur osv. Man føler sig saa underlig tom, naar man ingen Ting har i Lommerne. Vi fik Lov til at sidde sammen, da vi mente det vilde blive for trist at sidde i Enkeltceller. Ligeledes fik vi Lov til at forpleje os selv. Det kostede 3,30 Mark om Dagen. Fangevogteren skulde nok besørge det. Der blev saa ringet, og Fangevogteren kom og førte os ned.

Det var alligevel en sær Følelse, da den svære Jerndør blev slaaet i bag os. Fangerne gik og spadserede paa Gangen. Den første jeg mødte, spurgte jeg om, hvorfor han var indespærret. »Wegen bettelu, Kammerat«, svarede han. Jeg syntes nu ellers ikke meget om det Kammeratskab.

Vor Celle blev os anvist. Jeg ser endnu M. P. Nielsens brede Skikkelse i Døren, idet han saa op efter Vinduet og udbrød: »Dette her er — med svenske Gardiner«, — han mente Jernstængerne for Vinduet. Senere fik vi Aftensmad, og den smagte forresten godt, — vi havde heller ikke faaet meget den Dag, — Maden bestod af Bof og et Glas Mælk. Da vi spiste slog M. P. Nielsen paa sit Glas og holdt Bordtalen, saa Humoret var ikke gaaet helt med i Kobet.

Senere paa Aftenen blev vi hentet ud igen. Det var Redaktor Svenssons Hustru, der havde set at vi var bleven ført derud, og om Sider var det lykkedes hende at finde dem, der havde ført os over. De tog os saa med tilbage igen. De Herrer havde imidlertid smagt vel meget af de vaade Varer i Flensborg den Dag. Da vi rejste hjem sad de og famlede med deres Revolvere og Geværer, saa jeg tænkte hvert Øjeblik, det ender med, at en af os faa en Kugle inden vi naar Sønderborg. Glade var vi, da vi igen var blandt vore Lidelsesfæller, det Kammeratskab syntes jeg adskilligt bedre om.

Stemningen blandt os Fanger var ikke altid lige god. Naar Sejrsmeldingerne kom fra Fronterne, og vi kunde høre Jubelen i Byen og se Flagene gaa til Tops, var Stemningen trykket. De mest optimistiske trostede saa altid: Vent, vi har ikke set Enden endnu! Den stadige Bekymring for, hvor længe Danmark kunde holde sig uden for

Krigen, beskæftigede os meget. Spørgsmaalet om, hvor længe vi skulde blive her, blev droftet til Stadighed. Jeg var forresten glad for den Tid jeg kunde være der, for jeg vidste, at efter dette kom der noget der er værre.

Det var heldigvis stadig godt Høstvejr, saa Arbejdet derhjemme skred sikkert godt fremad. Jens Christensen, Smøl, Hans Eriksen, Almsted, og jeg havde vort Spisekammer sammen. Vi skiftedes ogsaa til at vaske op. Det kneb til Tider for en enkelt at faa det gjort godt nok, men saa blev det kasseret og vedkommende maatte saa vaske om igen.

Et Par Træk fra Opholdet paa Slottet: En Dag kom jeg ud paa Gangen og ser min Broder Chresten staa Vagt ved Trappen. Staar du der, spurgte jeg; ja, det gjorde han da. Hvad vil du gøre, naar jeg løber? Jeg skyder, sagde han; du vil da vel ikke skyde efter mig? Jeg kan da skyde forbi, svarede han. En anden Gang vidste jeg, at jeg vilde faa Besøg af mine Børn. De var 7 og 12 Aar gamle. Min Kone havde ingen Tid, det var jo midt i Høsten. Snedker Peter Harboe fra Horup, stod Vagt den Dag. Jeg bad ham om, at hvis han skulde se Børnene paa Pladsen, saa at faa dem ind paa Vagtstuen og sørge for, at jeg blev hentet ned. Jeg blev ogsaa hentet ned, da de var kommen. De begyndte at græde, da de saa mig. Jeg trøstede dem det bedste jeg kunde, og selvfølgelig paa Dansk. Men Underofficeren, der var Vagtkommandør den Dag, var meget uforskammet og forlangte, at jeg skulde tale Tysk. Jeg nægtede det, da Børnene saa ikke kunde forstaa mig. Han tog da sit Ur op af Lommen, og da de fem Minutter, vi havde Lov til at tale sammen i, var omme, sagde han: »De fünf Minuten sind om! raus!« Det er mig ikke muligt at beskrive de Følelser jeg havde i det Øjeblik, da jeg saa de to grædende Børn fjerne sig over Slotspladsen. Det var ikke et venligt Øjekast jeg tilkastede Underofficeren, da jeg blev ført ud. Jeg tænkte ved mig selv, at Børnene i hvert Tilfælde herved ikke blev lavet til Tyskere. Det viste sig ogsaa senere, at Børnene ikke havde glemt det. En Gang jeg var paa Orlov gik jeg

sammen med min ældste Søn i Marken. Vi talte om alt muligt, men pludselig siger han: Du Far, den Dag, de jagede os ud derude i Sønderborg, skal jeg aldrig glemme.

Tiden gik, vi fortalte Historier, rog Tobak og spillede Kort. Især var Dyrlæge Petersen fra Guderup og Nikolaj Frederiksen fra Nordborg trofaste til at møde. Hvad der blev tabt ved Spillet, blev lagt hen til Søndagskaffe. Vi har alligevel mange gode Minder fra de 6 Uger vi sad indespærrede.

Efter vor Løsladelse var jeg hjemme en kort Tid, men en Dag fik jeg Ordre til at møde i Flensborg. Saa var det altsaa forbi med Friheden. Det var igen en »Forbrydertrop«, der den Dag stillede i Flensborg: Redaktør Svensson, M. P. Nielsen, Olaf Fink fra Brøndstrup o. fl. De fleste blev sendt til Bremen, Olaf Fink, Svensson og jeg blev sendt til Slesvig. Jeg fik her Lejlighed til at se det Brev, som Underofficeren, der førte os dertil, havde med: »Die Leute sind wegen ihrer Gesinnung nach Schleswig geschickt«. Saa vidste vi, at vort Stempel var ægte nok. Vi blev sat i Borgerkvarter, nemlig hos en Urmager Wendland, forresten et udmærket Kvarter. Jeg kom der senere meget, og tænker stadig paa den Tid, vi var der. Wendland og Hustru gjorde alt hvad de kunde, for at vi skulde føle os som hjemme. Der gives ogsaa gode og rettænkende Tyskere.

En Dag opdagede vi, at vi ogsaa der blev bevogtet. Der kom nemlig en Kriminalbetjent til Wendland, og spurgte dem ud om os, hvad vi talte om, om vi talte Dansk osv. Wendland fortalte os det, da vi kom hjem fra Tjeneste. Kriminalbetjenten havde faaet det Svar: Naar de taler indbyrdes, taler de Dansk, naar de taler med os, taler de Tysk; hvad de taler om, véd vi ikke, da vi ikke lytter; for Resten kunde han selv sporge os. Det virkede noget uhyggeligt, da vi fik at vide, at der muligvis stadig gik en Kriminalbetjent i Hælene paa os. Vi blev da ogsaa beskyldt for at holde hemmelige Møder; der kom jo af og til Bekendte for at besøge os. Følgen blev, at vi til Straf blev flyttet op paa Kasernen. Svensson blev senere forflyttet til Husum, Fink blev sendt

hjem.

Da jeg havde været i Slesvig en Tid, søgte jeg om et Par Dages Orlov; der blev imidlertid svaret, at jeg vidste jo da, at jeg ingen Orlov kunde faa. Det vidste jeg dog ikke, og da jeg spurgte om Grunden, blev der svaret, at det havde de hjemlige Myndigheder sørget for. Alligevel gav Feldwebelen mig senere Orlov. Jeg skulde dog passe paa, at Kompagniføreren ikke fik det at vide. Feldwebelen var en meget frisindet Mand fra Bremen, hvor han var Postembedsmand. Vi fik senere en ny Kompagniforer, en Sagforer fra Bremen, en prægtig Mand. En Gang havde min Kone sendt et Andragende ind om 14 Dages Orlov, men det var bleven paategnet af Amtsforstander Jakobsen, Wertemine og Landraaden i Sønderborg, at dette ikke kunde tilstedes. Den Slags Andragender gik jo altid gennem de hjemlige Myndigheder. De Herrer sad jo herhjemme, og raadede næsten over Folks Liv paa den Tid. Feldwebelen kom og sagde til mig, at Kompagniføreren vilde tale med mig. Han vilde tale med mig angaaende den Ansøgning og angaaende min Fortid. Fortæl ham nu alt, sagde Feldwebelen og »seien Sie ja nicht blode«. Jeg kom saa op til Føreren, som viste mig Andragendet og Tilfojelserne. Han spurgte om jeg da nogen Sinde havde forbrudt mig med noget, hvortil jeg svarede: nej, jeg har aldrig været straffet. Paa hans Spørgsmaal om jeg var dansksindet svarede jeg, at det var jeg, jeg kunde ikke være andet, har aldrig hørt andet i mit Hjem, men, fojede jeg til, for Øjeblikket er jeg prøjsisk Soldat, og som saadan gør jeg min Pligt, og har man Pligter har man vel ogsaa Rettigheder. »Sie sind wenigstens ehrlig«, svarede han. Han lovede saa at sende Andragende tilbage til de Herrer, saa de nærmere kunde begrunde deres Tilfojelser.

Der gik saa en Uges Tid, og da jeg en Dag var i Felttjeneste, kom han til mig og spurgte, hvad jeg mente om min Orlov. Jeg formodede at Ansøgningen ikke var kommen tilbage. Det var den heller ikke. Han vilde imidlertid give mig tre Dage Orlov, for at jeg kunde rejse hjem og sporge, hvor Ansøgningen var bleven af.

Hjemme blev der selvfølgelig svaret, at den var forsvunden. Da jeg meldte mig tilbage, spurgte Løjtnanten hvor Ansøgningen var, ja den var forsvunden. Forsvunden, hvor er den forsvunden? Jeg mente at den sandsynligvis var havnet i en eller anden Papirkurv. Han blev vred og udbrød: Da skal jeg vise de Herrer, hvem der raader. Nogle Dage senere mødte jeg ham i Kasernen; han koldt mig an og sagde, nu er Andragendet kommen tilbage. Jeg har bevilget dem 14 Dages Orlov. »Tak!« sagde jeg, det var nu ikke meget militærisk, en prøjsisk Soldat maatte ikke sige Tak, men Naturen kan jo gaa over Optugtelsen.

Om Sider slog ogsaa min Time, da jeg skulde til Fronten; jeg husker saa tydeligt, da vi gik forbi Regeringsbygningen, spillede Militærmusikken Melodien til »Unge Genbyrds Liv i Norden«. Ved min Side gik der én fra Haderslev Amt. Hører Du, sagde han, nu spiller de »Unge Genbyrds Liv i Norden«, nu skal vi nok komme hjem igen. Det var ellers en tung Vandring, udrustet til Menneskejagt, blev man mod sin Vilje kastet ud i noget forfærdeligt, grimt og uvist, for en Sag, der absolut ikke var vor; mange Tanker gaar gennem ens Hoved paa saadan en Dag. Der er jo mange der har prøvet det, og de vil sikkert alle sande det.

Da jeg havde været ved Fronten et halvt Aars Tid, sendte min Kone atter et Andragende ind om Orlov. Den blev mig nægtet af samme Grund, af de samme Herrer, som da jeg var i Slesvig. Fornyede Ansøgninger gav samme Resultater, stadig Afslag. Da jeg havde været ved Fronten i to Aar kom der Befaling, at alle fra Elsac-Lorraine skulde trækkes tilbage fra Fronten til Etappen, de var nemlig »usikre«. Jeg gik da til min Kompagnifører, en Overlærer fra den tekniske Højskole i Kiel, og forlangte, at dersom de andre skulde bort fra Fronten vilde jeg det ogsaa. Jeg maatte da ogsaa betragtes som »usikker«, da enhver Rettighed som tilstod en Soldat blev nægtet mig. Jeg havde tidligere haft mange Sammenstød med ham angaaende min Orlovsansøgning, og var saaledes bleven ret fri i min Optræden over for ham.

Hvad mon de nu vilde gore mig; sende mig længere ud i Fronten kunde de ikke. Jeg gjorde ham ogsaa opmærksom paa, at jeg blev behandlet som en anden Klasses Soldat til Trods for at jeg var Underofficer, og aldrig før havde været straffet.

Ligeledes sagde jeg til ham, at jeg saa ingen anden Udvej, end ved næste bedste Lejlighed at søge at komme over til Fjenderne. Ved Fronten risikerer jeg at blive skudt, mens jeg, naar jeg kommer derover, har Udsigter til at komme lettere igennem det Hele, og Livet kan dog maaske blive reddet. Han studsede lidt og udbrød »Na, regen Sie sich bloss nicht auf.« Han lovede mig saa at gore et Forsøg paa at skaffe mig Orlov. »Det er ikke de militære Myndigheders Skyld, det staar til Myndighederne derhjemme. Disse har imidlertid skrevet, at der er stor Fare for Spionage, og at De er meget tyskfjendtlig«.

Han kunde heller ikke indse, at der var nogen særlig overhængende Fare ved at sende mig hjem, da jeg stadig havde gjort min Pligt ved Fronten. Ogsaa Bataillonskommandanten har sagt det samme: jeg var den eneste ved hele Bataillonen, som ingen Orlov kunde faa, men de stod magteslose. Her ser man bedst, hvilken Magt de Herrer derhjemme sad inde med, og de var ikke bange for at bruge — og misbruge — den.

En Maaneds Tid senere kom Kompagniføreren og meddelte, at jeg nu kunde faa Orlov, men kun til Flensborg. Det havde været umuligt at faa sat igennem, at jeg kunde komme helt hjem. Først nægtede jeg at modtage en saadan Orlov, og jeg fik da Lov til at betænke mig. Længslen efter at se dem derhjemme, var dog saa overvældende og sejrede om Sider. Ligeledes hjalp Udsigten til, for en kort Tid at komme bort fra Fronten, at jeg tog imod Tilbudet.

Jeg kom til Flensborg Kl. henad 10. Da jeg stod paa Banegaarden og saa Toget fortsætte til Sønderborg, til Hjemmet, som jeg ikke havde set i 28 Maaneder, og som en brutal Magt forbød mig at gense, kom der en Ensomheds og Forladthedsfølelse over mig, som jeg ikke

kan beskrive. Hvis jeg den Aften havde mødt den Mand, som var Skyld i det hele, er jeg ikke helt sikker paa, at jeg ikke havde gjort Brug af mine Vaaben, saa bitter var jeg.

Næste Dags Formiddag kom min Kone og Børn. Jeg havde telegraferet til dem fra Bromberg. Jeg gik den Dag op paa Garnisonskommandoen og bad om at faa Orlov, men der skulde først telegraferes til Landraaden i Sønderborg. Der kom Afslag. Jeg lejede en Lejlighed, hvor vi boede i fjorten Dage. Da der var tre Dage tilbage af min Orlov, kunde jeg ikke modstaa længere; jeg vilde og skulde se mit Hjem. Jeg havde faaet at vide, at der ingen Pasrevision var ved Egernsund. Min Kone og Børn rejste saa hjem med Toget, og jeg tog med Skibet til Egernsund, hvor de saa hentede mig i Vogn. Kort før vi kom til Sønderborg, steg jeg af Vognen, som om jeg slet ikke hørte til dem, saa kunde de jo da ogsaa se, hvad der passerede mig. Det var med lidt bankende Hjerte jeg nærmere mig Byen; jeg vidste ikke, om der blev revideret ved Broen. Spørgsmaalet: Gaar det eller gaar det ikke?, kom stadig op i mig, men det gik. Jeg gik saa om Byen og tog med dem ved den anden Side. Hvor var det godt at være hjemme igen, men det var jo desværre kun saa kort. Da jeg kom tilbage til min Troppeafdeling, meldte jeg mig selv til Kompagniføreren og fortalte at jeg havde overskredet min Orlov og var rejst hjem; det tog han ingen Notits af. Et Par Aftener senere skulde jeg tilbage med mine Folk for at hente Cement, da vi mødte Buhl, Kommandøren i Løbegraven. Det var mørkt, og han spurgte, hvem det var. Da han hørte, at det var mig, bød han mine Folk gaa videre, og saa sagde han: »Det glæder mig, at De dog endelig engang fik Orlov.« Saa stod han stille en Tid, pludselig udbrød han: »Var De ikke hjemme?« Det Spørgsmaal kom mig noget uventet fra den Side, men jeg svarede, at jeg havde været hjemme for at se mit Hjem igen. Jeg har ingen Garanti for at faa det at se igen. Han spurgte, om jeg havde været i Uniform, hvortil jeg svarede: »Ja!« Ligeledes spurgte han mig, om jeg var bleven anholdt af

nogen, hvilket jeg benægtede. Kommandoren glædede sig ved at høre, at det var lykkedes for mig. Et Par Dage senere kom der Melding fra de hjemlige Myndigheder, at jeg havde været hjemme uden Orlov. En saa lumpen Melding havde selvfølgelig til Hensigt, at al Orlov skulde forbydes mig for Fremtiden. Jeg fik igen Orlov, men kun til Flensborg. Sommeren 1918 blev vi forflyttet til Ukraine.

Den 9. November 1918 fik jeg Orlov, og jeg naaede lige at komme med det Tog, der skulde befordre dem, der havde faaet Orlov; Revolutionen var jo allerede udbrudt i Tyskland. Da vi kom til Grænsen mellem Polen og Ukraine, hørte vi, at Kejseren var rejst. En Morgenstund, da vi var naaet til den tyske Grænse, kom en Soldat ind i Kupéen til os — lige over for mig laa en ung Løjtnant — og forlangte, at vi skulde udlevere vore Vaaben til ham. Da vi spurgte, hvorfra denne Besked kom, fik vi at vide, at det var fra Soldaterraadet. »Naar det er kommen saa vidt«, sagde jeg, »maa De for den Sags Skyld gerne faa det Hele.« Men Løjtnanten nægtede det. Der blev sagt ham, at han maatte betænke sig i 5 Minutter, til den Tid vilde Soldaten være der igen for at høre, om Løjtnanten havde bestemt sig. Løjtnanten spurgte mig, hvad han skulde gøre, hvorpaa jeg svarede, at det vel ikke kunde nytte noget, at man protesterede, men at det lod til, at de helt vilde tage Kommandoen fra os. Ja, ja, saa er Livet da i hvert Fald reddet. Ankommen til Flensborg gik jeg til Soldaterraadet for at bede om Orlov til at tage hjem. I Stuen sad en Feldwebel, som før havde været paa Garnisonskommandoen. Han kendte mig straks fra de to Gange jeg havde været hos ham, slog mig paa Skulderen og sagde: »Ja, Kammerat, denne Gang maa De tage hjem, nu har de Herrer jo ikke noget at sige mere.« —

Dermed var mit 4-Aars Fangenskab forbi, det var ikke de militære Myndigheder, der var Skyld deri, thi de stillede sig altid velvillige over for mig. Det er de civile

Myndigheder herhjemme, jeg kan takke for den Behandling.

Asserballeskov i August 1924.

Nicolai Nielsen.

Jeg blev arresteret den 7. Avgust 1914 (min Søn Jakob var mødt som Soldat den 4. Avgust; han blev siden borte, og kom ikke mere). Det havde været en travl Dag. Jeg var om Eftermiddagen i Vestdybbøl for at vurdere Hagelskade 4 Steder, derfra tog jeg ud til Gaardejer Jørgen Zachariassen i Mølmark for at vurdere en ny opbygget Svinestald. Paa Hjemturen fra Mølmark cyklede jeg gennem Broager. Der stod to danske Koner i deres Gadedør. Jeg hørte den ene sige til den anden: Nej, se, er han endnu paa fri Fod!

Jeg kom træt hjem Kl. 8 om Aftenen. Henved Kl. 9 kom Gendarmen fra Dybbøl og erklærede mig for Arrestant. Han gav mig dog Tid til at faa de forskellige Vurderinger ordnet til Afsendelse. Der skulde være kommen en Vogn, men den udeblev, og da jeg, som sagt, var træt, tilbød jeg at lade min Karl køre til Sønderborg, hvis Gendarmen kunde sørge for at han kom hjem igen, — der var jo forskellige Poster at passere. Vi kørte saa til Nybøl og fik P. Philipsen med. Vi kom ind paa »Sønderborghus« og kom til at ligge i noget Halm paa Scenen, ved Siden af P. Christensen, Nybøl og mange flere. Dagen derefter, om Lørdagen, blev vi, 103 Mand og to Kvinder, transporterede til Sønderborg Slot, hvor vi fik en Stue til 24 Mand. Middagsmaden, vi fik den Dag, var yderst daarlig. Jeg var en af de heldige, der slap ud igen den 12. Avgust

Hans Petersen, Stenderup.

Den mest spændte Tid, vi oplevede, var næsten Dagene fra 25. Juli til 1. Avgust, efter at Belejringstilstanden var erklæret. Vi gik alle med det Haab — skønt det hos mig kun var svagt — at det endnu kunde trækkes i Lave. Jeg husker, at vi havde Huset fuldt af Gæster den Aften, Belejringstilstanden blev erklæret. Et Selskab fra det gamle Land tog ikke Sagen saa højtideligt og gjorde nærmest lidt Løjer med Situationen. Jeg bebrejdede dem det, maaske paa en for en Vært ret haard Maade, men dengang tænkte man selvfølgelig paa alle de Sønderjyder, som i Tilfælde af Krig vilde komme til at kæmpe for en Sag, der ikke var deres. Naa, Selskabet tog mig det ikke ilde op, thi Manden har senere efter Krigen opsøgt mig og forsikret mig, at hvad jeg dengang havde sagt dem paa en ret v a r m Maade, tit og ofte var bleven drøftet mellem dem, og mange var de Tanker, de under Krigen havde sendt til »Sønderborghus«.

Saa gik Dagene, flere og flere Rygter svirrede i Byen, Marinen gjorde klar for den 28. Juli til Tonerne af »Deutschland, Deutschland über alles« at stævne ud af Sundet. De, som jævnlig for var vore Gæster, havde travlt med at ordne deres hjemme, saa til sidst kom der ingen og der herskede i Forhold til tidligere en underlig Tomhed i Huset. Vi gav os til at gøre grundigt rent for forhaabentlig snart at modtage nye Gæster. De eneste, som hver og hveranden Time beærede os med deres Besøg, var Byens Politibetjente, som var meget ivrige efter at konstatere, om der hos os skulde findes Spioner eller Folk, der kunde være farlige for det store tyske Fædreland. De følte sig sikkert hjemme, enkelte gik over alt uden at spørge. Det var utaalelige Forhold at arbejde under og vi lukkede saa Restavrationen den 31. Juli.

Saa kom Mobiliseringsdagen. Rundt omkring, hvor danske Mænd og Kvinder traf sammen og man gensidig vidste, at man kunde stole paa hverandre blev Krigen drøftet og ikke mindst Danmarks Stilling. Mange Haandtryk blev givet til Afsked — og blandt dem vel enkelte sidste. —

Dagen efter rejste min Kone og jeg til Asserballeskov for at tage Afsked med min Broder. Da vi om Aftenen vendte tilbage til Sønderborg og ved Ottetiden steg ud af Toget, saa vi en Trop Soldater marchere ind paa »Sønderborghus«, og da vi kom derhen, stod der Dobbeltpost uden for Porten. Her blev vi, da vi vilde passere Posten, tilraabt: »Halt, legimentieren Sie sich!« Jeg kunde kun svare, at jeg var Værten og boede her til daglig. Saa fik vi under Ledsagelse af den ene Post Lov til at gaa ind i Restavrationen, hvor der var et Mylder af Soldater, som allerede var ved at indrette sig til Natteleje. Vi blev forestillet for den vagthavende Feldwebel, som tog ret overlegent imod os og spurgte: »Sind Sie der Wirt?«, hvilket jeg bejaede. Saa fortsatte han stadig i samme Tone — paa Tysk selvfølgelig: »Saa har De at vise mig alle de Værelser, Sale og Stuer, som findes i Huset, og aflevere alle de Nøgler, De har og det er Dem hermed forbudt, at føre Restavrationen videre!

At aflevere Nøglerne nægtede jeg til at begynde med, men saa fik jeg en længere Forelæsning af Lovparagraffer, hvad det kunde medføre at nægte det, — Tugthusstraf i saa og saa lang Tid. Jeg tillod mig saa at spørge, hvad Meningen var med denne Indkvartering, hvorpaa Feldweblen svarede, at der i Nattens Løb kom Fanger fra Omegnen hertil. Saa var jeg klar over, hvem jeg vilde faa til Gæster. Det vilde sikkert blive dem, vi til daglig talte blandt vore jævnlige Gæster. Vi gik saa gennem hele Huset. Til at begynde med saa Feldweblen i hvert Klædeskab og under Sengene, men det blev han dog snart ked af. Da vi var færdig med Rundgangen og kom tilbage til Restavrationen, drejede han sig som en projsisk Fledwebel kunde det elastisk rundt paa Hælene og sagde, idet han slog ud med Haanden: »Und denn

die Schlüsseln.« Saa maatte jeg aflevere Nøglerne og idet jeg gjorde det sagde jeg: »Her er Nøglerne, men med dem følger Ansvaret for hvad der findes i Huset. Det kan jeg ikke garantere for mere,« hvorpaa han svarede: »Ich auch nicht, — jeg handler efter Ordre fra Militærmyndighederne og dem skal jeg adlyde.« Straks efter sammenkaldte jeg Husets Personale og her blev det mig fortalt, at Politiet umiddelbart før jeg var kommen hjem havde været der og spurgt efter mig og samtidig erfarede jeg, at flere af Byens danske Borgere var bleven arresterede i Eftermiddagens Løb. Jeg var derefter klar over, at jeg inden ret længe vilde blive arresteret. Saa henvendte jeg mig til Feldweblen, om der var noget, han ønskede. Det var der ikke og saa gik vi til Ro. Det var nemt den Aften; thi der var jo ingen Steder, der skulde aflaases. Vi droftede Tingene længe, og en Times Tid efter vi var gaaet til Sengs blev der hamret paa Døren til Soveværelset og Døren aabnedes. En haard prøjsisk Røst raabte: »Stehen Sie sofort af.« Jeg lystrede øjeblikkelig Ordre, men saa hamrede han løs igen og raabte: »Machen Sie doch zu, dass Sie fertig werden.« Kun iklædte Benklæder med bare Fødder i Morgensko, lukkede jeg Døren op og for mig stod den daværende tyske Overvagtmester. Han raabte stadig lige højt, saa Børnene vaagnede og angstfulde gav sig til at skrige, men Overvagtmesterens Hjerte maatte vist den Aften have været saa tæt indhyllet i prøjsisk Fanatisme at intet Barneskrig kunde trænge igennem.

Saa raabte han: »Nun schaffen Sie Platz für die Leute da«. Han pegede ud paa Gangen og der mødte mig et Syn, jeg aldrig glemmer. For mig stod de gode danske Mænd fra Sundved, Mænd som Joh. Andresen, Ullerup, Zachariassen, Dybbøl, Kr. Iversen, Avnbøl, Jørg. Mathiesen, Græshøj o. m. fl. — ved første Øjekast tilsyneladende modfaldende,men saa smilte Zachariassen og ved nærmere Blik syntes jeg at kunde skimte, »at Modet er ej dødt«. De blev saa indkvarterede i Gæsteværelserne, flere Steder 3 Mand i to Senge. Da jeg viste de sidste tre deres Værelse fik jeg i al Skynding spurgt,

om de havde forset sig mod Belejringstilstandens strenge Love, hvilket de besvarede med Nej. Efterhaanden kom der flere til, og med dem hele Amtets Gendarmeri. Da vi havde faaet de sidste indkvarteret slog Vagtmester Engel fra Skovby Hælene sammen og sagde: »Saa nu er det ikke et dansk Forsamlingshus mere, men en prøjsisk Militærbygning.« Samtlige Gendarmer samledes nu i Spisestuen og her blev jeg et Øjeblik efter kaldt ind. Der var nemlig fundet Brændevin hos Vagtmandskabet, og det skulde selvfølgelig jeg have Skylden for at have givet dem. Jeg mødte straks, stadig i samme Paaklædning. Da jeg traadte ind aabnede Overvagtmesteren »Krigsretten« og med sin alt andet end bløde Stemme sagde han: Det er bleven mig meddelt, at De har givet Soldaterne Brændevin, der er forbudt. Jeg spørger Dem i Lovens Navn, og her sprang han op, tog Pikkelhuen paa — og de øvrige Gendarmer som paa Kommando ligeledes —, og henstiller til Dem at De taler Sandhed. Jeg forsikrede paa det bestemteste, at der ikke fandtes Brændevin i Huset, og at Mandskabet ikke havde modtaget nogetsomhelst af mig. Der begyndte nu en Snakken frem og tilbage mellem Gendarmerne og Soldaterne og et Par Gange gav ogsaa jeg min Bemærkning med i Laget, men saa fik jeg en Henstilling om kun at svare naar jeg blev spurgt. Imidlertid var Sagen nok ved at klares. En af Mandskabet var vist Synderen; men da jeg forlangte at faa en bestemt Erklæring om de opretholdt deres Beskyldning imod mig, blev jeg taget ved Armen og ført ud af Døren. Saadan endte denne første og eneste »Krigsret«, jeg har staaet over for. Klokken var da omtrent 2.

Jeg gik saa til Ro, men det blev selvfølgelig ikke til megen Søvn den Nat. Næste Morgen var vi tidligt paa Benene for dog saa meget som muligt at se lidt efter Sagerne. Rundt omkring fra Værelserne bad de om Morgenkaffe, men Tilladelse til at servere maatte jeg først indhente fra Bykommandanten og den blev først givet hen paa Formiddagen. Senere blev Maden leveret fra Byens Fattiggaard. Jeg var stadig paa fri Fod og fik

ogsaa Lov til at passere Posten for at forrette nogle Ærinder i Byen. Men nede paa et Kontor i Raadhuset blev jeg saa arresteret. Paa mit Spørgsmaal hvorfor, fik jeg til Svar, at jeg var med paa Listen. Jeg blev saa ført til mit eget Hjem som Arrestant. Da vi kom til Vagtstuen paa »Sonderborghus«, stod Gendarm Engel fra Skovby der. Han bad Feldweblen om at passe godt paa mig, da jeg kendte Huset bedst og muligvis kunde finde paa at flygte. Henstillingen blev fulgt, jeg blev ført op paa Værelse No. 7 og en af Vagtmandskabet fik Ordre til ikke at vige fra Døren til Værelset.

Paa Trappegangen der op mødte jeg min Kone. Jeg fik lige Lov til at veksle et Par Ord, stak hende en Hunddredmarkseddel og min Bankbog og med et »Tab ikke Modet« skiltes vi. En Kasse Cigarer af de bedste havde jeg sikret mig. Og saa sad jeg altsaa paa Værelset 7, afsondret fra Omverdenen i 48 Timer. Timerne var lange, af og til blev jeg revideret af en Løjtnant med H. t. hvad jeg foretog mig. Jeg laa for det meste i Sengen. Første Gang han kom, sprang jeg op, men anden Gang blev jeg liggende. Saa snærrede han: »Wollen Sie nicht aufstehen, wissen Sie nicht, dass Sie arrestiert sind?« Saa sprang jeg naturligvis op og stod stram saa godt jeg i Ungdomsforeningernes Gymnastiktimer havde lært det og svarede: »Jawohl, aber nicht warum.« Han stirrede paa mig med et ædende Blik, snurrede omkring, slog Døren i Laas og gik. Saa fik vi en fornuftig Vagthavende, en Toldbetjent Quaade oppe fra Kongeaaen. Da han overtog Vagten kom han ind til mig og spurgte, hvorhved jeg havde udmærket mig med siden jeg skulde sidde i Enerum. Jeg gav en kort Forklaring; han rystede paa Hovedet og bad mig gaa med rundt for om muligt at skaffe bedre Natteleje for de Enkelte. I de 48 Timer var der kommen mange, som jeg ikke havde set. Jeg viste ham min Lejlighed og erklærede, at jeg gerne stillede den til Raadighed for nogle af Fangerne. I den lille Sal mødte jeg min Broder og Svoger, ingen af dem var kommen i Felten. Jeg fik saa Lov til at omkvartere dem i min Lejlighed. Senere sluttede Hans Eriksen,

Almsted, sig til Familien. Her boede vi taaleligt, men Forholdene blev strengere og strengere. Min Kone, som ikke kunde et Ord Tysk, maatte hente Mælken paa Mejeriet lige over for under Bevogtning af en Soldat, og da Børnene var svagelige og det var ret uvist, hvor længe vi skulde blive der, fik hun langt om længe Lov til at forlade Huset. Her i Lejligheden kunde vi koge Kaffe, ja, stegte endog Bof. Kogningen maatte dog tilsidst indstilles paa Grund af Mangel paa Raamaterial, men Kaffen holdt ud nogle Dage længere. En Dag havde vi en Polak til Post uden for vor Dør, han betroede sig til os og forsikrede os, at vor Sag ogsaa var hans Sag; thi i hans Hjemegn gik det nok paa samme Maade. Han bankede paa Døren naar der var Revision i Vente, og saa forsvandt Talerkerne, Kopper og Pande og Gassen blev slukket i en Fart. Hans Eriksen spillede Opvaskepige for os, en Betingelse, han maatte gaa ind paa for at blive optaget i Familien. Det skal siges til hans Ros, at han var pligtopfyldende, skønt det ikke var saa let at faa Saucen vasket af med koldt Vand.

Vi fik dagligt »Sonderburger Zeitung« bragt ind. Der stod med fede Typer Sejrsmeldinger fra Belgien. Saa kom der en Dag et lille Lystegn, det var Englands Krigserklæring. Det blev selvfølgelig grundigt droftet. Rygterne svirrede, nogle vilde vide, at vi en af Dagene skulde føres til Fæstningen Magdeburg, en Dag blev det os meddelt, at der var set fjendtlige Flyvere i Retning efter Sønderborg. Vi blev stærkt revideret paa Stuerne, Posterne fordobledes. Det blev os forbudt at gaa til Vinduerne, i modsat Fald vilde vi blive skudt. Løjtnanten var aldeles rasende, han fægtede med Revolveren i Haanden og kom i Forbifarten til at slaa Hans Eriksen for Maven. Vi gik selvfølgelig ikke til Vinduerne, men laa ned under Vindueskarmen og stirrede ud i Luften, Spændingen steg fra Øjeblik til Øjeblik. Nu maatte de snart være der, men der kom stadig ingen og vi fik intet mærkværdigt at se ud over, at nogle Soldater, deriblandt en nuværende Landsretssagfører i Sønderborg, sad oppe paa Andelsmejeriets Tag med Bøssepi-

ben i Vejret, klar til at skyde de fjendtlige Flyvere ned, idet de stirrede om Kap med os, som laa gemt under Vindueskarmen. En Timestid senere faldt der atter Ro over Gemytterne. Saadan gik Dagene. Folk havde forstaaet at indrette sig saa godt det under disse primitive Forhold lod sig gøre. Zachariassen, Dybbøl, havde velvilligst overladt os et Læs Halm, som blev spredt ud paa Scenen og paa Balkonen i den store Sal, og her maatte saa mange tilbringe Natten, indsvøbt i Tæpper.

Lørdag den 7. August blev vi ført ned til Slottet. Der blev kort Tid forinden givet os Ordre til at samle vore Sager sammen og møde nede i Gaarden. Jeg for mit Vedkommende protesterede mod at blive ført bort fra Huset, idet jeg fremhævede, at jeg stod som ansvarlig for, hvad der fandtes der, men saa blev jeg gjort bekendt med omtrent de samme Lovparagraffer, som hin Feldwebel havde forelæst mig ved Beslaglæggelsen, og selvfølgelig maatte jeg lystre Ordre og mødte saa som sidste Mand ved »Spionafdelingen« nede i Gaarden. Her blev der holdt en Tale til os af en daværende Toldembedsmand fra Kajnæs, som var Fører for en Trop Soldater, som skulde føre os gennem Byen. Enhver, der gik uden for Gelederne eller som søgte at afhænde Breve under Turen gennem Byen, kunde udsætte sig for at blive skudt. »Mine Folk har skarpladte Geværer«, sagde han, og de blinkende Bajonetter kunde vi ved Selvsyn gøre os bekendt med. Det hele gjorde et mærkeligt, ja, smerteligt Indtryk.

Landstormsmændene som skulde føre os gennem Byen var for en stor Del Alsingere, og mange af dem havde vi for faa Dage siden aldrig savnet i vore Rækker. Nu var de underordnet den prøjsiske Militærdisciplin, og haarde Straffe ventede dem, hvis ikke de udførte deres Tjeneste. For mange af dem havde det været en haard Tjeneste at udføre, har min senere Krigskammerat Chr. Jacobsen, Ertebjerg, som var blandt dem, fortalt mig.

Vi naaede omsider Slottet efter undervejs gentagne Gange at have været til Spot og Grin for begejstrede Tyskere og Latinskoledrenge. Paa Slottet blev vi indkvarteret i Stuerne, som Soldaterne faa Timer før havde for-

ladt i en alt andet end renlig Tilstand. Om Oplevelserne paa Slottet er der vist andre, der vil fortælle, og vore Oplevelser der er jo for det meste de samme.

Trods Spot og Grin fra Modstandernes Side havde vor Danskhed, da vi senere lidt efter lidt løslodes, ikke lidt noget Skaar — tværtimod, og naar jeg sidder og skriver disse mine Oplevelser ti Aar efter og 4 Aar efter Genforeningen og Danebrog vajer uden for mine Vinduer — langsomt, men værdig foldende sig ud i en lidle, frisk Brise, saa vil jeg haabe, at vi danske Sønderjyder tit maa tænke tilbage paa de Tider under Prøjserherredømmet og saa være glade og tilfredse. Og jeg vil haabe, at Danskheden herude nu i Medbørsvinden, i den friske Brise, værdigt maa folde sig ud til Ære for vor nationale Sag, til Lykke for Folk og Fædreland.

Vollerup, i Avgust.
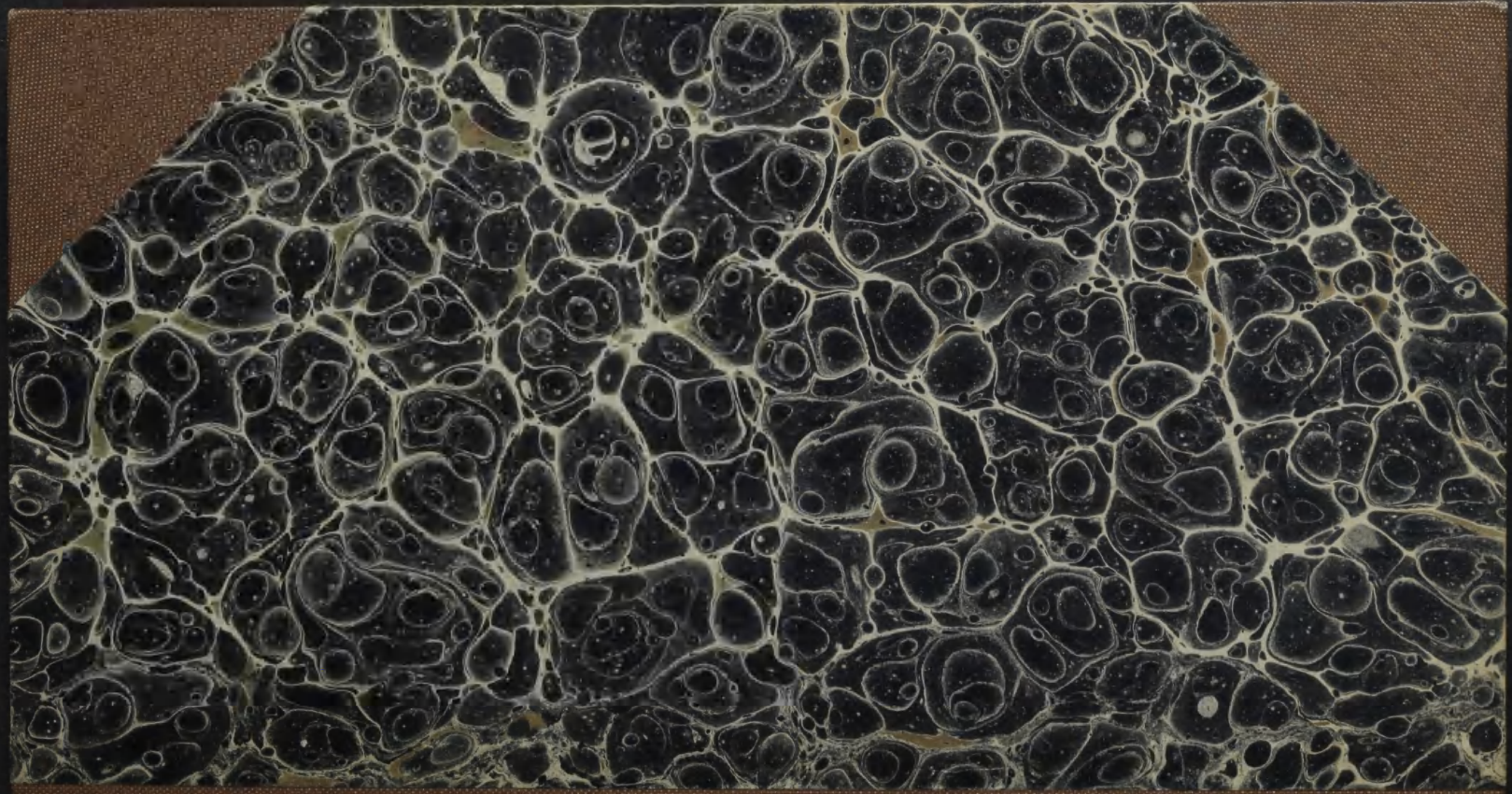
Chr. Nielsen.